

ВІЙСЬКО

УКРАЇНИ

№11-12 (147) 2012

«ЧОРНА ПАНТЕРА»:

22 ЖИТТЄВА ФІЛОСОФІЯ
ДЛЯ ЗАХИСНИКА
ВІТЧИЗНИ

КРУТІ

62 ПЕРЕГОНИ
НА КУБОК
ЖУРНАЛУ

КОЗАКИ СТАЛИ

72 «ДИВОВИЖЕЮ
ЄВРОПИ»

**КАПІТАН БОГДАН
ПРИЛУЦЬКИЙ –
КРАЩИЙ СЕРЕД
ГАРМАШІВ**

**ПОВНОЛІТНЯ АРМІЯ
МОЖЕ ВСЕ!**

6 ГРУДНЯ – ДЕНЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ВІТАЄМО ЗАХИСНИКІВ ВІТЧИЗНИ!

**Міністр оборони України
Дмитро САЛАМАТІН:
«Проведену в армії
і оборонно–промисловому
комплексі роботу я б
оцінив як наступ по всіх
фронтах».**

**Начальник Генерального штабу
– Головнокомандувач
Збройних Сил України
генерал–полковник
Володимир ЗАМАНА:
«Ми маємо в короткі строки
створити мобільні,
високотехнологічно оснащені,
добре підготовлені Збройні
Сили, спроможні швидко і
адекватно реагувати на весь
спектр загроз національній
безпеці України у воєнній
сфері».**

ПОВНОЛІТНЯ АРМІЯ МОЖЕ ВСЕ!

21 рік у європейських країнах вважається віком досягнення повноліття

Понад два десятиліття тому відбулася подія, яка визначила долю українського війська. Відтоді щороку наші військові торують складний шлях становлення. І кожного шостого грудневого дня професійне свято по-своєму особливе. Цьогоріч, наприклад, були проведені широко-масштабні дослідницькі навчання «Перспектива-2012», суттєво оновлено техніку та озброєння.

Напередодні свята журнал «Військо України» провів блиц-інтерв'ю з командувачами видів Збройних Сил. Цікавилися здобутками та перспективами.

збільшився у три рази і становить близько 46 годин.

Також Повітряні сили надійно прикривали небо країни під час «Євро-2012», а в ході навчань «Перспектива-2012» військова авіація забезпечувала бойові дії інших видів Збройних Сил, виконавши близько 90 польотів.

Віце-адмірал Юрій Іл'їн – командувач Військово-Морських Сил:

— Вперше за останні роки наліт кожного екіпажу морської авіації склав понад 40 годин. Свій високий професіоналізм військові моряки показали в ході щорічних міжнародних навчань «Фарватер миру-2012», «Сі Бриз-2012», «Ротаційні сили-2012», а також двох активацій Чорноморської групи військово-морського співробітництва BLACKSEAFOR.

Вперше за двадцятирічну історію флоту виділений фінансовий ресурс дозволив відновити технічну готовність 50 % бойових кораблів та катерів.

У жовтні 2012 року на вітчизняних оборонних підприємствах закладено два броньованих артилерійських катери «Гюрза-М», продовжується будівництво новітнього корвету «Володимир Великий».

Головною подією для нас стала реалізація рішення Президента України щодо підвищення з 1 серпня 2012 року в два рази грошового забезпечення військовослужбовцям Військово-Морських Сил.

Наступного року плануємо створити Севастопольську морську базу, сформувати бригаду морської піхоти на базі бригади берегової оборони.

Генерал-лейтенант Юрій БАЙДАК – командувач Повітряних Сил:

— Цей рік для військової авіації виявився переломним. Завдяки значній увазі з боку керівництва держави і оборонного відомства на озброєння частин Повітряних Сил стабільно надходила відремонтована і модернізована на підприємствах вітчизняного ОПК техніка. Льотчики одразу починали нести на ній бойове чергування.

Так, введено в стрій близько тисячі одиниць озброєння та військової техніки, у тому числі – 76 літаків, більше 30 одиниць техніки зенітних ракетних та близько 520 одиниць техніки радіотехнічних військ, а також майже 300 одиниць автомобільної та спеціальної техніки.

Загалом авіаційні частини виконали понад шістьсот льотних змін, що більше, ніж удвічі у порівнянні з минулим роком. А середній наліт на екіпаж Повітряних Сил

Генерал-полковник Генадій ВОРОБИЙОВ – командувач Сухопутних військ:

— Серед основних здобутків сухопутників можу виділити наступне: екіпажі ЗГРК «Тунгуска» та вертольоти армійської авіації забезпечили виконання завдання державного значення – оберігали небо над місцями проведення «Євро-2012». Практично усі військовослужбовці яскраво продемонстрували свої можливості під час навчань «Перспектива-2012».

Нам вдалося підвищити повітрянодесантний вишкіл особового складу частин спеціального призначення та високомобільних десантних військ: здійснено близько 27 000 стрибків з парашутом, що наполовину більше у порівнянні з минулим роком. Вперше десантувалась військова техніка. Чимало зусиль приклали до робіт з модернізації основних зразків озброєння.

На сьогодні Сухопутні війська майже наполовину укомплектовані контрактниками. Окремо варто відзначити українські миротворчі підрозділи: на Африканському континенті наші військовослужбовці врятували життя тисячам людей.

ГРІЗНІ «КВІТИ» «БОГІВ ВІЙНИ»

За сімдесят кілометрів від столиці в останні дні жовтня земля розверзлася від вибухів бойових снарядів — вперше в історії українського війська в смт Дівички, що на Київщині, за звання кращого артилериста боролися батареї з'єднань та частин Сухопутних військ та Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Осінь мряка і вітер не стали на заваді «богам війни»: каноніри влучно вражали цілі, задані легендою змагань. Останньою демонструвала свою точність мінометна батарея 1-го окремого батальйону морської піхоти Військово-Морських Сил: літаючі міни, випущені з їхніх позицій, вражали філігранністю попадання у ціль. Втім, у загальному заліку морські артилеристи посіли лише третє місце. На вкритий сріблом п'єдестал пошани ступили вихованці 11-ї окремої артилерійської бригади Сухопутних військ із Тернополя. Золотими ж фіналістами змагань визнали контрактників 30-ї окремої механізованої бригади, що дислокується в Новограді-Волинському, — їхні броньовані «квіточки» під кодовим ім'ям «Гвоздики» шмаляли фугасно-осколочними «ягідками» так, що про існування металевих щитів-мішеней на полігоні можна було здогадуватися виключно за кількаметровими воронками.

**Спочатку — «квіточки»,
потім — «ягідки»**

Перші етапи конкурсу проходили у військових частинах, потім кращі батареї доводили свій статус на рівні армійських корпусів. Врешті-решт на фінішну пряму вийшли кращі з кращих «богів війни». У фіналі офіцери і контрактники склали тести на знання своєї справи та позмагалися у кількох видах військово-прикладного спорту. А підсумкові стрільби бойовими снарядами проводилися у формі

навчання. Долаючи холод та психологічне навантаження, бійці подекуди дивували навіть своїх командирів-наставників. Адже лише за кілька хвилин військові каноніри знищили умовного противника, який дислокувався на лівому березі Дніпра у мальовничій місцині поблизу смт Дівички.

За легендою змагань, зазнавши значних втрат у попередніх боях, залиш-

ки підрозділів противника та декілька незаконних збройних формувань були притиснуті до річки, де намагалися організувати кругову оборону. Для цього «ворог» використовував залишки техніки та озброєння, укріплював будинки та споруди.

Аби примусити противника припинити опір, командир тактичної групи прийняв рішення знищити найбільш важливі об'єкти його укріплення.

Після того, як артилеристи отримали наказ, почалося те, що у народі іменується «і ворогу не побажаєш!»: прямим наведенням спрацювали важкі гаубиці, шквал вогню вилили на ворожі

Перехідний приз поїхав до Новограда-Волинського

позиції «Гвоздики», а на «десерт» противник отримав канонаду від мінометників морської піхоти. Лічені секунди наведення — і усі без винятку снаряди лягали точно в ціль!

Варто зазначити, що умовно-го противника «атакували» представники 55-ї окремої артилерійської бригади із Запоріжжя, 11-ї окремої артилерійської бригади з Тернополя, 30-ї окремої механізованої бригади з Новограда-Волинського та окремого батальйону морської піхоти з Феодосії. Загалом «воювало» майже 150 кращих «богів війни» України, а також 38 одиниць артилерійської та спеціальної техніки.

Результати роботи артилерійських батарей оцінювали заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-лейтенант Віктор Муженко, командувач Сухопутних військ Збройних Сил України генерал-полковник Геннадій Воробйов, ко-

дувач ракетних військ і артилерії Сухопутних військ генерал-майор Андрій Коленніков.

— Вже визначено кращий танковий взвод Збройних Сил України. Проведенням змагань на кращий артилерійський підрозділ ми завершуємо 2011–2012 навчальний рік, — зазначив Геннадій Воробйов і додав, — подібні заходи, започатковані за ініціативи Міністра оборони України Дмитра Саламатіна та начальника Генерального штабу — Головнокомандувача ЗС України генерал-полковника Володимира Замани, матимуть продовження і в майбутньому. Ми вже плануємо долучати до подібних змагань ще й піхотинців. Для цього розроблятиметься спеціальна легенда і, відповідно, умови нових конкурсів. Починати завжди важко, але я дуже задоволений результатами змагань. Адже кожен артилерист виклався на 100 відсотків,

продемонструвавши належну професійну підготовку.

Дорогий салют «богів війни»

Цьогорічні змагання на кращого артилериста не випадково проходили у 6-му Навчальному центрі СВ ЗСУ, що дислокується неподалік від столиці. Адже саме у Дівичках знаходиться одна з небагатьох навчальних баз, де першокласні гарматники і ракетники готують собі зміну.

Щодо роботи у бойових умовах навідників і, власне, самих обслуг — коментарі зайві: абсолютно усі снаряди лягли в ціль. А от про кмітливість українських артилеристів можна скласти окремі легенди. Бо хоча полігон і був пристосований до проведення змагань, все ж таки учасники проявили метикуватість у використанні не лише штатних маскувальних засобів, а й підручних — тих, що знайшли на місцевості. Отож, виявити позиції, звідки ведеться вогонь, не те що ворогу — навіть журналістам цивільних ЗМІ, котрих запросили спостерігати за фіналом змагань з тилу — з командної вежі, — було складно...

Загалом за два тижні фінальних змагань артилеристи випустили в повітря десятки тисяч гривень! Саме у стільки обійшовся державі арсенал, використаний на залпи гаубиць, «Гвоздик» та мінометів.

— Втім такі затрати абсолютно виправдані, — запевнив по завершенні військової акції генерал-полковник Геннадій Воробйов. — Ці десять днів, які артилеристи провели на полі-

Змагання позаду

гоні, змагаючись у номінаціях, не пройшли даремно. Вони були непростими, але кожен зробив для себе висновки, визначивши якість підготовки своїх підрозділів.

«Кому добавку до... зарплати?»

Окрім визнання, нагрудних знаків та шевронів «Краща артилерійська батарея», пере-

можці отримали перехідний кубок у вигляді козацької гармати та грошовий приз — 50 000 гривень. На що новоград-волинські каноніри витратять ці гроші — достеменно дізнатися не вдалося. Втім попередні плани вже є. Ними поділився командир батареї 30-ї окремої механізованої бригади з Новограда-Волин-

ського капітан Богдан Прилуцький:

— У нас у дивізіоні служать 36 контрактників. Усі вони готувалися до цих змагань: якщо не брали безпосередню участь, то допомагали порадами контрактникам-новачкам. Усі вони мають сім'ї. Самі розумієте, що в артилеристів зарплати невеликі. Тож здобутий «потом

Окрім визнання, нагрудних знаків та шевронів «Краща артилерійська батарея», переможці отримали перехідний кубок у вигляді козацької гармати та грошовий приз — 50 000 гривень.

Годинник від начальника Генерального штабу призерам з морської піхоти

і кров'ю» грошовий приз розділимо порівну серед них — буде така собі премія на честь перемоги, —

з поспіхом кою каже артилерист. — Під час цих змагань у нас тільки один боець випадково оступився на смузі перешкод, чим заробив команді штрафні бали. Але, незважаючи на це, ми стали переможцями, хоча і трохи оштрафованими. А так справилися із завданнями на «відмінно». Сподіваюся, що через рік, коли мої хлопці повернуться сюди, перехідний приз навряд чи хтось, крім нас, отримає, — на-

півжартома-напівсерйозно стверджує капітан.

Секретом свого успіху артилеристи ділилися більш, ніж лаконічно, мовляв, головне — постійно самовдосконалюватися, тренуватися і не втрачати командного духу. Адже саме розуміння і підтримка товаришів по зброї неабияк впливають на настрій під час змагань. А отже — на результат. До речі, змагалися у Дівичках лише у спортивних конкурсах. Коли каноніри вийшли на полігон, то було видно, що вони скоріш за все просто якісно робили свою роботу.

А кінцевий успіх артилеристів з Новограда-Волинського начальника ракетних військ і артилерії 8-го армії -

ського корпусу полковник Валерій Марцеха прокоментував так:

— Під час змагання обслуг на перший план виходила злагожденість підрозділів. Гаубична батарея 30-ї окремої механізованої бригади у повному складі була залучена до фінальної фази навчань «Перспектива-2012». На тих маневрах хлопці навчилися розуміти один одного з півслова чи навіть з погляду. Тож не дивно, що команда змогла випередити суперників.

Наступного року у Сухопутних військах знову планують провести змагання, котрі, до речі, можуть стати доброю традицією. Очікується, що, крім артилерії, до подолання перешкод фізичних і психологічних долучать ще й піхоту. Отож, поживемо — побачимо, кого в українській армії іменуватимуть «Кращий воїн року 2013»!

Віталій ЛУГОВСЬКИЙ

Відстрілялися успішно

На схилах Долгоруковської яйли, там, де починає свій біг найбільша водна артерія Криму — річка Салгир, розташована, без перебільшення, унікальна військова частина.

Найбільша за чисельністю сухопутна складова національного військового флоту — 36-та окрема бригада берегової оборони нині дислокується в місцях, які волею долі мають ушляклену військову історію, що сягає сивої давнини.

За твердженням військових істориків, з 1879 року у селищі Ангара (нині — Перевальне) розташовувались підрозділи 51-го Піхотного Литовського полку 7-го армійського корпусу. І якщо офіцерське зібрання частини розміщувалось у самому центрі тодішнього Сімферополя, на вулиці Долгоруковській (нині тут розташований Сімферопольський художній музей, а фронтон споруди, переживши комуністичні часи, досі прикрашають двоголові орли — символи Дому Романових та Російської імперії), то підрозділи вищеназваного

«ТАМ ДЕ МИ,

полку дислокувались саме в тих місцях, де зараз вдосконалюють свою професійну майстерність сучасні воїни. У лютому 1784 року за рескриптом князя Григорія Потьомкіна-Таврійського з числа кримських татар тут було сформовано три таврійські кінні дивізії. Основне їх завдання полягало у супроводі царської родини теренами Кримського півострову. Щодо самого 51-го Піхотного Литовського полку, зауважу, що він, сформований у 1809 році, свого часу брав участь у взятті Парижу під час Вітчизняної війни (1812-1814), Кавказькій (1843-1845) та Кримській (1853-1855) кампаніях. За доблесть і честь, проявлені під час військових походів, полку було вручено Георгіївський прапор.

За особливі заслуги у жовтні 1909 року полк здобув назву Кримського Кінного імператриці Олександри Федорівни полку — до його лав була зарахована російська імператриця. Така честь з'єднанню була надана за вірну службу кримчан, які стали справжньою грозою місцевих та зовнішніх ворогів. Завершилась історія полку у лихоліття Першої світової війни.

Після розгрому військ барона Врангеля частинами Червоної Армії новою владою у 1920 році у Сімферополі була сформована ка-

валерійська школа. На території села Перевальне розмістилась кулеметна учбова рота з її складу. У 1936 році кавалерійська школа була переформована у Курси червоних командирів з польовою учбовою базою на території сучасного Ангарського полігону.

У роки Великої Вітчизняної війни в районі Перевального діяли три загони 6-ї партизанської бригади. Втрати фашистів та їх приспівників від партизанських дій були вагомими. Та найголовнішим було те, що ворог відволікав свої війська від фронту для охорони та оборони тилів. Найбільш відомою партизанської акцією тих років став розгром ворожого румунського гарнізону у листопаді 1943 року. Тоді партизани знищили склади з вибухівкою, яка була підготовлена фашистськими приспівниками для руйнування Аянського водосховища.

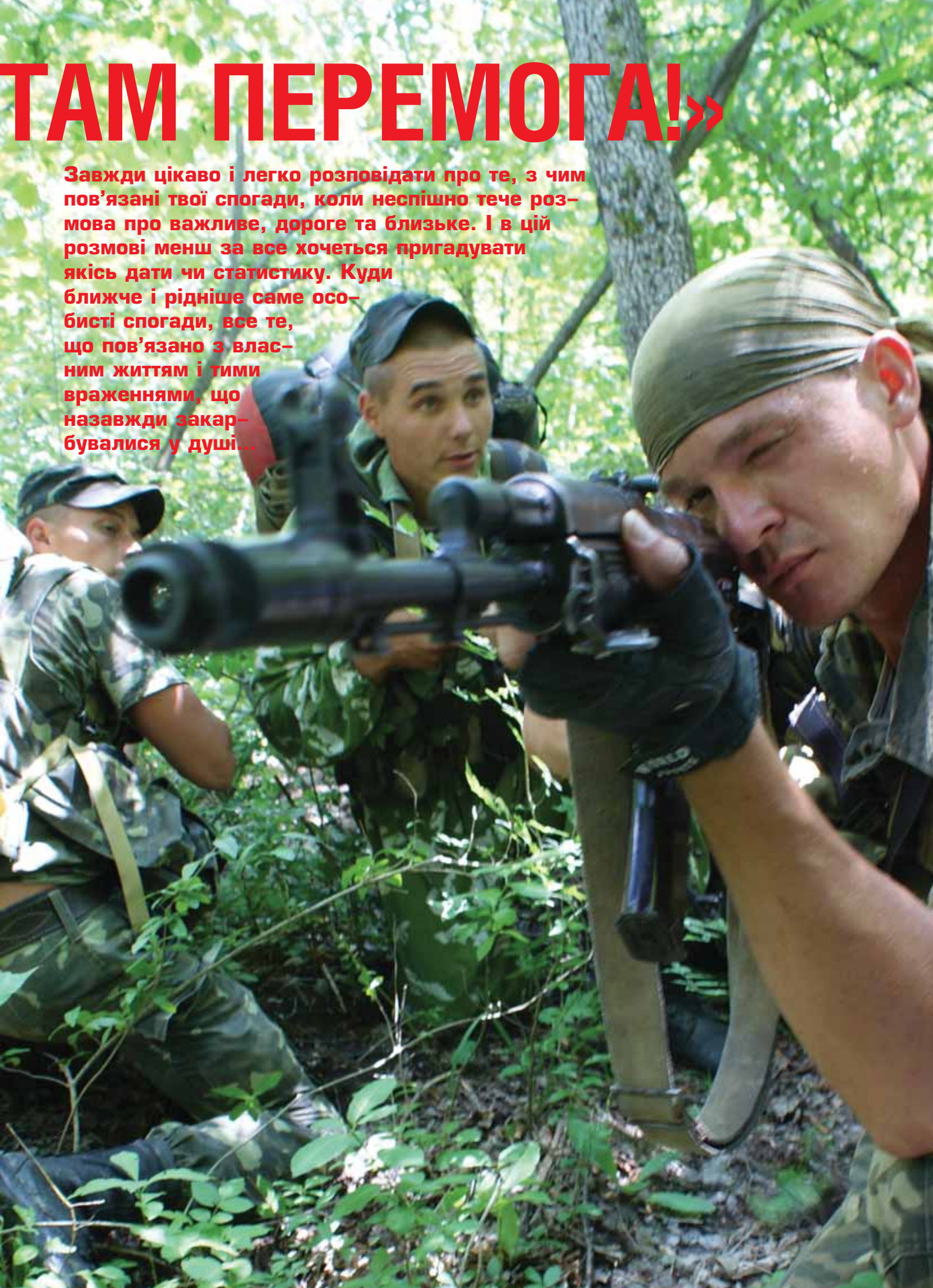
У післявоєнний час у селищі Перевальне був сформований унікальний військовий навчальний

Гірська піхота за роботою

ТАМ ПЕРЕМОГА!»

Завжди цікаво і легко розповідати про те, з чим пов'язані твої спогади, коли неспішно тече розмова про важливе, дороге та близьке. І в цій розмові менш за все хочеться пригадувати якісь дати чи статистику. Куди ближче і рідніше саме особисті спогади, все те, що пов'язано з власним життям і тими враженнями, що назавжди закарбувалися у душі...

заклад — 165-й учбовий центр, що готував військових фахівців для інших країн світу, який у 1980 році був реформований в Сімферопольське військове об'єднане училище. Представники 37 країн світу пройшли підготовку в стінах 165-го учбового центру та СВОУ. Саме у Перевальному свого часу набували військових навичок майбутні військові та політичні лідери країн, що виборювали незалежність. Найвідоміший серед них — колишній лідер Лівійської Арабської Джамахерії полковник Муаммар Каддафі.

З набуттям Україною незалежності гостро постало питання про власні Збройні Сили. Тому військовим керівництвом держави було прийнято рішення про формування на базі СВОУ першого військового з'єднання. 26 липня 1992 року у селищі Перевальне розпочала свою біографію 84-та окрема механізована бригада — перша новостворена частина молоді держави.

Під українським прапором

Бойовий шлях 36-ї окремої бригади берегової оборони Військово-Морських Сил Збройних Сил України розпочався 1 грудня 2003 року, коли згідно з Директивою Міністра оборони України на базі з'єднань та військових частин 32-го армійського корпусу Сухопутних військ Збройних Сил України розпочалося формування з'єднання. За короткий проміжок часу була створена бригада, яку очолив полковник Сергій Бондаренко. Першими до його складу увійшли управління бригади з місцем дислокації у Сімферополі, 1-й окремий батальйон морської піхоти, який розміщувався у курортній Феодосії. Два механізованих батальйони, окремий зенітно-ракетний дивізіон, підрозділи забезпечення «квартирували» в Перевальному. Військові частини бригади розташовувались у Сімферополі, Керчі та Бахчисараї. Згодом управління бригади було передислоковане до селища Перевальне. 23 лютого 2008 року в урочистій обстановці заступник командувача Військово-Морських Сил України з берегової оборони вручив особовому складу бригади Бойовий прапор.

Протягом декількох років тривало становлення військових частин та підрозділів бригади. Незважаючи на всі труднощі, в бригаді відбувалась повноцінна бойова підготовка. Починаючи з березня 2004 року, коли морські піхотинці з'єднання взяли участь у проведенні сухопутної фази навчань «Щит миру-2004», щороку військовослужбовці бригади гідно представляли Військово-Морські Сили на національних та міжнародних навчаннях.

В квітні 2007 року експерти країн НАТО провели оцінку першого рівня 2-ї роти морської піхоти. Вони перевіряли спроможність морських піхотинців відповідно до прийнятих в арміях країн Північноатлантичного альянсу стандартів та процедур. Годі й казати, усі наймасштабніші військові маневри останніх років, що відбувались на кримських полігонах, проходили за участі фахівців бригади — артилеристів, танкістів, зенітників, інженерів.

Я не випадково зазначив, що Перевальненська бригада є унікальною за своєю структурою, адже навряд чи знайдеться в українському війську аналогічне з'єднання, до складу якого входять гірсько-піхотний (командир — майор Юрій Головащенко) та механізований (підполковник Віталій Ярошенко) батальйони, танковий підрозділ (підполковник Максим Юршин), самохідний гаубично-артилерійський (майор Сергій Мусієнко) та зенітний (підполковник Олексій Попов) дивізіони, а також підрозділи бойового забезпечення, розвідувальна рота (старший лейтенант Євген Грибський) та рота снайперів (капітан Євген Буднік).

107 військовослужбовців, які зараз проходять службу в частині, свого часу виконували свій військовий обов'язок у миротворчих контингентах в Лівані,

Сьєрра-Леоне, Іраку, Югославії та Косово.

Досвід участі у миротворчих місіях на території колишньої Югославії воїнам молодого покоління передають командир частини полковник Сергій Стороженко та його заступник полковник Олександр Жук.

В 2009 році саме на базі бригади проходив підготовку та бойове злагодження особовий склад національної складової спільного українсько-польського миротворчого батальйону УКРПОЛБАТ. Це була дванадцята ротація миротворчого підрозділу, і українські морські піхотинці гідно презентували нашу країну у складі багатонаціональних сил у Косово.

Та не лише військовими маневрами добре відома Перевальненська бригада. Її підрозділи неодноразово крокували у парадному строю вулицями міст-героїв Севастополя та Керчі, а також головною вулицею країни — Хрещатиком. Лише поточного року особовий склад бригади взимку визволяв із снігового полону кримчан, а навесні та влітку гасив пожежі в лісах на південному узбережжі Криму.

Гідна складова національного флоту

Цього року військовим морякам з Перевального довелося чимало попрацювати на імідж Військово-Морських Сил. Вони стали активними учасниками змагань військовиків у Десні. Якщо у підсумку команда під керівництвом цього річного випускника військового вишу лейтенанта Максима Буковського посіла п'яту сходинку, то під час індивідуального нагородження найбільше відзнак та заохочень від Міністра оборони та начальника Генерального штабу — Головнокомандувача Збройних Сил України отримали саме танкісти з Перевального. Перше місце в номінації «Кращий екіпаж Збройних Сил України по виконанню вправи контрольних стрільб з озброєння танку» є тому підтвердженням. До останнього дня змагань танкісти у морських тількиках йшли в трійці лідерів, ну а далі — примха долі... Варто лише додати, що під час виконання вправи «Дуельна стрільба» навідник-оператор сержант Олександр Жиднін вразив вісім з дев'яти мішеней.

П'яту сходинку серед одинадцяти груп посіла команда під керівництвом старшого лейте-

нанта Євгена Грибського, яка брала участь у змаганнях розвідувальних груп військ спеціального призначення. Не пасли задніх перевальненці і під час змагань з військового літнього біатлону. «Нам є чим пишатися», — підсумовує заступник командира бригади полковник Олександр Жук.

Є чим пишатися

Після створення в бригаді два роки тому унікального гірсько-піхотного підрозділу (таких батальйонів у складі Збройних Сил лише два) бойові можливості бригади значно розширилися. За словами командира гірських піхотинців майора Юрія Головашенка, служба у його підрозділі інтенсивна, до такого ритму армійського буття спонукає сама кримська природа, адже незалежно від пори року, ігноруючи іноді несприятливі погодні умови, особовий склад підрозділу опановує складну науку ведення бойових дій у гірсько-лісистій місцевості. А в перервах між боями горпіхі облаштовують гірське військове стрільбище для ведення вогню зі стрілецької зброї та озброєння БМП, клас гірської підготовки та гірську смугу перешкод. Труднощі не лякають охочих бути у складі цього підрозділу, адже вважається, що служити тут цікаво та престижно.

Військовий колектив в очікуванні масштабних змін. Враховуючи ті завдання, які з'єднання спроможне виконувати, та рівень підготовленості особового складу, в найближчій перспективі на базі 36-ї обрбо буде створено бригаду морської піхоти. Цьогорічні масштабні навчання «Перспектива-2012» чітко окреслили варіанти взаємодії підрозділів бригади з тактичною авіацією Сухопутних військ. До речі, двосторонні тактичні навчання, в яких з одного боку брали участь підрозділи гірсько-піхотного батальйону, з іншого боку — батальйон морської піхоти національного військового флоту, також вперше проходили саме на базі бригади. Вперше військові моряки

воювали супротив реальному противника, виконуючи навчально-бойове завдання у малознайомій місцевості, а напруженість та інтенсивність навчань створювалась за допомогою численних ввідних. Гірсько-піхотна рота капітана Андрія Безлюдька використовувала нешаблонні методи ведення бою, чим дуже дошкуляла морським піхотинцям.

Щороку на базі бригади відбуваються фінали Республіканської військово-спортивної гри «Зірниця». Другий рік поспіль реалізуються чотириденні військово-патріотичні проекти громадського руху «За майбутнє», в яких щоразу бере участь понад 250 молодих хлопців та дівчат з усіх куточків нашої країни. Вперше в Україні на базі Перевального реалізовано проект під назвою «Школа виживання». Протягом кількох днів цивільна молодь не лише на 4 дні переміщувалась в армійські умови буття, а й під керівництвом досвідчених інструкторів — майора Анатолія Лапка, старшого лейтенанта Валентини Годової, старшини Максима Єштокіна, старшого матроса Анатолія Чуйка проходила курс виживання військовослужбовця у гірсько-лісистій місцевості. Основна ідея пілотного проекту була присвячена історії партизанського руху в Криму. Учасники випробувань пройшли гірськими партизанськими стежками, під час відпочинку розміщувались в районі таборів «лісних месників», вклонилися пам'ятникам учасникам кривавих боїв найстрашнішої війни минулого сторіччя.

Традиційно влітку програму практичної підготовки тут реалізують ліцеїсти з Алуштинського інтернат-ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою. Цікаво, що свого часу нинішній керівник ліцею полковник Микола Балабай командував Перевальненською бригадою. Навчальний процес для вихованців ліцею в цей період організовується таким чином, щоб забезпечити якісну підготовку кандидатів для вступу до військових навчальних закладів. Саме під час цього заходу хлопці приймають рішення щодо вибору професії збройного захисника Вітчизни. Разом із ними військову науку на практиці опановують студенти кримських вишів, де діють кафед-

ри військової підготовки. Свого часу на базі Перевального відбувались кількадевні профілюючі збори фахівців місцевого батальйону, гостей з Мукачєвого та бійців кримського спецпідрозділу Внутрішніх військ «Лаванда».

Полігон для випробувань

Найпотужніше з'єднання національного військового флоту регулярно залучається до проведення експериментальних заходів. Так, 2006 року саме на базі 36-ї обрбо

яких проводився експеримент щодо реалізації нових підходів до морально-психологічного забезпечення військ.

Ця роль у ВМС була відведена Перевальненській бригаді. Суть експерименту полягає у введенні занять з морально-психологічної підготовки, створенні умов підготовки військ, максимально наближених до бойових.

В ході теоретичної підготовки військовим морякам роз'яснювались природа та умови виникнення стресу, страху, інших психічних процесів в організмі людини. Під час практичної фази занять на створених силами бригади психологічних смугах перешкод воїни відпрацьовували елементи психо-

ли по тривозі з виводом озброєння та військової техніки у визначений район. А це, між іншим, понад 100 одиниць техніки.

Взаємодія у Долині

З давніх часів територію від Сімферополя між зовнішньою та внутрішньою грядями Кримських гір місцеві називають Долиною. Саме тут несе свої води річка Салгир. Тут як добрі сусіди мешкають українці, росіяни та кримські татари. Кожен, хто вирушає до Південного берегу Криму від столиці автономії, бачить з вікна авто, як майже впритул одне до одного стоять села Долини. Саме в них мешкає переважна

відбувався експеримент із комплектування частини виключно військовослужбовцями-контрактовиками. Вивчення результатів дослідження дозволило вищому керівництву Збройних Сил визначити пріоритети та шляхи вирішення проблеми поступового переходу українського війська на контрактну службу.

Цього року за рішенням начальника Генерального штабу — Головнокомандувача Збройних Сил України відбувалась апробація нових підходів до організації гуманітарної підготовки. Через те, що нові часи, інтенсифікація бойової підготовки військ призвели до морального старіння ідеї та тематики гуманітарної підготовки, було прийнято рішення та визначено по одній військовій частині у кожному виді Збройних Сил, на базі

логічної підготовки. Слід зазначити, що, враховуючи специфіку бригади, таких полос було створено дві: одна для гірсько-піхотних підрозділів, друга — для інших підрозділів. За твердженням командувача бригади, використання нових підходів до виховання особового складу, впровадження нових форм та методів, а разом з тим значна інтенсифікація бойової підготовки у підсумку дають позитивний результат. Цього року втретє, у порівнянні з минулими періодами, зменшилась кількість правопорушень, не допущено жодного прояву фізичного насильства чи перевищення влади. Морально-психологічний клімат в кількасотенному колективі здоровий. Регулярні перевірки бойової готовності з'єднання є тому підтвердженням, адже лише цього року бригаду тричі підніма-

кількість військовослужбовців бригади. Та не лише місцем мешкання особового складу з'єднання забезпечується зв'язок між частиною та Долиною. Це багатогранна та постійна спільна діяльність на благо мешканців чудового краю. Участь військовослужбовців у заходах громади з нагоди національних свят, впорядкування вулиць, траси Сімферополь — Алушта, лісних масивів, військових пам'яток та монументів — лише частина цієї взаємодії. Саме тому серед тих, кого добрим словом згадує командування бригади, — голова Добровольської сілради Ігор Буданов. Заходи з нагоди Дня Перемоги та Дня партизанської слави, інші ветеранські зустрічі не відбуваються без участі військових моряків.

Відповідно до Указу Президента України щодо шефства над Зброй-

ними Силами України за бригадою закріплені Дніпровська районна державна адміністрація міста Києва та Красноперекіпська РДА. Командування з'єднання підтримує тісні зв'язки із шефами, щороку пролонгуючи угоду про співпрацю. Відновлені народознавчі світлиці у підрозділах та наочна агітація в клубі є свідченнями ефективної взаємодії. У свою чергу, військові моряки докладають максимум зусиль під час проведення військово-патріотичних заходів. Так, щороку школярі з Красноперекіпська на два дні стають гостями найчисельнішого з'єднання флоту. Вони знайомляться з життям, побутом, організацією проведення занять своїх старших товаришів у військових одностроях. В перспективі — футбольні матчі між моряками та красноперекіпською командою — переможцем цьогорічного кримського чемпіонату.

Соціальний аспект

Серед соціальної проблематики важко виділити щось таке, що притаманне лише цій бригаді. Хоча у Перевальному діє єдиний у Військово-Морських Силах дитячий садок «Дзвіночок». На 40 місць вихованців дошкільного навчального закладу вже сьогодні стоїть черга у 81 особу через те, що дітей у гарнізоні з року в рік все більше.

Початкова школа працює на території бригади, навчання в ній здійснюється у дві зміни, як того вимагають санітарні норми. Дітей багато — місця не вистачає. Військові велику надію покладають на перспективний проект «Військове містечко-2015». Його реалізація повною мірою вирішить усі соціальні проблеми гарнізону. Візит Міністра оборони України та начальника Генерального штабу Збройних Сил України підтвердив серйозність намірів щодо цього. Під час відвідування Перевальненської бригади Дмитро Саламатін наголосив, що створення бази не тільки знімає цілий комплекс проблем, які накопичувалися роками, а й дозволить підвищити ефективність бойової підготовки.

Про те, про що не прийнято говорити

Як і в будь-якому колективі, в бригаді час від часу

з'являються люди, які або не хочуть, або не в змозі витримувати інтенсивний ритм армійського буття. Командування Військово-Морських Сил йде на зустріч в болючих питаннях розторгнення контрактів з таким військовослужбовцями. Лише цього року 24 військовослужбовці контрактної служби достроково завершили свою службу в лавах бригади через невиконання умов контракту. За твердженням командування з'єднання, це не лише дозволяє не допустити зростання правопорушень, а й створює умови для проведення якісного відбору бажаючих проходити військову службу. З недавніх пір, після суттєвого збільшення грошового забезпечення військових моряків, таких людей дедалі більше.

«Голівуд» у Перевальному

Є у Збройних Силах України підрозділ почесної варти, який з'являється на екранах телевізорів десятки разів на рік під час заходів, пов'язаних із перебуванням керівників та делегацій іноземних держав. Та навряд чи цей підрозділ зможе скласти конкуренцію Перевальненській бригаді, за плечима якої не один проект, пов'язаний з кіноіндустрією.

В бригаді жартома кажуть, що на їх території перебувало артистів більше, ніж у Голівуді. І в цьому жарті є доля правди. Георгій Жженов, Федір Бондарчук, Станіслав Говорухін, Володимир Меншов, Венсан Перес, Олексій Чадов, Олексій Серебряков, Михайло Єфремов, Андрій Краско, Олексій Кравченко, Михайло Пореченков, Олександр Башаров, Анастасія За-

воротнюк. Цей список можна продовжувати й продовжувати. На території бригади свого часу знімали культовий радянський фільм «Помилка резидента», реалізовували англійський кінопроект «Балада про стрільця Шарпа». На певний час бригада стала майданчиком для зйомок добре відомих фільмів режисера Федора Бондарчука «9-та рота» та «Залюднений острів». Військові знімалися у фільмі режисера Вадима Шмельова «Код апокаліпсиса», у травні поточного року разом зі співачкою Русланою брали участь в шоу «Вболівай з найкращими» на підтримку футбольного «Євро-2012». Днями завершилися зйомки в рамках нового проекту відомого українського кінорежисера Оксани Байрак.

Спілкуючись з військовослужбовцями бригади, я постійно звертав увагу на їхні наруканні шеврони. На них, захищені прапором Військово-Морських Сил України, надійно оточені золотими шаблями зеленіли контури Кримського півострову. А по колу надпис «Там де ми, там перемога!». І твердження командира бригади полковника Сергія Стороженка, що особовий склад частини з Перевального щоденно ратною працею, сумлінною службою підтверджує прихильність цьому гаслу, не викликає сумнівів.

Владислав СЕЛЕЗНЬОВ

ВІД «МАЛАХІТУ»

Модернізація літаків та вертольотів, систем протиповітряної оборони, бойових кораблів та ракетних комплексів; виготовлення нових високоточних боеприпасів, автоматизованих систем управління та цифрового зв'язку — головні напрямки спільних зусиль Міністерства оборони України і Державного концерну «Укроборонпром» у 2012 році. Результатом цього є прийняття на озброєння українського війська чималої кількості військової та спеціальної техніки, парашутних систем, сучасних зразків обмундирування. І в подальшому ця робота поглиблюватиметься, адже перспектива розвитку української армії — в її переозброєнні і нових розробках національного ОПК.

П-18 «Малахит»

Наземна рухома завадозахищена радіолокаційна станція з висвітленням повітряної та надводної обстановки з цифровою обробкою та автоматичною передачею інформації П-18 «Малахит» призначена для автоматичного виявлення радіолокаційних цілей на фоні дії активних та пасивних завад природного та штучного походження, визначення координат (азимуту, дальності, радіальної швидкості), автоматичної зав'язки і супроводження траєкторій цілей та видачі їхніх координат і трас споживачам.

Зокрема, РЛС П-18 «Малахит» виконує функціональні задачі з виявлення, відображення і автоматичного визначення координат азимута, дальності та радіальної

швидкості повітряних цілей, що рухаються зі швидкістю до 1000 м/с, автоматичного та напівавтоматичного супроводу до 256 трас цілей та розрахунку параметрів їхнього руху, автоматичного та напівавтоматичного управління наземним радіолокаційним запитувачем і надання ознаки впізнання цілей, автоматичної передачі даних віддаленим споживачам, топографічної прив'язки місцезнаходження РЛС, документування радіолокаційної інформації тощо.

Основні технічні характеристики «Малахит»

Дальність виявлення повітряних цілей типу «винищувач», км	400
Дальність виявлення малорозмірних цілей, що низько летять, при висотах 100/1000 м, км	30/80
Відстань до виносного пункту управління РЛС, м	1000
Час безперервної роботи РЛС, год	48
Час розгортання РЛС з розрахунком із 5 чоловік, хв	< 60
Час нароботки на відмову, год	2000

Автоматична гармата ЗТМ-1

Автоматична гармата ЗТМ-1 призначена для боротьби з легкоброньованою бронетехнікою, знищення живої сили і повітряних низколетящих цілей.

Вона може встановлюватися на бронетранспортери, бойові машини піхоти та десанту. Крім того, гармата ЗТМ-1 входить до складу універсального бойового модуля «Шквал», який встановлюється на модернізованих БМП-1У і на бронетранспортер БТР-3У, можлива

його установка на модернізованих БМД-1 та БМД-2 та інші зразки української бронетехніки виробництва ХКБМ.

Стрільба з гармати ЗТМ-1 може вестися по-

Основні технічні характеристики ЗТМ-1:

Калібр, мм	30
Темп стрільби, постр/хв	330
Прицільна дальність стрільби, м	4000
Дальність прямого пострілу, м	1200
Початкова швидкість снаряду, м/с	960
Боекомплект, снарядів	до 500
Вага, кг	84

одиноким і автоматичним вогнем за допомогою електроспуску. Гармата має селективне стрічкове боепостачання з двох патронних ящиків, які споряджаються бронебійними й осколково-фугасними снарядами.

Нові надії Мі-8

Нещодавно завершилися заключні сертифікаційні випробування багатофункціонального вертольоту Мі-8МСБ. Гвинтокрила машина успішно пройшла сертифікацію для серійного виробництва.

Випробування проходили в умовах високої і високих температур у найспекотнішій точці СНД — поблизу містечка Шаартуз у Таджикистані. Випробувальна бригада Центру у складі двох льотних екіпажів та наземного персоналу протягом трьох тижнів досліджувала граничні характеристики машини. Завдяки унікальним двигунам Запорізького ВАТ «Мотор

Січ» машина вкотре «здивувала» своїми льотно-технічними характеристиками — деякі з них навіть кращі, ніж у більш потужного вертольоту Мі-8МТ.

Зокрема, була досягнута 20-відсоткова економія палива у порівнянні з базовим вертольотом, гвинтокрил набрав висоту динамічної стелі 6 300 метрів.

А під час проведення цьогорічного міжнародного авіасалону «Авіасвіт-XXI» під Києвом на вертольоті Мі-8МСБ було встановлено новий світовий рекорд для цього типу вертольотів з набору висоти — 8 200 метрів!

ДО «ГЮРЗИ»

Вертоліт вогневої підтримки

На озброєння Збройних Сил України прийнятий армійський бойовий вертоліт Мі-24ПУ1, який призначений для знищення броньованих і неброньованих наземних малорозмірних цілей, живої сили противника, а також для вогневої підтримки військ в будь-який час доби. Бойова машина ефективна в умовах високогір'я, має підвищені бойові можливості застосування авіаційних засобів ураження, а також надійний захист від ракет з інфрачервоними головками самонаведення.

Модернізація вертольота Мі-24П виконана шляхом встановлення модифікованих двигунів ТВЗ-117ВМА-СБМ1В-02, станції оптико-електронної протидії «Адрос» КТ-01АВ, системи збору та реєстрації польотної інформації БУР-4-1-07, модернізованого авіаційного стрілецького прицілу АСП-17ВРМ-У, лазерної системи формування прицільної марки ФПМ-01КВ, супутникової навігаційної системи GPS MAP-695, ультракороткохвильової радіостанції КУ-196В, аварійного радіомаяка ЕВС-406АФНМ, а також радіолокаційного відповідача GTX-327 з датчиком висоти АК-350.

До складу індивідуального спорядження екіпажу включені захисні авіаційні шоломи ТНЛ-5NV з окулярами нічного бачення PNL-3.

Для забезпечення можливості застосування окулярів нічного бачення на борту виконана адаптація внутрішнього і зовнішнього світлотехнічного обладнання вертольота.

Нова парашутна система

На постачання Збройних Сил України з метою забезпечення сучасною парашутно-десантною технікою прийнято спортивну парашутну систему «Барс-С».

Спортивна парашутна система «Барс-С» призначена для забезпечення виконання стрибків парашутистами, які допущені до виконання парашутних стрибків з плануючими тандемами парашутними системами з введенням їх в дію витяжним м'яким парашутом.

Комплект спортивної парашутної системи «Барс-С» включає основні частини, комплект

запасних частин і ремонтних матеріалів, комплект інструменту і приладдя, комплект укладальних засобів, а також комплект тари і упакування та експлуатаційну документацію.

Прийняття на постачання Збройних Сил України спортивної парашутної системи «Барс-С» обумовлено необхідністю заміни морально і фізично застарілих спортивних парашутних систем типу ПО-9, ПО-16, ПО-17, «Талка» (виробництва Російської Федерації) та Para-Foil (виробництва США), що експлуатуються в Збройних Силах України.

Українські технології для форми одягу

В2012 році розроблено нову форму одягу для військово-службовців — польове обмундирування з відповідним екіпіруванням. Закуплено і перевірено на практиці перші 60 комплектів форми.

Під час комплексу навчань «Перспектива-2012» їх було апробовано у різних умовах та при різних навантаженнях. Вже до середини наступного року форму одягу нового зразка матимуть усі

підрозділи Сил спеціальних операцій.

Нова форма добре пристосована до польових умов і ведення бойових дій, має чудові характеристики тепловіддачі, більший термін експлуатації, не пропускає бруд та вологу.

Відповідно до світових тенденцій, вона пошита пошарово, не має елементів, які обмежують рух.

В новому обмундируванні продумане розташування кишень та кріплень для зручного носіння боєприпасів і озброєння, а також відповідного спорядження, у тому числі перспективного: оптико-електронних систем та систем зв'язку, GPS-навігації тощо.

Також цього року створено та вже закуплено нові комбінезони і обмундирування для льотного

складу Повітряних Сил, які пройшли відповідні випробування. І робота у цьому напрямі не припиняється.

— Стосовно повсякденної форми одягу, цього року вдалося зро-

бити її повністю «вітчизняною»: і тканини, і відповідні технології — українські, — повідомив перший заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України віце-адмірал Ігор Кабаненко.

Вітчизняний БТР

У Збройних Силах України прийнято на озброєння новий найсучасніший зразок озброєння, який за своїми технічними характеристиками не поступається за-

кордонним аналогам, а за вогневими можливостями навіть перевищує їх.

БТР-4Е розроблено державним підприємством «Харківське конс-

трукторське бюро з машинобудування імені О.О.Морозова» у кооперації з вітчизняними підприємствами оборонно-промислового комплексу.

БТР стовідсотково виготовлено та оснащено вітчизняними комплектуючими виробами та зразками зброї, такими як 30-міліметрова автоматична гармата ЗТМ-1 виробництва Кам'янець-Подільського заводу точної механіки, протитанковим ракетним комплексом виробництва Київського конструкторського Бюро «Луч», гранатометом КБА-117 виробництва КБ «Артилерійське озброєння», кулеметом виробництва Київського заводу «Маяк».

Основні

технічні характеристики БТР-4Е:

Вага, т	21,9
Формула коліс	8x8
Довжина, м	7,6
Ширина, м	2,9
Висота, м	2,8
Дорожній просвіт, см	46
Броня	протикульова та протиосколкова
Двигун потужність, к.с.	442/489
Максимальна швидкість, км/год.	до 110 (на воді — 10 км/год.)

Дальність ходу, км 690

Озброєння: БМ «Парус» (БМ-7) — складається з однієї 30 мм гармати, одного автоматичного 30 мм гранатомета, одного кулемета 7,62 мм та ПТРК «Бар'єр»

Обладнання: оптико-телевізійна система з далекоміром лазерного типу.

Долає перешкоди: підйом до 30 градусів, висота до 50 сантиметрів, ширина до 2 метрів.

БТР призначений для транспортування особового складу мотострілкових підрозділів та вогневої підтримки у бою. Може виконувати поставлені задачі як удень, так і вночі, у різних кліматичних умовах, на дорогах з різним покриттям і в умовах повного бездоріжжя.

Тренажер для «Альбатроса»

Новий тренажер ТСК-ЛЗ9 був прийнятий на озброєння Збройних Сил України.

Даний комплекс створений Львівським ТОВ «Маркет-Матс», яке є одним з провідних розробників та виробників тренажерів та тренажерно-моделюючих комплексів для Збройних Сил України, спільно з Львівським державним авіаремонтним заводом державного концерну «Укроборонпром».

Стационарний комплексний тренажер ТСК-ЛЗ9 літака Л-39С — це новітній навчально-тренувальний засіб, призначений для забезпечення ефективного навчання курсантів льотних навчальних закладів та підтримки навичок льотного складу з пілотування, навігації та елементів бойового застосування літака при значному скороченні витрат ма-

теріальних коштів та ресурсу парку літаків даного типу. Він дозволяє відпрацьовувати підготовчі вправи, вправи з пілотування та з бойового застосування та дій в особливих випадках польоту.

Тренажер відноситься до класу повнофункціональних авіаційних тренажерів 4-го покоління з окремими ознаками тренажерів 5-го покоління.

Ефективне використання тренажеру передбачає наявність висококваліфікованого обслуговуючого персоналу, а саме: старшого інструктора — військового льотчика, який має практичний досвід пілотування; інструктора, техніка-електронщика, який володіє методами обслуговування, тестування та ремонту сучасних засобів обчислювальної техніки та радіоелек-

тронного обладнання літака.

Він побудований за класичною схемою та складається з наступних компонентів:

- імітатор кабіни літака, що відтворює відсік фюзеляжу літака;
- інформаційно-обчислювальний комплекс тренажера та спеціальне програмне забезпечення;
- робоче місце інструктора та другого пілота;
- система візуалізації літака.

Закладено бойові катери «Гюрза-М»

У жовтні 2012 року у Києві, у публічному акціонерному товаристві «Завод «Ленін-

ська кузня» відбулася урочиста церемонія закладки двох броньованих артилерійських катерів «Гюрза-М» для Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Катери спроектовані Миколаївським казенним підприємством «Дослідно-проектний центр кораблебудування».

Усього до 2017 року планується побудувати 9 катерів «Гюрза-М».

Основні технічні характеристики катера «Гюрза-М»:

Водотоннажність, т	50,7
Довжина, м	21
Ширина, м	4,8
Осадка, м	1
Максимальна швидкість ходу, вузлів	25
Дальність плавання, миль	до 700
Автономність плавання, діб	5
Екіпаж, чол.	5

Малий броньований артилерійський катер «Гюрза-М» здатний вести розвідку і спостереження, здійснювати захист судноплавства в прикордонних ріках, захищати порти і комунікації, боротися з кораблями і десантно-висадочними засобами супротивника, а також вирішувати низку інших задач.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ОДЕСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ЗАВОД»

ЛІТАК ТИПУ Y1 «ДЕЛЬФІН»

Чотиримісний легкомоторний літак (умовний шифр – «Дельфін») призначений для початкової льотної та льотно-тактичної підготовки курсантів. Крім інструктора та стажиста, в ньому є ще два місця для майбутніх пілотів, які матимуть змогу стежити за керуванням літаком у повітрі. «Дельфін» обладнаний дизельним двигуном.

Літак типу Y1 «Дельфін» призначений також для виконання польотів по місцевим повітряним лініям, виконання польотів з метою моніторингу земної і водної поверхні.

Літак типу Y1 «Дельфін» забезпечить виконання наступних основних завдань:

- навчання основам техніки пілотування (польотам по колу, у зону на простий і складний пілотаж);
- навчання виконанню штопора і вихід з нього;
- навчання основам навігації;
- навчання техніці пілотування при заході на посадку з використанням посадкових систем;
- навчання діям в особливих випадках;
- виконання польотів по заданих маршрутах.

КОНСТРУКЦІЯ ЛІТАКА

Планер літака являє собою суцільнометалевий моноплан з низько розташованим крилом. Шасі забирається, трюхопорне, з переднім керованим колесом.

Фюзеляж літака представляє суцільнометалевий напівмонокок, утворений набором шпангоутів, подовжніх балок і стрингерів з обшиванням.

Керування літаком – здвоєне, дозволяє керувати літаком з лівого і правого крісел. Вхід у кабіну проводиться через зсувну частину ліхтаря.

Літак має систему вентиляції повітря, призначену для вентиляції, обігріву і запобігання запотівання скла ліхтаря кабіни.

Для підвищення рівня комфорту кабіна обладнана тепло і звукоізоляцією.

Базовий інтер'єр кабіни містить у собі декоративну обробку і килимове покриття підлоги.

ЛЬОТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

МАКСИМАЛЬНО ПРИПУСТИМА ШВИДКІСТЬ	км/год	350
МАКСИМАЛЬНА ШВИДКІСТЬ ГОРИЗОНТАЛЬНОГО ПОЛЬОТУ	км/год	310
КРЕЙСЕРСЬКА ШВИДКІСТЬ ПОЛЬОТУ	км/год	280
МАКСИМАЛЬНА ВИСОТА ПОЛЬОТУ (за умовами негерметичності кабіни і відсутності кисневого устаткування)	м	3000
ДАЛЬНОСТЬ ПОЛЬОТУ З РЕЗЕРВОМ ПАЛИВА НА 30 ХВ. ПОЛЬОТУ ПРИ ЗЛІТНІЙ МАСІ 1300 КГ	км	1650

СЛІД У НЕБІ ШТУРМАНА ПОБОЧНОГО

Більше 2 500 годин він провів у небі на літаку Іл-76, здійснив безліч рейсів з неймовірною географією завдань: відвідав понад 50 країн майже на всіх континентах. Побував у Південно-Африканській республіці, Анголі, Конго, Руанді, Кенії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Ємені, Саудівській Аравії, Ірані, Афганістані, Індії, Китаї, практично у всій Європі. Стороння людина із заздрістю зітхне: оце туризм! Штурман першого класу полковник Костянтин Побочний кожний політ сприймав як науку для себе та підлеглих. Сьогодні він — начальник відділу навігації та планування бойового застосування — старший інспектор-штурман управління авіації Командування Повітряних Сил ЗС України.

Як і більшість хлопчаків того часу, він мріяв про військові погони. Обрав звичайний шлях до втілення свого дитячого задуму: з 1985 до 1989 року навчався у Ворошиловградському вищому військовому авіаційному училищі штурманів. Проте незвичайним залишається його підхід до справи.

Ще курсантом, коли стажувався в Мелітопольському авіаполку військово-транспортної авіації, Костянтин добре засвоїв перші уроки майбутньої майстерності, адже в той час літаки не простоювали на злітній смузі — знаходилася робота в небі і для стажерів. Наприкінці четвертого курсу мав вже 160 додаткових годин нальоту. Пора була гарячою: Фергана, Ташкент, Баку,

Якутськ, Магадан, Далекий Схід... Словом, навчився літати ще до того, як став штурманом.

Отримавши диплом з відзнакою, Костянтин повернувся в Мелітополь у 25-й гвардійський авіапункт. Прийняв посаду — і час понісся галопом. Півтора десятка молодих штурманів були розподілені в екіпажі і одразу долучилися до бойової роботи. Розфарбовані у кольори цивільного Аерофлоту, «Іли» практично не торкалися землі. Коли не було інших завдань, відбувалися польоти згідно з курсом бойової підготовки. Обидва полки, що тоді базувалися на аеродромі, одночасно могли тижнями літати «день — ніч» по п'ять льотних змін.

Справжнім іспитом майстерності лейтенанта-штурмана стали рейси до Далекого Сходу. Костянтин, як і іншим, доводилося нелегко: весь час перебував у напруженні. Одного разу, під час польоту з гуманітарним вантажем із Німеччини, екіпаж планував здійснити проміжну посадку у Фергані. Через неймовірну спеку частина вантажу розмерзлася і протекла. Як наслідок — замкнуло навігаційне обладнання. Тож 400 кілометрів до Фергани, далі через Новосибірськ до Іркутська, а також зворотній шлях додому долали за допомогою ручного управління. Штурману Побочному стали тоді в нагоді дідівські способи орієнтування: карта, годинник, радіокомпас.

За два роки він виконав весь курс бойової підготовки військово-транспортної авіації. За три роки — став льотчиком-штурманом першого класу. Міг і раніше, адже мав більш як 1200 годин нальоту при нормі 900. Однак двічі на рік не дозволялося підвищувати класність.

Довелося Костянтину попрацювати й пілотом «Аерофлоту». При «Шереметьєво» «діяв» 224-й авіазгін. Екіпажі різних військових частин зараховувалися до його складу та виконували різноманітні завдання за кордоном, при цьому одягалися в уніформу пілотів цивільної авіації. Тож до 1993 року Побочний встиг «помандрувати» літаками «Аерофлоту».

Після розпаду СРСР молода Україна швидко заявила про себе на міжнародній арені, і невдовзі українські Іл-76 розпочали миротворчі польоти до колишньої Югославії. Одразу зросли професійні вимоги за стандартами ІКАО — Міжнародної організації цивільної авіації. Довелося опановувати міжнародний радіообмін, документацію, вивчати навігаційну апаратуру. До речі, відповідний сертифікат льотчики отримували власним коштом, а це півтори — дві тисячі доларів.

Комерція на варті боєготовності

«Комерція» — так охрестили льотчики те, що відбувалося наприкінці 90-х років у системі підготовки частин військово-транспортної авіації, де експлуатувалися Іл-76. Назва віддзеркалювала, скоріше, погляд сторонніх осіб на залучення бойової техніки для перевезення гуманітарних та комерційних вантажів в інтересах третіх країн. Адже від імені українського уряду укладалися угоди на авіаперевезення, які виконували літаки Військово-Повітряних Сил України. Так було до 1998 року, коли Верховна Рада заборонила використовувати військову авіацію в комерційних цілях.

Між тим ніхто не всовував у кишені пілотів пачки доларів. Все, ними зароблене, йшло у скарбницю держави та частково — у фонди військової авіації. Що, у свою чергу, дозволяло своєчасно ремонтувати літаки. Це розвивало наукову думку і не лише щодо удосконалення матеріальної частини. На переконання полковника Побочного, екі-

пажі отримували безцінну практику пілотування в непередбачуваних ситуаціях, вивчали нові райони польотів, безпосередньо бачили особливості поведінки літака в спекотному чи арктичному кліматі, у гірській місцевості. Так формувалася школа справжніх українських професіоналів...

Бойові дії в Африці, магнітні аномалії в Гренландії, високогір'я в Північному Ємені, аеродром, нижче рівня моря, у Баку — додавали неабиякого досвіду. Були випадки, коли екіпаж злітав з одним завданням, а у повітрі отримував переорієнтування на інший маршрут. Відтак доводилося переробляти розрахунки прямо в літаку, що професійно формувало особливості національного виконання польотів.

На жаль, з етапом реформування авіації професійна школа транспортників швидко почала «розпадатися». Сьогодні на іноземних комерційних маршрутах можна зустріти багато талановитих колишніх військових льотчиків.

Реальні навчання для «реальних» хлопців

Полковник Побочний визнає: у штурманській роботі межі досконалості немає. Він переконаний, що найефективніший засіб підвищення власної майстерності, вправності екіпажів — це участь українських льотчиків у багатонаціональних навчаннях.

В Україні військові навчання проходять з певним елементом показовості: жовто-блакитні починають і виграють малими силами на території супротивника. Під час навчань за стандартами НАТО, якщо кінцева ціль не досягається, всі — від наймолодшого учасника до керівника — разом шукають причину або змінюють межі завдань для підрозділів на більш реалістичні, обов'язково враховується людський фактор.

Так було у 2002 році під час Strong resolve в Польщі та у 2005 році, коли проходили Cooperative keу у Болгарії.

Тоді Костянтин Юрійович входив до групи планування і особисто виконував польоти. «У 2002-му наша команда вже вмiла грамотно реалізовувати накази керівництва навчань, досягати єдиного розуміння завдання, хоча це нелегко було навіть для учасників — постійних членів НАТО. Разом з тим, ми завжди могли відійти від шаблонних схем. Це підтвердило «позаконкурсне» завдання для всіх 18 країн-учасників авіаційної складової. Лишень уявіть собі: у Балтійському морі, у квадраті 600 на 600 км, серед ескадри підтримки заховався корабель-лідер. Завдання екіпажу — знайти його і вийти на ціль за допомогою лише штатної навігаційної апаратури. Точних координат немає, всі цілі рухаються! Більшість учасників відмовилася

одразу. Ми порадилися зі старшим групи полковником Андрієм Микитенком і дійшли думки: оскільки навчання не показові, «двійок» ніхто не ставить, то зайвий навчальний політ у будь-якому разі нам не завадить. Найбільше такою ініціативою ми здивували американців. А потім довели їх і до шокового стану, коли виконали завдання у найкоротший термін. Міркували так: навряд чи в тому квадраті будуть інші кораблі, окрім тих, що задіяні у навчаннях. А отже, корабель-лідер повинен бути серед них найбільшим (не стане ж начальник керувати флотилією з веслової шлюпки). На екранах локатора його «мітка» мала засвітитися одразу. Так і сталося. Ту мітку я захопив та утримував аж до заходу на ціль...»

Інша історія відбулася у 2005-му році. Відправляючи українську групу на навчання до Болгарії, командування побоювалося, що відсутність необхідного досвіду негативно відобразиться на іміджі України. Адже там потрібно було здійснювати реальні десантування на обмежені в гірських масивах майданчики. Суворі часові рамки теж висували значні вимоги до учасників. Саме тому об'єктивний контроль українська сторона вела як у повітрі, так і на землі. Екіпаж, у якому знаходився Побочний, вийшов на ціль чітко за графіком. Раптом у районі висадки з'явилися винищувачі, і командир відмінив десантуван-

ня, керуючись міркуваннями безпеки. Лише кіно- і фотозйомка підтвердили правоту екіпажу. З другої спроби українські льотчики виконали завдання бездоганно. Проте головне полягало в іншому. Екіпаж мав повне право захищати свої дії перед керівництвом навчань.

«Північний сокіл»

Ця операція стала новим стандартом професіоналізму для транспортників із Мелітополя та всіх тих, хто готував та забезпечував це завдання.

15 квітня 2000 року літак Військово-Повітряних Сил Іл-76МД з українським екіпажем на борту вперше виконав десантування групи парашутистів на Північний полюс. У березні 2009 року наступне покоління військових авіаторів виконує завдання в інтересах міжнародного співробітництва. Операція Cossacks on ice успішно започатковує співпрацю України та Данії на Північному полюсі. Українські військові льотчики підтверджують свій високий рівень фахової підготовки під час перевезення пального на острові Гренландія.

У квітні 2012 року в північному напрямку група військовослужбовців уже вчетверте взяла курс до авіаційної бази «Ольборг» Королівських Військово-Повітряних Сил Данії та виконала чергову операцію з перевезення пального «Північний сокіл-2012», безпосереднім учасником якої був Костянтин Побочний.

«На Гренландії навігаційне забезпечення польотів, можна сказати, «ніяке». Усе залежить від GPS, якіх штурман змушений довіряти, та народна мудрість свідчить: «Довіряй, але перевіряй!». Було колись в Анголі: в один день з одного аеродрому виконували кілька завдань. Координати — «закладені» й не міняються. Ранком здійснили один рейс — усе нормально. Після обіду — другий... Аж раптом помічаю: помилка 700 м у видачі координат! Видимість — мінімальна. Звіряю автономні системи літака з GPS. Виявляється, що GPS помилку видавала, а бортова апаратура — ні. Тоді був перший поштовх, коли я зацікавився цією системою і дійшов висновку, що GPS не може бути основою для розрахунків, цьому вже багато років навчаю і підлеглих. GPS — система дублююча!

Гренландія не дає можливості сповна використовувати радіолокаційні системи: усе зливається в

суцільне поле. Сніги і лід плутають. У найкращому разі «чіпляєшся» за берегову лінію... поки РЛС вистачає.

Станція «Норд» знаходиться близько до Північного полюсу, а магнітний — за кілька тисяч кілометрів, у Канаді. Тому різниця в показниках компасів велика, та ще й нестійка: доходить до 520. Наше картографічне забезпечення — «нульове». Доводиться використовувати карти датської сторони з іншою системою кодування, тобто переводити в нашу, а потім програмувати комплекс навігації. Це дуже складна математика, пояснити яку важко. Відповідно, головною запорукою успіху залишаються попередні практичні навички. А звідки їх взяти молодому штурману?

Тільки в польоті може «відкритися» реальна картина. Зараз уже дається визнаки відсутність практики ще з військового навчального закладу. З кожним роком ці та подібні проблеми нашаровуються одна на одну, складніше готувати штурманський склад. Навіть ті, у кого є бажання й задатки, за одну місію, подібну «Північному соколові», не встигають закріпити навички. У випадку Гренландії дуже позитивна взаємовигідна співпраця: поруч з новачком працює штурман-інструктор — кабіна Іл-76 дозволяє, а датчани зацікавлені в якісних польотах з фінансової сторони. З економічного боку — й наша вигода дуже суттєва. Основні завдання військово-транспортної авіації — повний взаємозв'язок з високомобільними військами на тактичну й оперативну глибину. Це дуже складні операції: нічні малоорієнтирні місцевості, втручання супротивника, різкі зміни обстановки. Гренландія вчить думати, дає досвід аналізу й послідовності ухвалення рішення для всього екіпажу», — небезпідставно вважає полковник Костянтин Побочний і має рацію. Адже він не з тих випадкових людей, що заблукали в авіації. Він належить до тих льотчиків, яких об'єднує пристрасть до пізнання, свята віра в значущість обраної справи, а також фантастичне переконання, що єдине їхнє покликання в житті — літати! Говорять, що саме такі люди залишають свій довгий слід у небі...

Сергій СИЗОНЕНКО

Фото автора

та з архіву Костянтина ПОБОЧНОГО

Він часто спілкується з іноземними колегами

«ЧОРНА П

Для підготовки молоді до служби в Збройних Силах тренери школи бойових мистецтв «Чорна пантера» розробили і подали на розгляд до Міністерства оборони України ексклюзивну програму «Захисник». Тренери-інструктори вже мали можливість випробувати деякі її положення на практиці. Завдяки домовленостям із командуванням бригади охорони Генерального штабу торік у частині «пантерівці» підготували до показових виступів команду з п'ятидесяти солдатів. Інструктори займалися з ними по п'ять годин шість разів на тиждень і менш ніж за півроку навчили їх багатьом прийомам зі східних бойових мистецтв.

ПАНТЕРА»:

ЖИТТЄВА ФІЛОСОФІЯ
ДЛЯ ЗАХИСНИКА
ВІТЧИЗНИ

Нещодавнє прийняття при-
сяги у Військовому інституті
Київського національного уні-
верситету імені Тараса Шев-
ченка (ВІКНУ) багатьом при-
сутнім запам'ятається надовго.
Адже більше тисячі майбутніх
офіцерів та їхніх батьків нап-
рикінці церемонії побачили
показовий виступ учнів шко-
ли «Чорна пантера», де вони
продемонстрували високий
рівень майстерності, вико-
нуючи прийоми кунг-фу.

Для довідки: Кунг-фу або Гун-
фу — китайський термін, який
у самому Китаї означає навик,
компетенцію, майстерність,
вигострені роками в будь-яко-
му роді занять (ремесла, мис-
тецтва, спорту тощо). У сучас-
ному ж розумінні використо-
вується за межами Китаю для
позначення китайського бо-
йового мистецтва фізичного
та духовного розвитку люди-
ни, що зародилося біля IV-III
тисячоліття до н.е. і налічує ве-
личезну кількість стилів.

Зокрема, у даній школі вив-
чають стилі «Чорна пантера»,
«Чорний кіт», «Па-куа» і «Тай-
цзицюань».

Президент школи Юрій Сер-
ховець вже давно й успішно
співпрацює з військовими.
Він впевнений, що сьогодні са-
ме громадські організації, які
працюють з підлітками та до-
призовною молоддю, повинні
виходити на передову, адже
від їхньої якісної роботи зале-
жить ставлення сучасних ді-
тей до Батьківщини. Не секрет,
що рівень патріотизму
в нашій країні опу-
стився на нижчі схо-
динки. Це підтверджу-
ють і соціологічні дос-
лідження. Виявляється,
що більше половини
опитаних респондентів віком
18-19 років готові емігрувати
за кордон та змінити грома-
дянство. Із них майже 10% вза-
галі не вважають себе патріо-
тами держави. І це є ганебним
явищем для нашого народу, у
жилах якого, за словами Васи-
ля Симоненка, «козацька кров
пульсує і гуде». А Пантелеймон
Куліш у своєму романі «Чорна
рада» устами героя, полковни-
ка Шрама, говорить: «Як треба
рятувати Україну, байдуже ме-
ні і літа, і рани».

Прикро, але на низькому рівні в нашій державі залишається й фізична загартованість хлопців і дівчат, які віддають перевагу тютюну та алкоголю замість здорового способу життя.

Уповноважений Президента України з прав дитини Юрій Павленко нещодавно навів таку статистику: сьогодні лише 11% української молоді займається спортом у секціях або гуртках. При цьому фахівці стверджують, що для того, аби через 10–15 років українці завоювали медалі на Олімпіаді, ця цифра має становити мінімум 20%.

Юнаки сприймають бойове мистецтво не просто як вид спорту, а як життєву філософію, філософію виховання сили духу, мужності, патріотизму, любові до Батьківщини

Зважаючи на це, у сфері виховання молоді пріоритет сьогодні надається розвитку діяльності гуртків, секцій, клубів тощо. За останні п'ять років школа «Чорна пантера» розширила свою географію. Понад кілька десятків спортзалів цієї організації відкрито у багатьох областях країни. Заняття у філіях проводять досвідчені та кваліфіковані інструктори, більшість з яких має вищу військову і педагогічну освіту. А головне — представники школи бойових мистецтв вважають своїм обов'язком втілювати накопичені знання в

розвиток Збройних Сил України, не забуваючи при цьому і про патріотичне виховання молоді.

Вже не перший рік у Київському ліцеї-інтернаті № 23 діє клас військово-патріотичного виховання «Кадетський клас». В ньому хлопці під керівництвом офіцера-вихователя готуються до служби у війську. А в позашкільний час інструктор з «Чорної пантери» Ярослав Мельник проводить із бажаними заняття зі східних единоборств. За словами Ярослава Юрійовича, кадети із задоволенням відвідують секцію.

Батьки не можуть натішитися співпрацею учбового закладу з «пантерівцями» — їхні дітлахи загартовуються фізично і морально, до того ж заняття проводяться безкоштовно.

У представників школи є кількарічний досвід співробітництва з колективом Київського військового ліцею імені Івана Богуна. У секції зі східних единоборств навчається близько двадцяти учнів. Розроблена фахівцями «Чорної пантери» програма «Захисник» дозволяє в найкоротші терміни виховати фізично міцну, психологічно стійку людину, готову до служби у лавах Збройних Сил.

Президент організації Юрій Серховець призначений позаштатним радником началь-

ника Генерального штабу — Головнокомандувача Збройних Сил України генерал-полковника Володимира Замани. Отже, він має реальну можливість бути в курсі подій у війську, при потребі вносити корективи до розробленої програми «Захисник», поглиблювати співпрацю з військовими. Залишається сподіватися, що в чисельних спортзалах по всій Україні разом з фізичними вправами молоді розкриватимуть такі поняття, як «воля», «честь» і «незалежність», прищеплюватимуть повагу до старшого покоління, любов до Батьківщини. І тоді з впевненістю можна сказати: **ПАТРІОТАМ В УКРАЇНІ — БУТИ!**

Юрій СМЕЛОВ

То що таке могло статися у наші дні, який-такий вірус байдужості вкрив неньку-Україну, що хлопці, майбутні захисники Вітчизни, стали такими «не чоловіками»? Хіба раніше краще жилося і на деревах ріс хліб, а ріки були молочними? Хіба українські жінки народжували вже готових патріотів із вусами і шаблею, які замість першого слова «Мама» волали б: «За Вітчизну!»? Звичайно, ні! Любити Батьківщину треба вчитися!

«ЛІСОВИК», «ГІЛЛІ», «ЗОЗУЛЯ», «СОЛІСТ»...

Козацький спецназ – пластуни

Багато країн світу мають власну історію появи на полі бою влучних стрільців, які вирішують особливі завдання. Цікаво, але багато чого в сучасній тактиці снайперів запозичене саме у пластунів. Це оригінальні підрозділи або, можна сказати, каста, яка існувала у кубанських козаків.

Вважалося, що козак з поганою головою не годився в пластуни, і лише при союзі добре думуючої голови з витонченими зором, слухом, холоднокрівністю і витримкою виходив хороший пластун. Такі «профі» були не тільки серед кубанців, а й серед запорожців,

яких вороги називали «урус-шайтан», «руськими дияволами», а козаки – славними вояками.

У народній пісні про Семена Палія є слова, які в рівній мірі можна віднести і до пластунів: «Хто в траві врівні з травою? Хто у воді врівні з водою? Хто у лісі врівень з лісом? Перевертень в лісі бісом». Цих бійців цілком можна порівняти із сучасним «спецназом», так як перед ними вже тоді ставилися завдання глибокої розвідки: захоплення «язиків», здійснення диверсій і те, що сьогодні називають ураженням противника снайперським вогнем. Навіть таке поняття, як «снайперська пара», запозичене з їхнього арсеналу. Вона була звичайною бойовою одиницею піших козаків, в якій один пластун постійно прикривав іншого.

В залежності від ситуації один був стрільцем, інший – спостерігачем. До речі, маскувальний костюм снайпера «лісовик» (російською – «леший», англо-американською термінологією – «гіллі») також ви-

«Обережно, діють снайпери!» За останні десятиліття такі написи можна було часто зустріти на стінах будинків у різних «гарячих точках» світу: у Чечні, на Балканах, Близькому Сході тощо. Дивно, але у вік високоточної зброї та інформаційного протистояння снайперський вогонь, як і раніше, залишається ознакою сучасних війн та локальних конфліктів. В умовах проведення антитерористичних або спеціальних операцій іноді лише єдиний постріл снайпера у змозі забезпечити результат

нахід пластунів. Він складається з накидки або комбінезону, до яких пришиті сотні клаптиків тканини різної величини і кольору. У ньому стрілець нагадує кущ чи купу опалого листя і робиться непомітним вже з кількох метрів. Кольори клаптиків підбираються залежно від кольорів місцевості, де він діє. Подібним «кошлатим» чохлам маскується і гвинтівка.

Історія пам'ятає багато випадків, коли невеликі групи пластунів, зайнявши позицію або вміло маневруючи на місцевості, влучним вогнем стримували чи зовсім знищували значні сили противника. Так, під час Кримської війни поблизу Балаклави півескадрону французьких кінних егерів атакував невелику групу пластунів. Козаки не стали перешиковуватися, як зазвичай діяла в той час піхота, захищаючись від кавалерії, а ще більше розсипалися ложиною. Коли егері підскакали ближче, пластуни відкрили по них вогонь – сотня французів була вбита, решта ворогів, що залишилися в живих, врятувалася втечею. Поки пластуни перезаряджали рушницю, в атаку на них пішов другий півескадрон. І все повторилося. Так, менш ніж за п'ятнадцять хвилин французи втратили один із кращих підрозділів своєї армії. Козаки не понесли жодних втрат. Тієї ж кампанії пластуни снайперським вогнем знищували обслуги англійських і французьких облогових гармат, змушуючи противника триматися від Севастопольських бастионів на чималій відстані.

До речі, пластуни були талановитими не тільки у воєнному мистецтві, а й, самі того не очікуючи, – у хореографічному. Саме з пластунами часів Запоріжжя пов'язують виникнення такого українського народного танку, як гопак. Ті, хто знайомий з цим козацьким танком, знають, що всі фігури в ньому поділяються на два рівні – стрибки в повітрі або власне гопак і так звані «повзунці», що виконуються сидячи навпочіпки, причому народні назви багатьох рухів збереглися і до наших днів.

Минали часи, а разом з ними змінювалася й історія. На жаль, після Громадянської війни в Росії багато пластунів опинилися в еміграції, а деякі з них вступили до армій ін-

ших держав, де їхній досвід виявився досить затребуваним. Тому не варто сильно дивуватися, коли в тактиці дій французького Іноземного легіону, американських «Зелених беретів» або британської SAS присутні ті або інші прийоми, так притаманні козакам.

Фінська «зозуля» – «пташка смерті»

Масову снайперську війну в повному розумінні цього слова розгорнула фінська армія в ході нападу Радянського Союзу. Відмінні стрільці й лижники, до того ж чудово пристосовані до суворої зими, фіни з'являлися всюди. Вони обстрілювали колони, артилерійські парки, табори і позиції радянських підрозділів. Озброєні гвинтівкою Мосіна зразка 1891 року, фінського виробництва, з примітивними оптичними прицілами, а інколи взагалі без них, вони здіймали паніку в рядах червоноармійців, які не почували себе в безпеці ніде. За улюблену манеру вести вогонь з дерев фінських снайперів охрестили «зозулями».

Іноді, почавши «кувати», така зозуля змушувала залягти в сніг цілу роту. Ніхто не міг здогадатися, звідки б'є снайпер – ліс великий і метання серед скель і сосен, гучна луна пострілу тільки ще більше заплутували шлях до «гнізда». Вважається, що фінська армія мала всього близько двохсот гвинтівок з оптичним прицілом, у той час коли червоноармійці були переконані: всі ліси навколо кишать снайперами. Це і був так званий снайперський терор: залякати супротивника, аби той жахався кожного пострілу.

З цього приводу червоноармійці переповідали один одному ними же придуману казку-страшилку: «У білому-білому лісі ходить біла смерть, одягнена в білий маскхалат фінської «зозулі»...»; а ще скоромовкою говорили так: «Коли фінська «зозуля» закує – тоді смерть до тебе прийде».

Зважаючи на подібні «відкриті» уроки з фольклору «фінської школи», Командування Червоної Армії зробило правильні висновки. В країні перед початком Великої Вітчизняної війни запровадили масову підготовку снайперів, що проводилася в армійських школах, гуртках «ТСОАВІАХІМу» (тодішній аналог «ДТСААФ» або «ТСОУ») і навіть у шкільних стрілецьких секціях. В результаті тисячі підготовлених стрільців стали затребуваними в роки Великої Вітчизняної війни, значно перевершивши своїх фінських «вчителів».

Тактика снайперів була досить різноманітною. Вони діяли як у складі підрозділів, так і окремими групами, парами і поодинці. Їм, зазвичай, надавалася самостійність у діях.

Наприклад, влітку 1943 року при обороні Курського виступу в кожному стрілецькому полку готувалися спеціальні снайперські команди з 25–30 чоловік. Часом їм доводилося вирішувати оригінальні завдання: вести вогонь по літаках, собаках з підіривними зарядами-в'юками та інших нетипових цілях. Про результативність їхніх дій говорять цифри.

Перша десятка кращих радянських снайперів знищила 4 200 солдатів і офіцерів ворога, а перша двадцятка – 7 400. Так, снайпер Федір Охлопков знищив близько

Коли бачиш очі

Снайпер мусить вміти стріляти без промаху – безсумнівно. Але це далеко не єдиний показник його майстерності. Щоб бути снайпером, необхідно мати психологічну витримку, стійкість до стресів та неймовірне терпіння. А також оперативно мислити, ментально

оцінювати та аналізувати обстановку і ... проявляти певний артистизм.

Такий «набір якостей» часто перебуває на межі можливостей пересічного солдата. Невипадково в кращих спецпідрозділах армій світу при підготовці снайперів відсівають вісім з десяти кандидатів, які часто вже мають за плечима роки служби в «спецназі» і бойовий досвід. Для антитерористичних підрозділів такий відбір ще жорсткіший, так як ціна помилки там незрівнянно вища.

У збройних силах США снайпери представляють собою еліту. Наприклад, у морській піхоті вони зібрані в спеціальні підрозділи. Добирають туди після кількох років служби в звичайних частинах.

«Кожен снайпер повинен бути не просто відмінним стрільцем, а людиною з твердими моральними принципами, здатною в складних бойових ситуаціях приймати вірне рішення. Робота снайпера – знищувати противника – повинна стати не ремеслом, а відповідати громадянському обов'язку. Часто снайпер сам вирішує: чи вести вогонь на поразку, чи достатньо противника поранити, позбавивши його можливості діяти в даний момент», – вважає один із найвідоміших у світі фахівців «снайпінгу» Малкольм Кінг, полковник морської піхоти США.

У багатьох арміях світу снайпери проходять підготовку в спеціальних школах і навчальних центрах. Фахівці жартують, що різниця між снайпером і військовослужбовцем іншої спеціальності така ж, як між спортсменами: стрільцем і легкоатлетом. Якщо спортивна злість бі-

1 000(!) німців. Снайпер 82-ї стрілецької дивізії Михайло Лисов у жовтні 1941 року з автоматичної гвинтівки зі снайперським прицілом збив бомбардувальник Ju-87. У 1943 році серед радянських снайперів було більше 1 000 жінок, які за час війни знищили понад 12 000 ворогів.

Досвід сучасних війн і конфліктів

У сучасних локальних конфліктах також не обійшлося без снайперів. Число втрат від їхнього вогню часом перевищувало кількість жертв внаслідок артилерійських обстрілів. На важливість ролі снайперів у повоєнні роки вплинув ряд обставин, пов'язаних між собою – необхідність боротьби з тероризмом і локальні війни, які часто мають протиповстанський характер. Наприклад, в Афганістані, де бойові дії відбувалися в гірській місцевості, недосяжній для бронетехніки і важкої зброї, радянські війська досить швидко відчули потребу в підготовлених снайперах.

Ветерани війни в Афганістані часто згадують, що вони неодноразово потрапляли в ситуації, де по-справжньому ефективною зброєю виявлялися лише снайперська гвинтівка і кулемет. У свою чергу, моджахеди з неменшим успіхом використовували старі англійські гвинтівки «Лі-Енфілда»,

названі в пам'ять про легендарних бурських стрільців – «бурами». З аналогічними проблемами зіткнулися французи в Алжирі, американці й англійці – у Південно-Східній Азії і на Близькому Сході. Це призвело до «ренесансу» «снайпінгу».

У Бейруті, Сараєво та інших «гарячих точках» світу в якийсь момент, коли «лінія фронту», що розділяла протиборчі сторони, стабілізувалася, бойові дії перетворювалися переважно на снайперську війну. В результаті життя в цих містах було паралізовано. Рух вулицями був можливий тільки з використанням димової завіси або за допомогою спеціальних «протиснайперських коридорів». Професіоналізм стрільців і в Бейруті, і в Сараєво, і в Грозному був не надто високим. Але цей недолік компенсувався їхньою кількістю.

Під час боїв у Чечні на консервному заводі Грозного корпус відомого генерала Рохліна опинився в справжній снайперській блокаді. Щодня від куль чеченських стрільців гинуло до тридцяти осіб. Тоді на допомогу рохлінцям була перекинута контрснайперська група, в яку звели висококласних снайперів російського угруповання. День вони присвятили спостереженню, а вночі почали працювати. Вже через дві доби «снайперський терор» бойовиків припинився, і корпус зміг рухатися далі.

гуна може призвести до перемоги, то спортсмена-стрільця – тільки до поразки.

Інша специфічна особливість роботи снайпера полягає в тому, що йому часто доводиться діяти у відриві від свого підрозділу. Армійські традиції виховують у солдатів «відчуття ліктя» і беззаперечну покору командам начальника. Снайперу, навпаки, необхідно мати яскраву індивідуальність, вміння самостійно мислити та діяти.

Недарма в Афганістані на солдатському жаргоні снайперів називали «солістами». Більше того, при їх підготовці у ряді західних армій інструктори особливу увагу звертають на усунення «командного інстинкту» у своїх учнів.

Як вважають фахівці, для підготовки армійського снайпера навіть початкової кваліфікації потрібно мінімум кілька місяців інтенсивних занять. Після чого він цілком зможе вести снайперський вогонь у зоні своєї відповідальності, знищуючи ворога на відстані до 500 м. Для підготовки снайперів більш високого рівня, а особливо для підрозділів антитерору, а також контрснайпера, потрібен значно більший термін, який інколи вимірюється роками.

Але навіть найбільш продумана і ґрунтовна підготовка ще не робить з бійця справжнього снайпера. Дослідження психологів показують, що далеко не кожен військовослужбовець може переступити психологічний бар'єр і вбити людину, навіть у стані бойового стресу. Лише деякі з них можуть зробити це обмірковано та врівноважено.

На переконання капітана ЗС США Джеймса Ленда, ветерана війни у В'єтнамі: «Коли дивишся через приціл гвинтівки, відразу бачиш очі. Є велика різниця між стрільбою по контуру, по тіні і по очах. Перше, що «вибиває з сідла» – очі. Багато хто не може діяти в цей момент. Тут необхідно мати особливу мужність».

Для оновлення арсеналів Пентагон замовив снайперську гвинтівку для корпусу морської піхоти і сил спеціальних операцій. Самозарядна рушниця Mk11,

розроблена компанією Knights Armament, має калібр 7,62 міліметра, магазини на п'ять або двадцять патронів і оптичний приціл, який забезпечує виявлення цілей в умовах обмеженої видимості. Для неї використовується стандартний патрон 7,62x51 НАТО, що дозволяє уражати деякі цілі на відстані до 1,5 кілометра. Точність її стрільби на дистанції сто метрів сягає 28 міліметрів.

У Росії досить популярною виявилася снайперська спеціальна гвинтівка «Гвинторіз», що перебуває на озброєнні розвідувальних частин Міноборони та спецпідрозділів ФСБ і МВС.

Снайпери роблять революції?

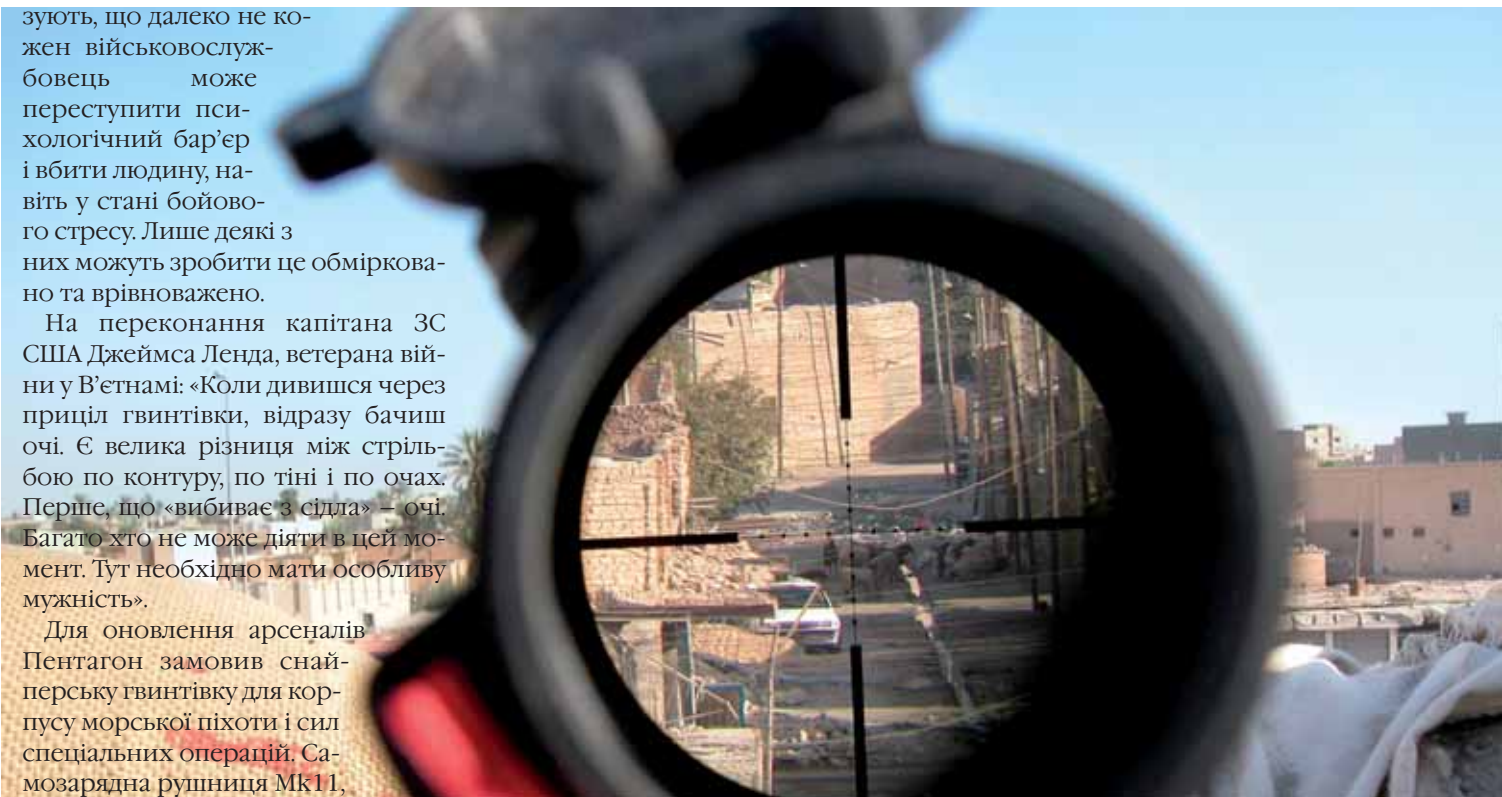
Низку революцій у країнах Близького Сходу та Північної Африки, свідками яких ми стали нещодавно, об'єднує одна деталь. Вони відзначені активними діями снайперів, які взагалі стали своєрідною візитівкою багатьох «народних хвилювань» останніх 20 років. Так, у квітні 2010 року під час революційних подій у Киргизії проти натовпу активно діяли снайпери. Зокрема, 7 квітня з боку Будинку уряду на центральній площі Бішкека по демонстрантах протягом декількох годин вівся вогонь, жертвами якого стали щонайменше 91 особа. Пізніше влада країни заявила про затримання близько

20 снайперів, причетних до даних подій. За деякою інформацією, серед них було як мінімум 7 представників іноземних держав. Тобто снайпери виступили як провокатори масових заворушень.

Стрільців зі снайперськими гвинтівками спостерігали в Тунісі, Єгипті, Лівії, Ємені, а сьогодні – в Сирії. Очевидці з Тунісу згадували стрільців, що вели вогонь по демонстрантах з дахів висотних будівель. Після завершення революції в Тунісі снайпери плавно перекочували в Єгипет, і тут вони вже самі потрапили «під приціл» іноземної преси. Так, катарський телеканал «Аль-Джазіра» і агентство «ІТАР-ТАРС» повідомляли про те, що 30 січня 2011 року при спробі штурму міністерства внутрішніх справ Єгипту по натовпу був відкритий снайперський вогонь, в результаті чого загинуло понад 10 демонстрантів.

Повторився сценарій з використанням снайперів і в Лівії. Так, світові інформагентства поширили інформацію про те, що суботнім вечором 19 лютого 2011 року в Бенгазі снайпери розстріляли людей, які виходили з похорону. Жертвами цього інциденту стали щонайменше 15 осіб, кілька десятків людей отримали поранення.

«Розгойдавши» ситуацію в Лівії, снайпери з'являються в Ємені. Стрічки інформагентств рясніли

повідомленнями про те, що єменська поліція та армія розстріляли марш протесту, інформувалося, як мінімум, про 50 убитих. Але «силовики» виявилися непричетними до цього. За словами лікарів, вогонь по натовпу, швидше за все, вели снайпери, так як у більшості потерпілих виявили специфічні кульові поранення в голову та інші життєво важливі центри тіла.

Демонстрація опозиції 19 березня 2011 року в столиці країни потрапила під вогонь невідомих, що був відкритий після молитви, в результаті чого загинуло 39 людей, ще близько 200 отримали поранення. Вогонь по людях вівся з дахів будинків, розташованих навколо центральної площі Сани. Після цього президент Ємену ввів у країні надзвичайний стан і заявив про те, що до даної акції не причетні ані спецслужби, ані армія Ємену. У черговий раз застосування снайперів було відверто безглуздом, жорстоким і стало таким, що спровокувало масовий опір чинній владі.

Найбільш логічною версією в таких випадках, здається, є використання снайперів самими опозиціонерами, які намагаються видати стрільців за представників армії і спецслужб «кривавого режиму». Також в цьому можуть бути зацікавлені і спецслужби іноземних держав, які свідомо використовують такі методи для загострення конфлікту, дестабілізації ситуації. Снайперським вогнем важко розігнати натовп. Тут не війна, коли один влучний постріл, який вразив командира, здатний дезорганізувати підрозділ. У натовпі просто неможливо знайти цього лідера. Натовп – малокерований, він не думає головою, він живе інстинктами. Але потім, як це часто буває, тіла з вогнепальними пораненнями в голову чи серце обов'язково виявлять журналісти, і все це піде на ТБ і в Інтернет. Хто кинеється проводити балістичні експертизи, шукати місця, з яких працювали снайпери? Ніхто. Відповідь готова заздалегідь, і всі «шишки» одразу впадуть на голову правлячої влади. Саме цього й домагаються організатори подібних провокацій. І саме тому снайпери отримали новий напрямок своєї «професійної діяльності».

На шляху у терористів

Особлива категорія – це снайпери підрозділів антитерору, які працюють на всіх дистанціях, у будь-яких можливих і неможливих умовах, стріляють з різних положень тощо. Психологічно вони більш стійкі, ніж їхні армійські або поліцейські колеги. Їхні професійні навички також часто виявляються набагато вищими, тому що їм необхідно знати, як поведе себе не тільки терорист, але і куля, що вразить ціль. Раптом вона зрикошетить і потрапить у заручника? А якщо операція проводиться в пасажирському літаку і куля попаде в небезпечне місце, що призведе до вибуху?...

Одна з найскладніших операцій, проведена успішно за допомогою снайперів, увійшла в підручники боротьби з тероризмом. Йдеться про звільнення французьких школярів, захоплених в Джибуті бойовиками з Фронту визволення Сомалі у лютому 1976 року. Тоді всього в декількох метрах від кордону Сомалі і Джибуті (французької колонії) терористи утримували в автобусі 28 дітей, їхнього викладача і водія.

Терористів було четверо, вони мали автомати, і, принаймні, двоє з

них постійно тримали під прицілом заручників, вимагаючи виведення французьких військ із Джибуті. Спроби парламентарів повернути їх до реальності – успіху не мали. Між тим, самопочуття дітей, що знаходилися без води в розпеченому на сонці автобусі, стало викликати серйозні побоювання. Було прийнято рішення штурмувати. У розпорядженні командира групи захоплення національної жандармерії, лейтенанта Крістіана Пруто було шість снайперів, які за його наказом відкрили вогонь.

У результаті проведеної операції четверо терористів були вбиті, навіть не встигнувши підняти зброю. Всі вони були вражені пострілами в голову: бойовик, який перебував біля автобуса, отримав чотири кулі, перш ніж впав на землю. Той, що сидів на задньому сидінні і тримав «на мушці» дітей – три кулі. Бандити, один з яких знаходився поряд з водієм і той, що ходив салоном, були «вбиті двічі». Якщо врахувати, що жандарми були озброєні гвинтівками з ручним перезарядженням, можна собі уявити, який вишкіл мали ці хлопці. Під час штурму сомалійські прикордонники, що знаходилися поруч і фактично під-

тримували бойовиків, почали обстрілювати французів з автоматичної зброї.

Снайпери моментально переключилися на нового противника і дуже швидко змусили його замовкнути. Втрати сомалійців від вогню французьких снайперів склали 29 осіб. Під прикриттям вогню снайперів жандарми і легіонери почали евакуацію заручників. І тут ста-

лося непередбачуване: з'явився ще один, п'ятий терорист і відкрив вогонь по школярах. Снайпер Верб Росс зреагував миттєво – через мить бойовик лежав на землі з простріленим черепом. На жаль, він встиг убити одного і поранити п'ятьох заручників. Тим не менше, є всі підстави стверджувати, що, враховуючи неймовірно складні умови, операція була проведена успішно, причому завдяки саме снайперам.

Нагадаємо, що під час візиту кілька років тому президента США Джорджа Буша до України жителям деяких вулиць столиці радили «не з'являтися на балконах». У місті було вжито безпрецедентні заходи безпеки. «Різких рухів не робити – працюють снайпери!» Саме так правоохоронні органи інструктували киян...

Дещо про питання «снайпінгу» в українській армії

У Радянському Союзі в післявоєнних концепціях ведення війни з ядерними ударами та масованими танковими атаками гідного місця для снайпера не знайшлося. Вважалося, що більша частина цілей, у тому числі і тих, які можна віднести до «снайперських», на полі бою будуть придушуватися вогнем бронетехніки та інших потужних вогневих засобів. Піхота ж покидає броню на відстані останнього кидка і її завдання – забезпечити своєю зброєю «щільність вогню», інакше кажучи, не дати противнику підняти голови. Від снайперів не відмовилися – вони залишилися в складі мотострілецьких, десантних, розвідувальних підрозділах. Але особливим попитом вони не

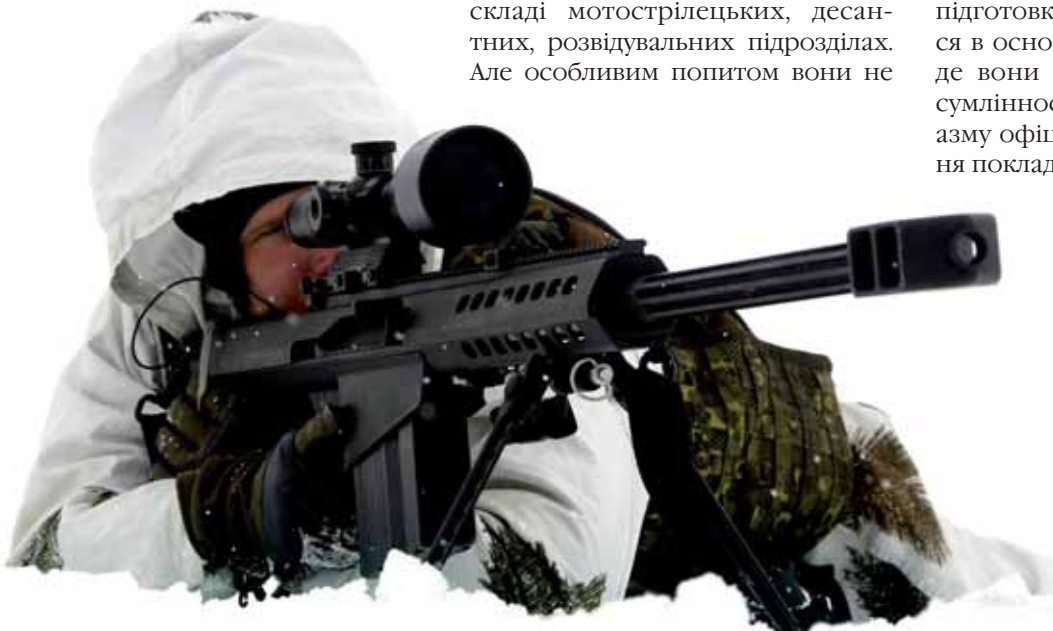
користувалися, що призвело до певної втрати досвіду і методик підготовки майстрів влучного вогню. У реальному житті часто одному з бійців мотострілецького взводу вручалася «СВДешка», і він ставав «снайпером». Зазвичай, ніякого поглибленого навчання, крім місячних зборів у масштабі частини, він не проходив.

Афганістан і Чечня змусили повернутися до теми снайпінгу. Причому чеченські події призвели до того, що в Україні в ті роки цей досвід також почали брати «на озброєння». Підвищилися вимоги до відбору і підготовки снайперів, з'явилися оновлені методики, вправи, відповідна навчально-матеріальна база на військових стрільбищах. І, найголовніше, почали створюватися снайперські підрозділи, наприклад, рота снайперів у складі механізованої, аеромобільної бригади тощо.

Але після деяких кадрових змін у Мінборони та деяких інших подій актуальність даної теми почала втрачатися. Наприклад, у ЗМІ писалося, що в бригаді берегової оборони Військово-Морських Сил роту снайперів взагалі розформували. Увага до підготовки снайперів знову зменшилася. Про створення та закупівлю для них нових зразків зброї та екіпіровки більше говорять, ніж роблять. Якихось особливих стимулів для контрактників, що служать на посадах снайпера, немає. У всякому разі, вони відповідають званню «рядовий» з певним рівнем грошового утримання. Сьогодні в нашій армії підготовка снайперів здійснюється в основному в тих підрозділах, де вони служать, і залежить від сумлінності командирів та ентузіазму офіцерів, на яких це навчання покладено.

Залишається лише сподіватися, що слава снайпера, здобута нашими предками, не перетвориться у красиву легенду «Про майстрів влучного вогню», а стане реальністю сьогодні і ще одним кроком до створення справжньої професійної армії.

Сергій ТИТЕНКО

«САДИК» ІВАН З УКРАЇНИ

Небезпечні жнива

Тієї ночі Мукачівський механізований полк раптово підняли за тривоги. Офіцерів сповіщали посильні, адже мобільних телефонів тоді ще у них не було. Єдине, що вимовляли захекані бійці: «Тиса і Латориця вийшли з берегів!» Спочатку всі вирушили у населені пункти, розташовані уздовж річкових русел. Та згодом частину військовослужбовців відкликали назад. Адже загрозу підтоплення почало зазнавати й саме місто. За якусь неповну годину мукачівськими провулками вже гули справжні ріки. Рівень затоплення сягав поясу дорослої людини, а у прирічковій зоні вода взагалі підступала до дахів будинків. Сила течії була такою, що збивала з ніг. Ті військовослужбовці, що повернулися у розташування частини, отримали наказ рятувати людей. Аби перейти від будинку до будинку, вони міцно тримали один-одного під руки. Дітей, яких витягували з підтоплених осель, бійці виносили на плечах...

Тиса і Латориця вийшли з берегів

Закарпатська «Венеція»

Чотирнадцять років минуло відтоді. «Картинка» тих подій і нині, мов жива, стоїть перед очима підполковника Івана Сорокатого, офіцера управління Західного оперативного командування.

Тоді він, лейтенант, після закінчення з відзнакою Військово-інженерного факультету Подільської державної аграрно-технічної академії нещодавно прибув проходити службу в цей полк, дислокований на Закарпатті — в інженерно-саперний підрозділ. І перший «іспит» у молодого офіцера приймала сама матінка-природа.

...Ближче до вечора стихія вщухла. Дощ припинився і Мукачеве стало схоже на таку-собі гірську «Венецію»: куди не кинь оком — тиха каламутна вода, в якій плаває різний побутовий непотріб. А потім... почали масово розвалюватися будинки. На Закарпатті досить багато споруд зведено із саманної цегли, тобто висушеної на сонці глини. За добу вони встигли просякнути водою і під вагою дахових перекриттів розсипалися, як карткові. Саме у той момент солдати та офіцери полку на військовій техніці допомагали рятувати місцевих мешканців.

— Що таке їздити затопленим містом на «Уралі» — словами не передати, — згадує Іван Сорокатий. — Там, де вода закривала лише колеса вантажівки, розібратися ще досить просто: ось вулиця, це — дорога. А у тих районах, де рівень підтоплення сягав майже двох метрів, просуватися доводилося навпаки. Орієнтувалися на верхівки хат та дерев. Їхали зі швидкістю 5–10 кілометрів на годину. Інколи «Урал» впирався у щось під водою. Одного разу це «щось» почало пускати бульбашки, як підводний човен. І перед нашою вантажівкою винирнули... «Жигулі». Таких «сюрпризів» було чимало.

Не встигли мешканці Закарпаття оговтатися після листопадової повені 1998 року, як вже у лютому наступного на край очікувала сила іншої стихії. Заметілі тут — досить рідкісне явище. А тоді буквально за добу випала тримісячна норма опадів. Сніг паралізував усе транспортне сполучення. І хоча з неодолю боролися комунальні служби і підрозділи МНС, цих зусиль не вистачало. На допомогу прийшли військові інженери з потужною технікою і розблокували сполучення на одній із найважливіших міжнародних магістралей — трасі Київ–Чоп.

«Садик» —

означає «надійний друг»

Боротьба з розлюченою природою стала для Івана Сорокатого лише «розігрівом» перед справжньою бойовою роботою. У 1999 році його призначають на посаду офіцера інженерної служби 38-го армійського корпусу, управління якого дислокувалося в Івано-Франківську. Саме в цей період там формувався інженерний батальйон «Тиса» з українців, румунів, угорців та словаків. Офіцери корпусу розробляли перше штабне дослідницьке навчання з цим багатонаціональним підрозділом. Потім вдало провели маневри. І начальник Генерального штабу Збройних Сил України багатьом оголосив подяку. Серед них був Іван.

Осінь 2002 року. Він знову на вістрі подій. На цей раз потрапив до 19-го окремого батальйону радіаційного, хімічного та біологічного захисту, який у терміновому порядку формувався для виконання місії на Близькому Сході. Про місце призначення українські вояки дізналися майже на трапі літака: «Розпочалася війна в Іраку. Батальйон направляється в сусідній Кувейт».

Ірак: на вулицях Аль-Куту

Саме підрозділ Сорокатога у складі першої колони 5-ї механізованої бригади увійшов у Республіку Ірак.

— Куди не кинь оком — безкрайне море піску. Суцільна пустеля, лише вітер жене піщані хвилі через асфальт автостради. Здається, прибери звідси цю єдину ознаку цивілізації, й можна знімати історичну кінострічку про часи шумерського Вавилону та Ассирійського царства. Можливо, саме цими шляхами просувалися воїни Олександра Македонського, — згадує Іван.

Його підрозділ упродовж 4 місяців цілодобово охороняв поліцейську дільницю та слідчий ізолятор у місті Аль-Кут.

— Життя та служба поза стінами військової бази дещо корегували відносини з місцевим населенням. Тож поводитися не тільки як військові, але і як дипломати, — роз-

дається як «надійний друг». І, якщо враховувати, що для народів Сходу слова мають чималу вагу, такий епітет для наших солдатів та офіцерів був водночас свого роду «охоронною грамотою» та перепусткою.

Однак не всі місцеві ставилися до наших вояків лояльно. Тривала війна. Країною лунали вибухи, висаджували у повітря будівлі. Вже після виведення українського контингенту поліцейську дільницю, яку раніше охороняв підрозділ капітана Сорокатога, теж підірвали.

Виконувати роль комендантського підрозділу саперам довелося недовго. На базі взводу, яким командував Іван Сорокати́й, було створено групу розмінування та знищення вибухонебезпечних предметів. Внаслідок військових дій без нагляду та охорони зали-

Українські «жнива» на ліванській землі

Додому Іван повернувся майже через півтора роки: у лютому 2004-го. Офіцера очікував новий вибрик долі: частину в Івано-Франківську розформували. Здавалося б, його кар'єрна «зірка» почала згасати — кадрові функціонери, до яких звертався офіцер, відповідали у стилі: «Ми тебе в Ірак не направляли. Потрібно було сидіти на місці та влаштовувати свою долю». Однак за пару місяців нова посада таки знайшлася: він стає начальником електротехнічного відділення вузла зв'язку Західного оперативного командування у Львові.

Зрештою можна було б, як кажуть на флоті, «закинути якір»: увійти у спокійний ритм життя і служби. Та згодом у 2005 році капітан Іван Сорокати́й як начальник групи розмінування у складі інженерного батальйону відбуває до Південного Лівану.

Цей мізерний клаптик близько-східної землі свого часу став ареною запеклого військового конфлікту відразу між трьома державами: Ліваном, Сирією та Ізраїлем. Війна на ліванській землі тривала більше 20 років. Лише у травні 2000 року на вимогу ООН ізраїльські війська погодилися звільнити захоплену територію. У зоні безпеки, уздовж «Блакитної лінії», розташувалися миротворчі підрозділи. Контингент ООН у Лівані має свою аббревіатурну назву — ЮНІФІЛ. Загалом контингент «блакитних шоломів» налічував близько 4 тисяч військових із 9 країн світу. Понад 500 із них — миротворці 3-го окремого інженерного батальйону Збройних Сил України, який виконував свою місію з 2000 до 2006 року.

Після того, як ізраїльські війська відійшли за створену ними розмежувальну лінію, старі прикордонні райони перетворилися на суцільну пустку. Ізраїльтяни буквально «засіяли» своє передпілля з боку Лівану мінними полями. А це — мільйони пристроїв смертельного «начиння». Від підривань гинуло місцеве мирне населення. Серед жертв були й діти. Тож окремий інженерний батальйон з України мав очистити цю землю від смертоносного заліза.

Розмінування — процес, що нагадує такі собі «жнива» без права на

За мить до підриву

повідіє офіцер. — Ми часто виходили у місто. Щоправда, групами з трьох-чотирьох осіб. Спочатку весь час були насторожі. Але потім, коли місцеві до нас призвичаїлися, а ми — до них, стали поводитися більш природно, хоча пильності не втрачали ніколи.

До речі, місцеві довіряли українським військовим. Особливо — дітями. Вони, коли хтось із бійців прагнув сфотографувати якусь східну екзотичну цікавинку, без страху підбігали до нього з вигуками: «О! Садик! Садик! Фото! Фото!» «Садик» — з арабської перекла-

шилося безліч польових складів із боеприпасами іракської армії. Сил на їхню варту в українському контингенті не вистачало. У той же час це смертоносне залізниччя ставало невичерпним ресурсом для бандформувань. Особливим «попитом» у них користувалися постріли для гранатометів, протипіхотні та протитанкові міни. Інакше кажучи, те, що можна було застосувати для раптової атаки на конвої коаліційних сил. Група під керівництвом капітана Сорокатога виявила та знищила понад 40 тисяч таких боеприпасів різного калібру.

помилку. Перевіряльники з ООН прискіпливо приймали виконану роботу: з рулеткою та електронними приладами сертифікували кожен розчищений клаптик землі.

А працювати доводилося... вручну. Із спорядження наші мали — захисний костюм «Темп-200», який важив 10 кг, захисний шолом із прозорим забралом, міношукач, щуп і так звану «сумку сапера» з різноманітними інструментами. А ще про всяк випадок кожен тримав у кишені шприц-тюбик із промедолом від болювого шоку. Адже, у разі підриву, до пораненого ніхто раптово не побіжить — мінне поле. Першу допомогу йому може надати лише товариш, що працює на суміжній ділянці. Така була саперна реальність. За одну годину під палаючим сонцем, а саме стільки тривала «зміна» на полі, зазвичай, «перелопачували» ділянку шириною в один і довжиною — у півтора-два метри. Після чого сапер передавав «естафету» наступнику. А той мав бути впевненим у своєму напарнику. Адже для того, аби відпрацювати своїх два метри, йому потрібно було пройти перевірену попередником ділянку.

Уміння філігранно працювати сапери із групи Івана Сорокато демонстрували неодноразово. А якось навіть потрапили до ліванських телевізійних топ-новин, коли змогли «ювелірно» знешкодити

протитанкову міну, яка «вилізла» із землі на відстані декількох метрів від житлової споруди.

— Досить незвично було виконувати свою роботу під пильним наглядом журналістів. Ми обклали міну спеціальними ящиками-бастіонами, заповненими землею, і акуратно підірвали. Місцеві журналісти кинулися перевіряти, чи не тріснув у будівлі фундамент. А коли на будинку не знайшли ані шпаринки — заходилися фільмувати і його, і нашу групу, — згадує офіцер.

Загалом, під час перебування у Південному Лівані група капітана Сорокато перевірила на наявність вибухонебезпечних предметів близько 2,5 тисяч квадратних метрів території. Командувач Місії ООН у Південному Лівані, генерал Пілігріні, висловив подяку саперам та наголосив, що повертатися додому вони можуть з високо піднятими головами.

Чи збудеться велика родинна мрія?

У бувалого миротворця Івана Сорокато є, як кажуть у війську, надійний тил — його дружина Наталія, яка за 15 років подружнього життя пройшла з ним тернистий шлях від лейтенантських зірочок до звання підполковника, а також троє чудових дітлахів. Найстаршій доньці Яні — 12 років, синам Дмитру та Юрію — відповідно 5 і 2.

Єдине, чого не вистачає цій великій та дружній родині — власного даху над головою. З кожним новим гарнізоном сім'я Сорокатих змінювала 7 орендованих квартир у Мукачевому, Івано-Франківську, Кам'янець-Подільському та Львові. Чим не іронія долі: багатьом Іван зберіг житло, рятуючи від мін, а свого — не має. Вже упродовж п'яти років вони змушені мешкати у гуртожитку в кімнаті розміром 20 квадратних метрів.

І, якщо хтось із дітей починає хворіти, слідом занедажує й решта. У гуртожитку відсутня загальна кухня, тож готувати їжу доводиться в кімнаті. Від випарів сиріють стіни, стеля. Через обмежений життєвий простір мрія доньки — навчатися у музичній школі на фортепіано — так і залишилася мрією.

Родина Сорокатих перебуває на квартирній черзі з 1997 року. А з 2004-го як сім'я учасника бойових дій вона здобула право на першочергове отримання помешкання. Зараз хоч і маленький, але з'явився шанс: у Львівському гарнізоні триває будівництво багатоквартирного будинку для військових. Можливо, незабаром після стількох років поневірянь по чужих кутках офіцеру нарешті вдасться отримати таке довгоочікуване житло.

Володимир СКОРОСТЕЦЬКИЙ

Іван з синами Дмитром і Юрієм

Тема нейтралітету завжди посідала важливе місце в новітній історії України. Тому найбільший інтерес для нас становить досвід європейських позаблокових партнерів НАТО. Насамперед, це так звана «п'ятірка» країн, що належать до євроатлантичної спільноти: Австрія, Ірландія, Фінляндія, Швейцарія і Швеція.

НЕЙТРАЛІТЕТ

Кожна з них пройшла свій особливий шлях до набуття та збереження нейтралітету, але сьогодні, як і раніше, їх об'єднує чимало спільних ознак. Їхні підходи до створення і гарантування національної безпеки, орієнтовані на автономну територіальну оборону за часів холодної війни, зазнали суттєвих трансформацій після

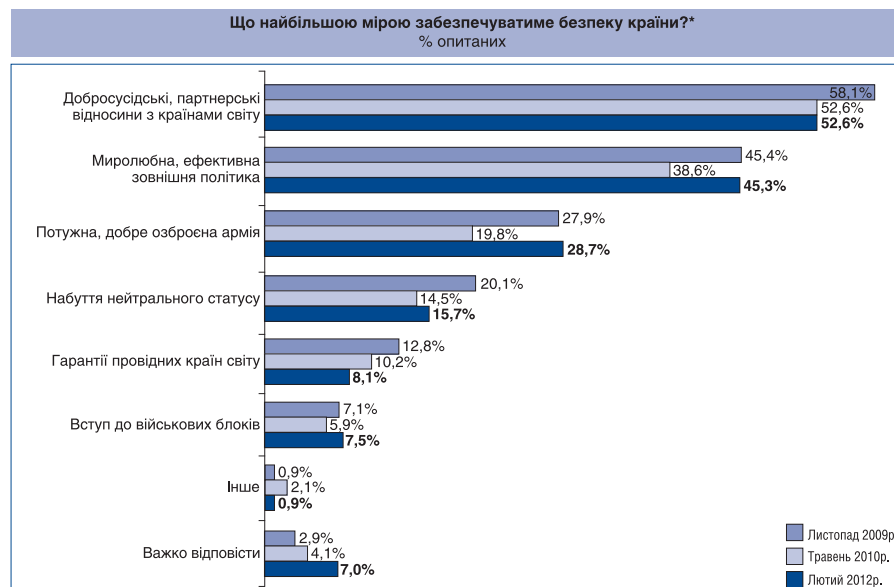
1990 року. Уряди цих держав, не відмовляючись повністю від необхідності самостійного захисту національної території, поступово — з різною швидкістю та глибиною — змістили фокус безпекової політики в напрямі більш активної участі в міжнародних заходах зі зміцнення миру та безпеки, у тому числі в міжнародних операціях.

ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ

Найбільш тривалі класичні традиції й унікальне розуміння суверенітету та нейтралітету має Швейцарія.

Після розгрому Наполеона, 8 листопада 1815 року в Парижі представники Австрії, Великої Британії, Росії, Португалії, Пруссії і Франції підписали Декларацію про визнання та гарантії постійного нейтралітету Швейцарії. Тим самим Швейцарія отримала міжнародне визнання свого нейтрального статусу та гарантії недоторканності території. Нейтральний статус дав їй змогу залишатися осторонь двох світових війн, що особливо важливо для країни, розташованої між періодично ворогуючими регіональними лідерами.

Швейцарці дорожать своїм нейтралітетом. Виразним свідченням

Соціологічне опитування проведено 24–29 лютого 2012 року. Опитано 2008 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Оцінки в балах наводяться за п'ятибальною шкалою від 1 до 5.

ПО-ЄВРОПЕЙСЬКИ:

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

національних особливостей швейцарської політики та, насамперед, ставлення до нейтралітету може слугувати маловідомий широкому загалу факт приєднання Швейцарської Конфедерації до ООН лише в 2002 році (за результатами референдуму). Не менш цікавим є ставлення Швейцарії до процесів європейської інтеграції — надзвичайно обережне та виважене з міркувань збереження незалежності, нейтралітету й захисту національних інтересів. Фактично ця країна залишилася

єдиною державою Західної Європи, що не є членом ні ЄС, ні НАТО. Вважається, що членство в Європейському Союзі може нести загрозу незалежності Швейцарії як одного зі світових банківських і бізнесових центрів. Та попри відсутність формального статусу членства Швейцарської Конфедерації, її рівень інтеграції з ЄС дуже високий. У 1992 році уряд цієї країни навіть подав заявку на вступ до Європейського Союзу, яку згодом призупинив (за результатами референдуму), але не відкликав.

АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Австрія пройшла складний і тривалий шлях до нейтралітету.

Після завершення II Світової війни країна залишилася поділеною на зони окупації ворогуючих колишніх союзників: СРСР, США, Великої Британії і Франції. Проголошенням нейтралітету 26 жовтня 1955 року парламент Австрії забезпечив досягнення життєво важливої умови для виводу окупаційних військ і здобуття незалежності країни. Австрійський нейтралітет зафіксований у відповідному Конституційному Законі, яким держава зобов'язалася «ніколи не вступати до будь-якого воєнного альянсу чи давати дозвіл на розміщення військових баз зарубіжних країн на своїй території». На нейтралітеті Австрії категорично наполягав СРСР, очевидно розуміючи, який саме альянс могла б вибрати країна після виводу радянських військ.

Однак австрійський нейтралітет від самого початку був менш «жорстким», ніж швейцарський. Так, майже відразу після ухвалення зазначеного рішення держава приєдналася до ООН і згодом значно активніше, ніж Швейцарія, долучалася до європейських та глобаль-

них інтеграційних проєктів, а також міжнародних ініціатив. На початку 1960-х років Австрія відрядила перших миротворців до місії ООН. Відень, завдяки геополітичному розташуванню, став штаб-квартирою для багатьох міжнародних організацій і представництв (ООН, МАГАТЕ, ОБСЄ) та місцем діалогу ворогуючих таборів. Наразі Австрія є частиною Євросоюзу (з 1994 року) і її власна політика, відповідно, перебуває в безпосередній взаємозалежності зі Спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки (СЗППВ) ЄС: держава активно впливає на підго-

товку та ухвалення рішень і, своєю чергою, бере на себе політичні зобов'язання члена ЄС.

Австрія вступила до ЄС без жодних застережень стосовно нейтрального статусу, запровадивши відповідні зміни в національному законодавстві. Після ратифікації Амстердамського договору (1997 рік) Національна Асамблея ухвалила зміни до Конституції, які дозволяють брати участь у всіх операціях Євросоюзу із врегулювання криз.

У 2001 році Національна Асамблея Австрії ухвалила нову Доктрину безпеки й оборони. До того часу вона керувалася положеннями Доктрини часів «холодної» війни (1983 рік). Крім ключових характеристик безпекового середовища, у Доктрині визначені головні напрями розвитку політики національної безпеки, які відбивають радикальні зміни підходів у політиці нейтралітету, а саме: наміри розвивати спроможності щодо участі у спільних операціях; міжнародна співпраця у сфері виробництва озброєнь, здійснення спільних проєктів виробництва озброєнь, зниження витрат та отримання доступу до технологій; більш ефективне використання можливостей підготовки, участі у спільних навчаннях, здійснення безпекових досліджень у форматі «Партнерство заради миру».

ФІНЛЯНДСЬКА РЕСПУБЛІКА

Історія набуття нейтралітету Фінляндією після II Світової війни має певні подібні ознаки з Австрією як за часом, так і за обставинами.

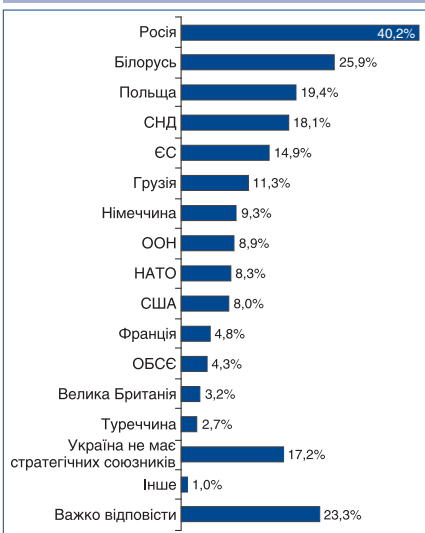
У 1948 році, уклавши «Договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу між СРСР та Фінляндською Республікою», Фінляндія взяла зобов'язання не вступати в будь-які ворожі союзи та коаліції (ст. 4) та зобов'язання стосовно «унеможливлення нападу на СРСР з території Фінляндії» (ст. 2). Обидві сторони домовилися про спільні консультації в разі загрози агресії та можливість надання допомоги. У преамбулі до Договору був зазначений намір Фінляндії «залишатись осторонь протиріч між інтересами великих держав».

Подальша політика фінської влади отримала стійке міжнародне визначення «фінляндизації» як «гнучкої», неконфронтаційної політики малої країни у відносинах з великим сусідом, що потребує певних поступок і компромісів заради захисту ключових національних інтересів та збереження суверенітету. Демонстрація лояльності великою мірою сприяла достроковій відмові СРСР від військової бази Порккала на фінській території. Цінність фінського нейтралітету для Радянського Союзу полягала, насамперед, у дотриманні урядом країни балансу у відносинах між Сходом і Заходом, що створювало, крім іншого, потужну буферну зону довжиною 1 тис. 300 км на північних кордонах, оскільки нейтральна Швеція (у разі потенційного конфлікту з НАТО) могла стати швидше союзником Організації Північноатлантичного договору, ніж Варшавського.

Сучасна концепція безпеки Фінляндської Республіки ґрунтується на військовому неприєднанні, автономній обороні, членстві в ЄС та участі в міжнародних заходах із врегулювання криз. Участь у багатонаціональних операціях слугує інструментом трансформації збройних сил Фінляндії, що забезпечує досягнення взаємосумісності, набуття досвіду, сприяє більш ефективному використанню коштів і, відповідно, зміцнює оборонні спроможності.

Фінляндія традиційно називає себе «бар'єром між Сходом і Захо-

Які країни та організації можна вважати стратегічними союзниками України (які готові надати військову допомогу Україні, а Україна повинна прийти їм на допомогу в разі потреби)?*

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

дом». Існує чимало історичних як підтверджених, так і не підтверджених фактів стосовно особливостей зовнішньої політики Фінляндії за часів «холодної» війни та її місця у відносинах між великими гравцями, особливо щодо готовності НАТО (не)взяти нейтральну Фінляндію під свою безпекову парасольку.

Росія залишається «головним безпековим викликом» для Фінляндії, що зумовлено безпосереднім сусідством та історичною пам'яттю народу. Страх перед «непередбачуваним сусідом» був одним із факторів, що спонукав країну до вступу в Євросоюз. Спостерігається також певна залежність між подіями в Росії і навколо неї та періодичною активізацією питання можливого вступу Фінляндії до НАТО. Фактор російської загрози досить своєрідно оцінюється учасниками дискусії з питань членства в НАТО. Одні вважають, що агресивна політика Росії не містить прямої загрози безпеці Фінляндії, а розгляд рішення про вступ до Північноатлантичного Альянсу, особливо з аргументацією про російську загрозу, призведе до погіршення відносин з великим сусідом. Інші стверджують, що, хоча найкращий час вже втрачено (коли

Росія була слабкою), вступати потрібно. Неминучі ускладнення відносин і тимчасові труднощі слід сприймати як необхідну плату за стратегічні дивіденди.

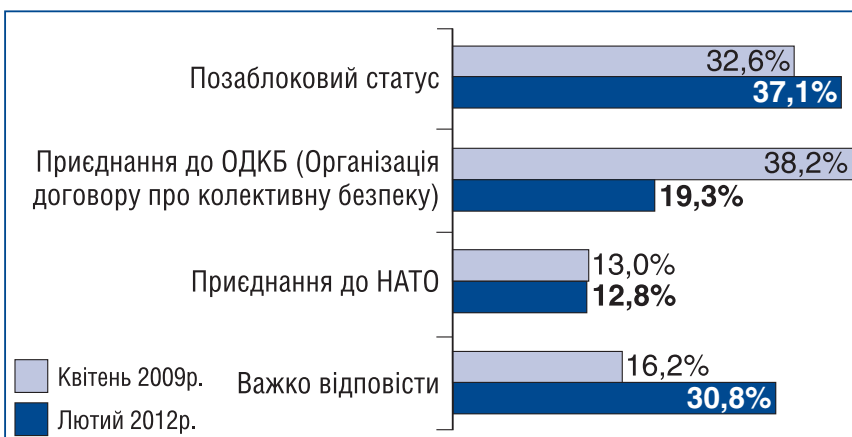
ШВЕЦІЯ (КОРОЛІВСТВО ШВЕЦІЯ)

Швеція, яка не бере участі ні у війнах, ні у військових союзах упродовж майже 200 років, не завжди суворо дотримувалася нейтралітету.

Підтвердженням тому стало оприлюднення фактів економічного співробітництва з Німеччиною під час II Світової війни і таємних домовленостей про взаємодопомогу із США та НАТО періоду «холодної» війни.

Нейтральний статус країни офіційно не закріплений жодним міжнародним документом, але на відданості політиці нейтралітету традиційно наголошується в зовнішньополітичній Декларації уряду,

Яка модель забезпечення національної безпеки є найбільш оптимальною для України? % опитаних

що і вважається офіційним підтвердженням нейтрального статусу. Послідовно підтверджуючи політику неучасті у військових союз-зах заради збереження нейтралітету, уряд певний час категорично вилучав питання оборони території та будь-яких зобов'язань із колективної безпеки в партнерстві з якими завгодно організаціями і країнами (Декларація 1997-1998 років), але згодом визнав необхідність більш активної участі у зміцненні Спільної політики безпеки і оборони (СПБО) ЄС. На десятому році після «холодної» війни уряд офіційно визнав невідповідність політики шведського нейтралітету новим умовам (Декларація 2001 року) та ініціював широке обговорення й підготовку пропозицій до політики безпеки.

Швеція поступово відмовилася від політики тотальної оборони та започаткувала створення мобільної, гнучкої оперативної системи, здатної як до захисту території держави, так і до участі в міжнародних операціях. Сучасна безпекова політика Швеції побудована на солідарності, колективній — у співробітництві з іншими країнами й організаціями — протидії загрозам миру та безпеці. Уряд значно скоротив загальну чисельність армії і скасував загальну військову повинність. Оборонне навантаження на державний бюджет зменшилося з 2,4% ВВП на початку 1990-х років до 1,2% ВВП у 2011 році. Водночас витрати на підтримку миротворчих операцій лише за три роки (2006–2009 роки) зросли з 1,5 млрд до майже 3 млрд крон. Участь у міжнародних операціях стала структуро-формуючим фактором реформи сектору безпеки для Австрії та Швеції.

ІРЛАНДІЯ

Особливості досвіду Ірландії з набуття та відстоювання нейтралітету полягають, насамперед, у географічному розташуванні.

Намагання триматися осторонь чужих проблем є характерною рисою для острівних країн, а необхідність протистояння тиску єдиного сухопутного сусіда (Великої Британії) не залишила уряду Ірландії великого вибору. Вона проголосила нейтралітет у 1938 році. Нейтралітет Ірландії не закріпле-

ний ні міжнародною угодою, ні внутрішнім законодавством, але це не завадило дотримуватися нейтральної політики під час II Світової війни.

Ірландія, на відміну від Австрії, більш чутливо ставиться до положень Лісабонського договору та змін у Спільній зовнішній політиці та політики безпеки (СЗППБ/СПБО), що можуть мати ознаки набуття ЄС характеристик системи колективної безпеки. Участь Ірландії у спільній європейській обороні заборонена Конституцією. Будь-які зміни можливо внести лише за результатами всенародного референдуму.

Отже, попри географічні, історичні, політичні особливості набуття і збереження нейтралітету кожною із зазначених країн, їм притаманні певні спільні ознаки: необхідність або відсутність вибору між союзом чи нейтралітетом; наявність «великого сусіда» або су-сідів, коаліція з якими є менш вигідною, ніж дистанціювання; успішність реалізації політики нейтралітету впродовж достатньо тривалого часу, щоб переконатися в її доцільності.

Звичайно, кожна країна має свої особливості, і зарубіжний досвід неможливо автоматично перенести в українські реалії. Більше того, іноді можна побачити абсолютно протилежні висновки, що робляться на підставі майже однакових вихідних даних. Що стосується сучасної політики позаблоковості України, то значно більший інтерес становить не історичний досвід європейських нейтральних країн, а їхні сьогоденні підходи до політики національної безпеки поза межами систем колективної безпеки.

СУЧАСНИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ ПО-ЄВРОПЕЙСЬКИ

Політика нейтралітету західноєвропейських країн сьогодні зазнає найбільш радикальної трансформації за всю її історію.

Всі п'ять країн є членами провідних міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Ради Європи, СОТ), партнерами Програми НАТО «Партнерство заради миру» (ПЗМ), Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП). Чотири з п'яти країн вступили до Євросоюзу. Більшість — стали ініціаторами проєктів регіонального співробітництва у сфері безпеки. Нейтралітет сьогодні переважно стосується неприєднання до оборонного союзу, тобто військової складової, але неучасті у військових альянсах немає нічого спільного з політикою ізоляціонізму, навпаки — передбачає активну позицію на міжнародній арені.

Глобальні зміни у сфері безпеки — надзвичайно низька вірогідність широкомасштабної збройної агресії або втягування у війну між іншими державами, поява нових або загострення існуючих ризиків і загроз невоєнного характеру, від яких неможливо захиститися традиційними засобами — спричинили радикальний перегляд підходів до забезпечення національної безпеки й оборони в нових умовах. Підтримка та активна участь у діяльності міжнародних організацій, насамперед ООН, ЄС, ОБСЄ, у сферах нерозповсюдження, контролю над озброєннями, ініціатив зі зміцнення міжнародного права, демократії, миру, безпеки, боротьби з бідністю, за права людини, глобальну

справедливість, попередження конфліктів, роззброєння стали невід'ємними елементами зовнішньої і внутрішньої політики нейтральних держав.

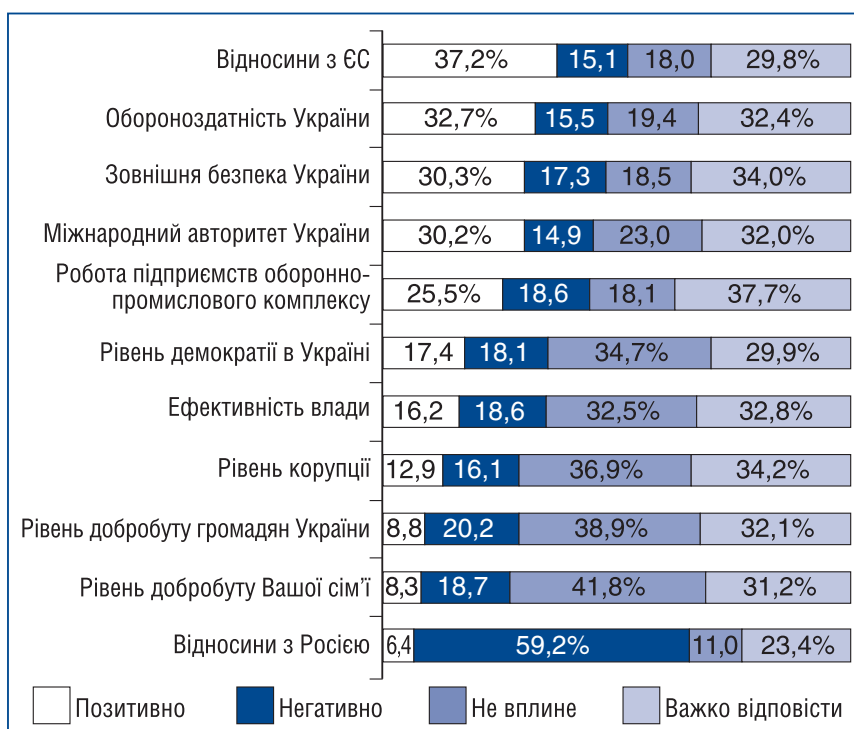
ПАРТНЕРСТВО З НАТО

Уряди нейтральних країн дотримуються досить чіткої і позитивної позиції стосовно значення, ролі та діяльності НАТО як ключового елемента глобальної системи безпеки. Саме тому розвиток партнерства з НАТО посідає чільне місце у пріоритетах національної політики безпеки, а деякі з країн не виключають можливості набуття в майбутньому повноправного членства в Альянсі. Процес розширення НАТО та розвитку програм партнерства розглядається як складова більш загального процесу створення об'єднаної Європи. Водночас, вітаючи розширення, висловлювалися застереження щодо появи нових ліній поділу, необхідності поваги до інтересів безпеки інших держав, їхнього суверенного права вибору, врахування інтересів і залучення Росії до розбудови загальноєвропейського простору безпеки.

Партнерство з Північноатлантичним Альянсом здійснюється як у двосторонньому форматі, так і у форматі відносин НАТО–ЄС. Одним із головних пріоритетів тут є досягнення сумісності зі збройними силами НАТО та інших держав-партнерів для забезпечення ефективної участі в багатонаціональних операціях із врегулювання криз. З огляду на те, що 21 держава-член НАТО є також членами ЄС, досягнення взаємосумісності завдяки програмі «Партнерство заради миру» є також критично важливим для повноцінної участі в

Яким чином співробітництво України з НАТО вплине на кожну з наведених сфер в Україні?

% опитаних

заходах Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Участь у Раді євроатлантичного партнерства (РЄАП) надає унікальну платформу для політичних консультацій із представниками країн НАТО та партнерів Альянсу (не лише європейських) з широкого спектру питань безпеки, у тому числі у сфері економіки, екології, науки і миротворчих операцій.

Крім того, кожен із партнерів має можливість обирати ті сфери за Програмою індивідуального партнерства (Individual Partnership Programme), які найбільшою мірою відповідають їхнім інтересам: реформа сектору безпеки й оборони, врегулювання криз, міжнародні заходи зі зміцнення регіональної стабільності, зміцнення гуманітарного права, прозорості, демократичного контролю над збройними силами, спільні навчання, утилізація надлишкових запасів зброї, розмінування, подолання наслідків катастроф, пошуково-рятувальні операції.

Масштаби і форми участі нейтральних країн в операціях НАТО визначаються вимогами національного законодавства та наявними спроможностями. Наприклад, австрійський військовий контингент у Косово (KFOR) — най-

більший за чисельністю серед держав-партнерів (близько 500 осіб). У 2008–2009 роках, коли Австрія перейняла на себе командування однією з бойових груп KFOR, чисельність австрійського контингенту сягнула близько 700 осіб. Складовою участі Австрії у KFOR було також надання фінансової підтримки (200 тис. євро) проекту НАТО з адаптації демобілізованих бійців Корпусу захисту Косово.

За оцінками експертів, нинішній рівень співробітництва з НАТО окремих партнерів, наприклад Фінляндії, може розглядатися як виконання політичних зобов'язань де-факто членства в Північноатлантичному договорі. Фінляндська Республіка розвиває власні збройні сили за стандартами НАТО, бере активну участь, а іноді й відіграє керівну роль, у спільних навчаннях та операціях, надає логістичну підтримку Силам реагування НАТО. Фінські авіабази та порти сертифіковані для спільного використання з НАТО.

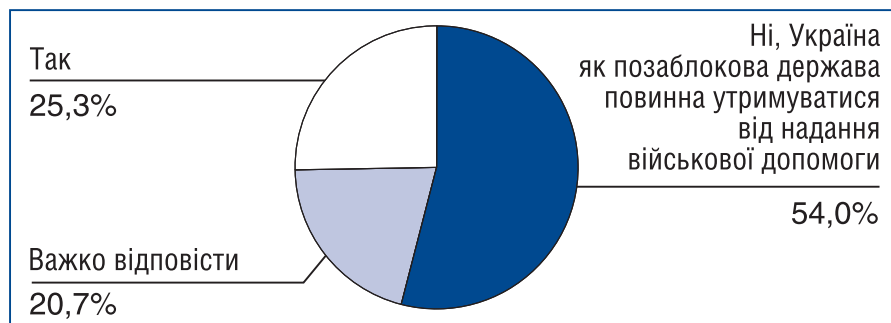
Участь Швейцарії в міжнародних операціях із врегулювання криз, порівняно з іншими нейтральними країнами, є відносно незначною та обмеженою переважно невійськовими аспектами. Закон дозволяє участь підрозділів лише в ми-

**У разі воєнної загрози (збройної агресії)
Україна може розраховувати, насамперед, на ...?***
% опитаних

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше трьох прийнятних варіантів відповіді.

**Чи підтримуєте Ви можливість надання Україною
військової допомоги (відповідно до норм міжнародного
права) іншим країнам, що зазнали збройної агресії?**
% опитаних

ротворчих операціях під егідою ООН та ОБСЄ і забороняє участь в операціях стосовно примушення до миру. Водночас Швейцарія надавала НАТО повітряні та наземні транспортні коридори під час миротворчої Місії в Боснії і Герцеговині в 1995 році ще до того, як приєдналася до ПЗМ (1996 рік) та РСАП (1997 рік). Програма «Партнерство заради миру» розглядається керівництвом держави і збройних сил як ключовий інструмент досягнення цілей оборонної реформи. Універсальні виклики, що стоять перед країною та її армією (мінімальний ризик збройної агресії, транскордонний і переважно невоєнний характер сучас-

них загроз), порушили питання суттєвого перегляду місії війська і шляхів розвитку необхідних спроможностей. Отже місія армії була доповнена цивільними завданнями як внутрішнього (надання допомоги в ліквідації наслідків аварій та катастроф), так і зовнішнього характеру (участь у міжнародних заходах із врегулювання криз). Так, Швейцарія пропонує на регулярній основі у форматі ПЗМ близько двадцяти тренувальних курсів за тематикою ключових сфер партнерства, а також значний масив навчальних матеріалів і тематичних публікацій, у тому числі англійською та іншими мо-

Маючи величезний досвід миротворчої діяльності, нейтральні країни охоче передають його іншим учасникам ПЗМ. Так, відповідні міжнародні курси з підготовки командних кадрів і фахівців для участі в операціях із врегулювання криз під егідою ООН, НАТО, ЄС організовані в Ірландській Школі підготовки миротворців ООН (United Nations Training School Ireland, UNTSI), Міжнародному центрі підготовки збройних сил Фінляндії (Finish Defence Forces International Centre, FINCENT). Крім зазначених курсів, видавничої діяльності, уряди нейтральних країн роблять фінансові внески до Трестових фондів НАТО/ПЗМ на підтримку у третіх країнах проектів з утилізації зброї і боєприпасів, розбудови доброчесності, боротьби з корупцією та сприяння демократичним реформам, що вигідно виокремлює їх з-поміж інших партнерів. Наприклад, розміри фінансових внесків Австрії до різних проектів склали близько 1 млн євро.

Під час Чиказького саміту НАТО у травні 2012 року була проведена окрема зустріч керівників урядів і держав-членів НАТО з 13 партнерами, які «зробили особливі політичні, оперативні, фінансові внески в операції НАТО, внесок у роботу Альянсу». Серед них були представники чотирьох із п'яти європейських нейтральних країн, що є підтвердженням високого рівня їхнього партнерства з НАТО.

РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Як доповнення до наявних форматів європейського та євроатлантичного співробітництва, велике значення надається регіональним форматам. Особливо активно розвивають співпрацю із сусідами скандинавські країни. Базові принципи співпраці викладені у «Скандинавській декларації про солідарність», ухваленій у квітні 2011 року на зустрічі міністрів закордонних справ Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії і Швеції (три з цих країн — члени НАТО). У Декларації наголос робиться на спільних цінностях (відданість демократії, міжнародне право, права людини, тендерна рівність, стійкий розвиток), що в поєднанні із загальними інтересами та географічною близькістю створює під-

грунтя для солідарності у протидії викликам безпеки.

Задекларовані зобов'язання є, фактично, інтерпретацією відповідних положень про колективну безпеку: «Якщо скандинавська країна зазнає загрози (катастрофи природного чи техногенного характеру, кібернетичного чи терористичного нападу), інші країни готові надати допомогу відповідними засобами за запитом цієї країни». Співробітництво у зовнішній політиці та політиці безпеки між скандинавськими країнами є важливою, але лише однією зі сфер, що гармонійно доповнюють і стимулюють одна одну (економіка, культура, наукові проекти, природоохоронні ініціативи). Тобто тим самим підтверджується важливість розвитку всіх сфер партнерства, адже не може бути справжнього стратегічного партнерства та солідарності між державами лише у сфері безпеки, не підкріпленій базисом спільних цінностей, інтенсивним економічним співробітництвом і людськими контактами.

Неучасть у «чужих» війнах завжди була головним стимулом і суттю політики нейтралітету або ж неприєднання до військово-політичних союзів держав. Незважаючи на очевидну привабливість самої ідеї, дотримання політики нейтралітету на практиці може бути досить непростим завданням для уряду країни. Нейтралітет не дає автоматичних гарантій безпеки, і світова історія знає чимало прикладів, коли нейтральна країна ставала легкою здобиччю агресора, який міг бути навіть одним із гарантів її нейтралітету.

Сучасна безпекова ситуація в Європі, з одного боку, сприяє збереженню нейтралітету країнами, які не бажають вступати до системи колективної безпеки (невороже оточення, європейська демократична солідарність), а з іншого — вимагає суттєвої модернізації нейтральної політики (нові транскордонні загрози та нові підходи до забезпечення національної безпеки).

Характерною особливістю сучасної політики нейтральних (або колишніх нейтральних) держав є активна участь у міжнародній співпраці та розподілі обов'язків: підтримка діяльності міжнародних організацій, багатофункціональне і багатостороннє партнерство, насамперед з НАТО і у форматі СЗППБ/СПБО ЄС.

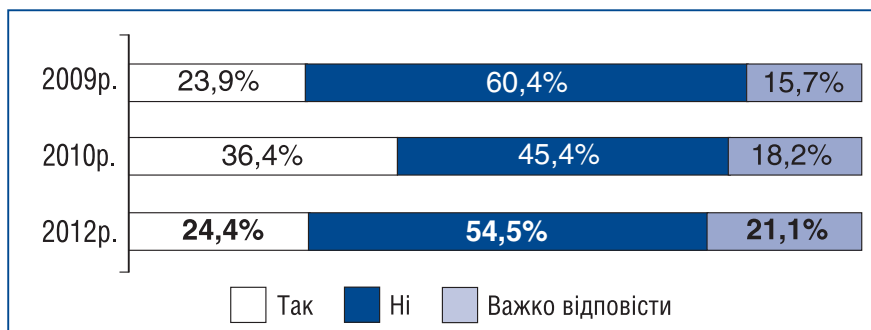
Співробітництво з НАТО стало для країн-партнерів платформою для активної участі в розбудові системи колективної безпеки, об-

міну передовим досвідом, насамперед у зміцненні демократичного цивільного контролю і цивільно-військових відносин, боротьбі з корупцією, об'єднанні та координації зусиль у боротьбі з глобальними транскордонними загрозами, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, здійсненні пошуково-рятувальних операцій, а також інструментом реформування та модернізації національного сектору безпеки й оборони. Принцип добровільного та індивідуального підходів дозволяє безконфліктно поєднувати участь у програмі «Партнерство заради миру» з політикою нейтралітету.

Запорукою успіху п'яти західно-європейських нейтральних країн, на наш погляд, є наявність дійсно стратегічних національних інтересів (здобуття незалежності, суверенітету, вивід окупаційних військ, іноземних баз, отримання додаткових гарантій безпеки тощо), реалізація яких стала мотивом ухвалення подібного рішення. Досягнення поставлених цілей — завдяки отриманому статусу, а також закріплення успіху — завдяки сильній і послідовній політиці урядів стали не лише основою внутрішньої та зовнішньої політики, але й важливими складовими національної самоідентифікації.

Олексій МЕЛЬНИК, співдиректор програм з питань зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова
Валерія КЛИМЕНКО, редактор англomовних видань Центру Разумкова

Чи має Україна сьогодні надійні зовнішні гарантії її незалежності, суверенітету та територіальної цілісності? % опитаних

Екраноплани... Ще 20 років тому ця тема була таємницею за сімома печатками. Нині, коли у світі ця технологія отримує нове дихання, постає питання: Україна залишиться осторонь цього процесу чи ні?

Жах для американської розвідки

Коли в 1967 році розвідувальні супутники США виявили поблизу міста Каспійська на узбережжі Каспійського моря літальний апарат, який за розмірами значно перевищував відомі на той час стратегічні бомбардувальники та цивільні авіалайнери, американці були шоко-

Армії П.І. Гроховський: «Мені прийшла думка використовувати «повітряну подушку», тобто створення під крилами тиску повітря від швидкості польоту. Корабель-амфібія може летіти-ковзати не лише над землею, а й над морем і рікою. Польоти над річкою доцільніші, ніж над землею: адже річка —

450 км/год. і максимальною — близько 600 км/год. Пізніше для військових побудували десантний экраноплан «Орленок», який міг висаджувати війська на берег, долати мілини тощо.

Вже після смерті конструктора його учні у 1987 році створили ракетний экраноплан «Лунь», що при масі 300 т і швидкості 450 км/год. мав на борту шість пускових установок ракетного комплексу «Москит» середнього радіусу дії. Пізніше на базі «Луны» Нижегородський суднобудівний завод у 90-ті роки

ЧИ Є МАЙБУТНЄ У «КАСПІЙС

вані. Ажіотаж зріс ще більше, коли космічна розвідка зафіксувала його зліт і посадку на воду. Вражені побаченням, «янки» дали йому назву «Каспійський монстр».

Чималими зусиллями розвідки США вдалося зібрати лише деякі відомості. Виявилося, що супутник засік новий літальний апарат — экраноплан, а подробиці про нього прояснилися лише після закінчення «холодної війни».

Екраноплани стали фактично новим видом військової техніки. Вони мають унікальні характеристики, що дозволяють злітати і сідати на воду, а сам політ проходить на висоті кількох метрів від неї. Ще на зорі авіації інженери помітили, що при польоті над водою різко збільшується підйомна сила крила. Ефект називали екранним.

Вважається, що перший діючий экраноплан був створений фінським інженером Т. Кааре. Взимку 1932 року над замерзлою поверхнею озера він випробував апарат, який буксировали аеросани. У 1939 році американський інженер Д. Уорнер, працюючи над швидкохідними катерами, запропонував проект катера, що тримався над водою не на повітряній подушці, а, подібно до літака, на повітряному потоці, створюваному спеціальними носовими двигунами.

У СРСР одним із перших проект экраноплана розробив начальник Особливого конструкторсько-виробничого бюро ВПС Червоної

це довга, гладка дорога, без бугрів, пагорбів і купин. Згадайте Волгу. Вантажі лежать взимку і чекають відкриття навігації. Корабель-амфібія дозволить круглий рік перекидати вантажі та людей зі швидкістю 200-300 км/год. Влітку — на поплавах, взимку — на лижах...»

З осіб, причетних до створення і виробництва экранопланів, брали підписку про нерозголошення цієї інформації. А коли Радянський Союз розпався, «нові демократичні лідери»

дали дозвіл запросити на випробування чудо-літаків... американців. Ті прийшли, половили витрішки, старанно поклацали фотоапаратами і з почуттям виконаного обов'язку повернулися додому. Пізніше їхні ЗМІ написали, що «побудований вами за нашими ідеями экраноплан так і не злетів!»

Радянські амбіції

Єдиною країною, що проектувала і будувала экраноплани масою в сотні тонн, став СРСР. Їх «батьком» був Ростислав Алексеев (1916-1980). Під його керівництвом створено серію апаратів, серед яких і згаданий «Каспійський монстр» — найбільший экраноплан, котрий при злітній масі 544 т перетинав Каспій із крейсерською швидкістю

розробив проект экраноплана «Спасатель», призначений для рятувальних операцій.

Довідка «ВУ»: У СРСР виробництво экранопланів почалося в 1957 році і припинилося на початку 1990-х років. За інформацією від-

критих джерел, усього за цей час було побудовано близько 30 таких апаратів (включаючи машини невеликих розмірів), які в міжнародній класифікації визначені як «морські судна». Від інших кораблів, наприклад катерів на повітряних подушках або суден на підводних крилах, экраноплани відрізняються більш високою швидкістю — до 250 вузлів. У 1960-х роках ЦКБ «Алексеева» створило і випробува-

ло на Каспійському морі експериментальний екраноплан, охрещений західними спецслужбами «Каспійським монстром» — так їхня розвідка розшифрувала аббревіатуру «КМ» (Корабель-макет). Екраноплан мав розмах крила 37,6 м, довжину — близько 100 м, а максимальну злітну масу — 544 т. Найбільш відомими радянськими екранопланами були транспортно-десантний «Орленок» (побудовано три одиниці) і ударний ракетно-сець «Лунь» (побудована одна одиниця). У збройних силах СРСР ек-

Юрієм Будницьким розробляли і будували легкі екраноплани.

На більш серйозному рівні в програмах із серійного виробництва екранопланів для військових потреб була залучена Феодосійська суднобудівна компанія «Море». І до сьогодні на її території стоїть побудований для цих цілей 200-метровий ангар.

У СРСР плани забезпечити Військово-Морський Флот екранопланами були досить амбіційними. Зокрема, 3 листопада 1979 року в урочистій обстановці підняли пра-

ця техніка не пішла в масову серію. Факти тривіальні: основним рушієм проекту радянських екранопланів був Д.Ф. Устинов, секретар з оборонних питань ЦК КПРС, а з 1976 року — ще й міністр оборони.

Як пишуть, Устинов закохався в екраноплани ще на початку 60-х, коли очолював Військово-промислову комісію при Раді Міністрів СРСР. Але є також думка, що власне військові, які спочатку планували закуповувати «Орленка» і «Лунь» мало не сотнями, за підсумками випробувань скептично оцінили їхні можливості.

Перш за все, екраноплани виявилися дорогими через свій розмір. Також вони чутливі до якості «екрану», що виключає їхнє застосування при сильному хвилюванні на морі, а над берегом і на висотах літати вони практично не можуть.

Втім на каспійських випробуваннях «Орленок» та «Лунь» працювали при хвилюванні в два-три бали («Лунь» — навіть до п'яти). Щоправда, екіпажі відчували себе при цьому не кращим чином.

Бойова ефективність екранопланів також викликала питання. Адже завдання, які можуть бути поставлені перед ними, добре виконують традиційні види техніки. Десантні — відповідно військово-транспортними літаками або десантними кораблями. Ударні — літаками-носіями протикорабельних ракет або малими ракетними кораблями.

Наведені чинники, а також суб'єктивізм деяких посадовців фактично усунули екраноплани з розгляду військових у 80-ті роки.

Згадали й загадали

На Заході екраноплани як вид техніки і досі знаходяться переважно на стадії теоретичних розробок, хоча американська компанія «Boeing» кілька років тому почала роботи над проектом «ULT-RA». Згідно поглядів Пентагону, це має бути гігантський екраноплан, здатний перенести на відстань 16000 км вантаж масою до 1400 т. Апарат, що отримав назву «Пелікан», повинен злітати і сідати, використовуючи наземні аеродроми. Необхідність його створення впливає з амбітних планів військового відомства США мати можливість оперативно перекидати війська в будь-яку точку земної кулі.

ЬКОГО МОНСТРА»?

раноплани планувалося використовувати в десантних операціях, для доставки вантажів, а також у протичовнових і протикорабельних цілях.

пор ВМФ на десантному екраноплані МДЕ-150 «Орленок», який включили до складу Червонопрапорної Каспійської флотилії. Другий екраноплан МДЕ-155 увійшов до складу ВМФ 27 жовтня 1981 року, третій — МДЕ-160 — 30 грудня 1983 року. Спочатку їх звели в 236-

До речі, Україна має безпосереднє відношення до цього виду техніки. Роботи зі створення екранопланів почалися у 1962 році в Київському інституті гідромеханіки АН УРСР під керівництвом Анатолія Панченкова. До 1965 року був спроектований і побудований перший екраноплан АДП-1 з мотоциклетним двигуном К-750. Випробування проводилися під Києвом на Дніпрі. Апарат літав на висоті 0,25 м і досяг швидкості 110 км/год. Подібні проекти були реалізовані в Одеському інституті інженерів морського флоту, в якому в 60-ті роки студенти-ентузіасты на чолі з

й дивізіон кораблів-екранопланів бригади десантних кораблів. Деяко пізніше прийняли рішення віднести екраноплани до авіаційної техніки.

Через розпад Радянського Союзу доля побудованих апаратів виявилася сумною. За відсутності фінансових коштів їх вирішили списати.

Дискусії тривають

Незважаючи на історичний факт наявності екранопланів на озброєнні ВМФ, фахівці продовжують сперечатися про те, чи насправді технологія екранопланів є унікальною, а також про те, хто винен, що

Цікаво, що і росіяни кілька років тому заявили про свої плани з відновлення і введення в дію військових екранопланів. Ще у 2005 році на Міжнародній виставці військової техніки, технологій та озброєння сухопутних військ в Омську відбулася презентація апарату «Іволга». Схожу на літак-розвідник новинку представили московське ЗАТ «Стар ТРЭК» і омське ФДУП ВО «Полет». Екраноплан — підсумок спільної роботи цих підприємств. Він забезпечує високоекономічний і екологічно чистий рух на висоті 0,2–3 м зі швидкістю 210 км/год. і дальністю польоту до 1500 км. ЗМІ писали, що в Омську на базі аерокосмічного об'єднання «Полет» почнеться його серійне виробництво. На думку фахівців, використання екранопланів на додаток до традиційного транспорту дозволить комплексно виконати економічні, технічні та екологічні вимоги, що пред'являються до транспорту Сибіру і Далекого Сходу. Очікується, що прибуток від пасажирської експлуатації апарату складе 87 800 доларів США щоквартально при вартості квитка близько 10 доларів.

У 2005 році Нижегородська компанія «Амфібійні транспортні технології» (АТТ) передала до Арктичної торгово-транспортної компанії перший серійний екраноплан. Судно, що вміщає п'ять пасажирів і розвиває швидкість до 170 км/год., має амфібійні якості і може експлуатуватися не тільки в літніх, але й у зимових умовах над сніжною та льодовою поверхнями.

У 2012 році у відкритих джерелах з'явилася інформація, що вдихнути фактично нове життя в радянські технології екранопланів вирішив творчий тандем НВО «Радар ММС»

Зараз здійснюються роботи зі створення базової транспортної платформи на основі моделі екраноплана нового покоління

(розробники військової радіоелектроніки) та ЦКБ СПК (суден на підводних крилах) ім. Р.Є. Алексєєва. За словами офіційного представника НВО «Радар ММС», пропонується концепція передбачає розробку екранопланів вантажопідйомністю від 50 до 600 т. Заявлено, що випуск машин має розпочатися у 2016 році. Є й більш амбітні плани на майбутнє: створення машин вантажопідйомністю 2–3 тис. т.

Вице-прем'єр Дмитро Рогозін на початку 2012 року заявив: «Росія може повернутися до виробництва екранопланів. Для нашої країни, яка має великі водні гладі, цілком можливо знайти їм сферу застосування».

На підтвердження його слів з'явилася інформація, що в рамках програми «Розвиток цивільної морської техніки на період 2009–2016 років» може бути передбачено фінансування розробки екранопланів. Зокрема, відомо, що в проект включено створення цивільного екраноплана масою до 50 т та інших моделей.

Поки ведуться дискусії, ВАТ «НВП «Радар ММС» на міжнародній виставці «Гідроавіасалон-2012», яка проходила в Геленджіку з 6-го по 9-те вересня 2012 року, представила морський пасажирський екраноплан «Акваглайд-5».

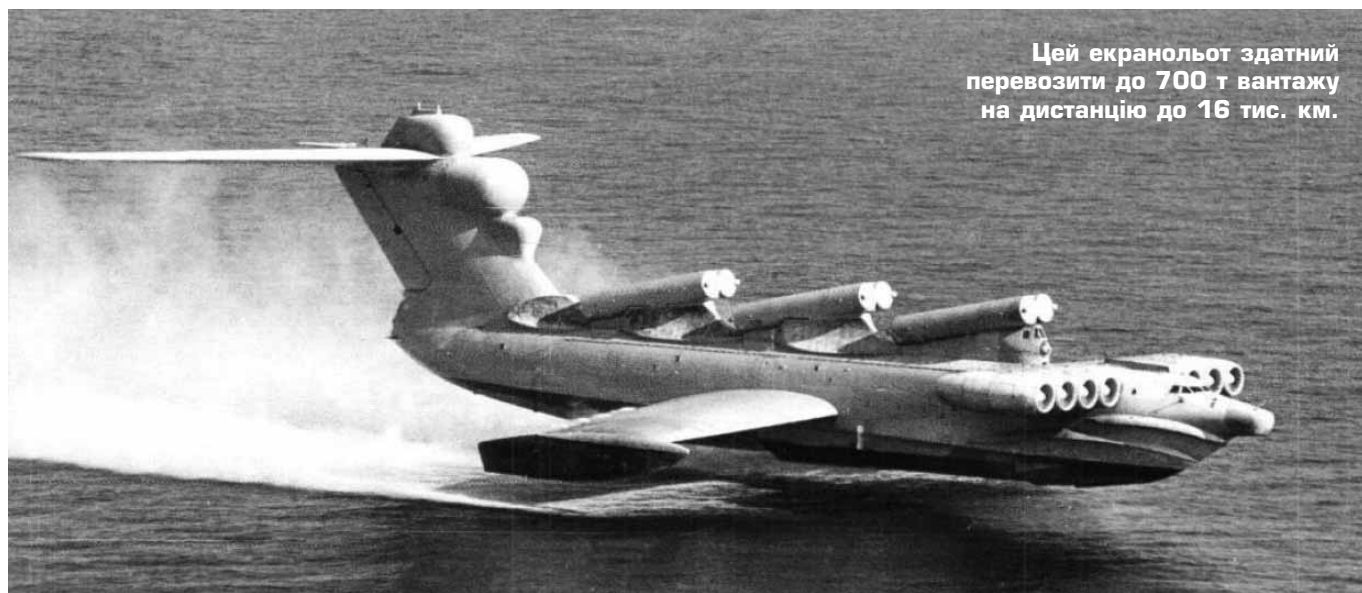
Зараз здійснюються роботи зі створення базової транспортної платформи на основі моделі екраноплана нового покоління великої водотоннажності з архітектурою відкритого типу. Цю платформу можна буде з успіхом використо-

вувати як у цивільних, так і у військових цілях.

На зазначеному гідроавіасалоні керівник Мінпромторгу Росії Денис Мантуров кілька разів окремо згадував екраноплани. Він також заявив, що вони можуть бути затребувані іноземними державами, які мають довгу берегову лінію. Великовантажні екраноплани, здатні нестися над гладдю води зі швидкістю 400–500 км/год. і не поступатися за величиною трюмів кораблям, можуть змінити вигляд морських вантажоперевезень. Російським КБ залишається лише отримати замовлення на першу партію від іноземного покупця. Проте, хто може виступити таким покупцем, Мантуров поширювати інформацію не став. Однак підкреслив, що такі переговори з потенційними замовниками ведуться.

Насправді, говорити про безхмарне майбутнє таких машин важко. З усіх представлених на виставці проєктів тільки в організатора — ТАНТК ім. Берієва, чий «Бе-200» став символом салону, є щось відповідне баченню міністра. Концепт називається «Бе-2500». Цей екранольот (ефект екрана використовується тільки при зльоті та посадці, іншу частину шляху машина летить як звичайний літак на висоті 10 км) здатний перевозити до 700 т вантажу на дистанцію до 16 тис. км. Однак на Таганрозькому підприємстві воліють говорити про «Бе-2500» лише як про ідею, концептуальний задум.

Між іншим, досвід російських конструкторів активно використо-

Цей екранольот здатний перевозити до 700 т вантажу на дистанцію до 16 тис. км.

Будучи амфібією і маючи швидкість літака, екраноплан здатний за короткий час дістатися до місця аварії чи стихійного лиха

вують у Китаї: там уже побудовані й експлуатуються близько сотні екранопланів на 7, 14 і 20 місць. Китайці ведуть розробку машин на 150 і більше місць.

Нещодавно журнал «New Scientist» опублікував статтю, присвячену спільним розробкам російських і японських фахівців. Йдеться про екраноплан, оснащений ракетним двигуном і здатний летіти над поверхнею води з величезною швидкістю. Його хочуть використовувати для порятунку на водах, де дорога кожна хвилина, а також бажають спробувати в якості ... літаючих космодромів. Фахівці стверджують, що основна перевага екраноплана, оснащеного ракетними двигунами, — висока початкова швидкість запуску космічної ракети (600 км/год.). Місце запуску в океані можна вибрати будь-яке, у тому числі і на екваторі.

Українські варіанти?

У питанні майбутнього екранопланів для нас важливі місце і роль України, адже поки дуже мало держав займаються цією проблематикою. За вдалим збігом обставин ми маємо потенціал і реальні напрацювання у цій сфері. Компанія «Море» з Феодосії кілька років назад знайшла можливість повернутися до цього проекту і запропонувала споживачам легкий багатоцільовий екраноплан «Джміль» ЕК-12.

Він може застосовуватися на внутрішніх водоймах і річках практично на будь-якій поверхні, у морських умовах при хвилюванні

до 3 балів, на рівних ділянках суші; перевозити 7, 10, 12 пасажирів зі швидкістю 180-210 км/год. на дальність 700-1000 км. Розробники пропонують декілька його варіантів: вантажопасажирський, патрульний, протипожежний, пошуково-рятувальний тощо.

Також росіяни спільно з Авіаційним науково-технічним комплексом ім. О. Антонова розглядали проект унікальної авіаційно-морської рятувальної системи. За їхнім задумом, «на спину» літаку-гігантові Ан-225 «Мрія» встановлюється рятувальний варіант «Орленка», обладнаного для надання допомоги людям у морі. Літак-носіїв доставляє екраноплан до місця подій зі швидкістю 700 км/год. Далі «Орленок» запускає свої двигуни, стартує з Ан-225, знижується і сідає на воду, перетворюючись на рятувальне судно, здатне взяти на борт до 70 чоловік. Завдяки великій міцності конструкції екраноплан зможе сісти при сильному хвилюванні моря, запас ходу дозволить йому працювати практично в будь-якій точці Світового океану, а також у полярних районах — він здатний сідати на лід. Фахівці стверджують, що при термінах експлуатації рятувальної системи до 20 років вже через три роки вона може себе окупили і приносити прибуток.

Кожна держава сильна своїм оборонним щитом. Він дуже необхідний на південному кордоні України, адже у Чорного моря тепер ба

гато господарів. І де гарантія, що дружельюність сусідів збережеться на століття? Очевидно, що і наші Військово-Морські Сили повинні мати відповідні можливості реагувати на виклики і загрози. Але в українському флоті лише два з половиною десятка бойових кораблів та катерів. Не секрет, що будівництво сучасних бойових кораблів — досить дороге задоволення. Невипадково експерти кілька разів піднімали тему, що брак корабельного складу здатні певним чином компенсувати військові екраноплани різного призначення. За їхньою допомогою можна контролювати прибережні зони, охороняти водні райони, вести рятувальні роботи, наносити удари по корабельних угрупованнях противника, знищувати його підводні човни, висаджувати десанти, вести розвідку.

Будучи амфібією і маючи швидкість літака, екраноплан здатний за короткий час дістатися до місця аварії чи стихійного лиха. Машину можна також застосовувати у сфері пасажирських перевезень. Вона в два рази економніша за літак.

Для України — перспективний ринок Південно-Східної Азії, де географічні умови роблять подібну техніку затребуваною. До того ж наші позиції з просування товарів та послуг як військового, так і цивільного призначення в цій частині світу досить сильні.

Сергій ПОЛТАВЕЦЬ

Згадайте відомий американський бойовик «Солдат Джейн», де чарівна актриса Демі Мур у ролі лейтенанта Джордан О'Нил намагається стати «своїм хлопцем» серед чоловіків-військових, яка бореться не лише з нещадними навантаженнями та випробуваннями, але й зі стереотипом: «Жінка та армія – поняття не сумісні». Тоді голлівудський режисер поставив перед собою завдання – розкрити тему дискримінації за статевою ознакою у збройних силах країни, а також показати, що жінки теж мають право воювати і гинути за свою країну.

Виявляється, не лише хлопчачи в дитинстві мріють стати космонавтами, моряками чи військовими. Сягнули цих мрій і дівчатка.

Ще змалку, приміряючи красиві мамині плаття, Наталія Волошина (а мова піде саме про неї) оком кинула на камуфляж. І він їй сподобався!

Дитинство та юність дівчини пройшли у військовому містечку Гончарівське, де дислокується 1-а окрема танкова бригада. Її дід у Великій Вітчизняній війні отримав поранення під Сталінградом, вітчизняним був військовим льотчиком, а друзі та майже усі знайомі мали пряме відношення до армії. Тож думки про військову кар'єру не залишали її. А для справжньої жінки, що подумати – то й зробити.

Вже після школи вона твердо вирішила підписати контракт зі Збройними Силами.

– Тоді, – згадує капітан Волошина, – мій друг-наставник сказав: «Йдеш до війська – забудь, що ти жінка!»

І вона забула, ну хіба що трішечки залишила на спомин. Твердим

поступом Наталка пішла заявити про свої наміри служити. І командування танкової бригади «ретирувалося» перед набагато переважаючими силами... дівчини і лише попередило: буде важко.

Так вона стала оператором БМП-1 у механізованому підрозділі, де і довелося опановувати ази військової науки. Колектив був суто чоловічим. Якесь із жінок заздрісно б зітхнула: «Оце так пощастило!» Та для неї це «щастя» означало велику кропітку роботу, у першу чергу, над собою, аби довести всім, що ти – не слабка ланка у міцному військовому ланцюжку. Тож і характер юної дівчини міцнів, і воля загартовувалася. Уже через два роки вона отримує військове звання молодший сержант та обіймає посаду старшого оператора зенітно-самохідної установки «Тунгуска».

Маючи вже певний досвід служби, Наталка бере участь у навчаннях на полігоні поблизу села Тучин, що на Рівненщині. Кожен солдат отримав завдання. Дівчині довелося споряджати набоями

п'ятнадцятикілограмову стрічку до гармати бойової машини. Та попри таку вагу вона, вже вкотре згадуючи слова свого друга: «Забудь, що ти жінка», впоралася із завданням швидше за хлопців.

– Кому сказати, що водила таку машину, – не повірять, – сміється Волошина – Сьогодні можу із зав'язаними очима показати де і що знаходиться в салоні «Тунгуски».

У 2000 році вона вступає до Львівського військового інституту. Обирає – культурологію. З першого курсу ставить перед собою мету: брати від навчання максимум. Тому паралельно з учбовим процесом відвідує секцію рукопашного бою. Тренування та бої проходили не в комфортному спортзалі (який відвідують деякі «цивільні» жіночки, аби тримати себе у формі), а в різних непередбачуваних умовах. Тренери навчають Наталю швидко обеззброювати противника, наносити йому дошкульного удару на слизькому ґрунті, у лісі, ліфті, салоні автомобіля чи літака. За два роки активних тренувань добре опанувала прийоми цього виду бороть-

би і зараз може дати добрячого прочухана тому, хто наважиться її образити.

Пригадує Наталія один курйозний і доволі смішний випадок, який трапився з її колегою під час спаринг-боїв майстрів рукопашного бою з каратистами. Останні вважали: «А-а дівчата! А-а «рукопашниці»! Хіба вони мають відповідну підготовку та досвід у подібних боях?» Тому і вирішили хлопці-каратисти боротися влівсили.

– Так, нашу команду, дійсно, представляли одні дівчата, – розповідає Наталія, – та й зріст у них, як-то кажуть, «метр у стрибку!» За команду суперників виступали досвідчені кремезні хлопці, майстри спорту. У перші секунди бою противник захопив «мастерку» нашої дівчини, Оксани, і тим самим обмежив її в руках. Ксюха не розгубилася і враз зняла із себе спортивний одяг. Поки суперник намагався розгледіти жіночі принади, вона миттєво здійснила бойовий прийом і примусила каратиста капітулювати. Перемога була за нами. Відтоді нас ще довго згадували спортсмени, судді і глядачі.

Коли в інституті розпочали набір кандидатів до туристичного клубу «Полум'я», Наталя одразу погодилася, адже екстрим та адреналін – це її стихія. Вона постійно бере участь у багатьох змаганнях і завжди займає перші місця серед учасників туристичних клубів Львова та області.

– Якось майже за тиждень нашим військовим туристам довелося пройти 120 кілометрів засніженим хребтом Карпат, – згадує жінка-офіцер. – Кожен мав альпіністське спорядження, тож проблем із подоланням неприсутніх скель не було. Важким виявилось інше: долати повзком по канатах гірські річки. Ночували в палатках, а іноді – просто неба біля багаття.

Під час походу курсанти повинні були виконати важку альпіністську вправу – дюльфер (швидкий спуск на мотузці зі скелі). Складність полягала в тому, що з висоти

дев'ятиповерхового будинку неможливо було розгледіти підніжжя гори. Спускалися наосліп. Волошина виконала завдання швидше за всіх, проте невдало приземлилася.

Поки суперник намагався розгледіти жіночі принади, вона миттєво здійснила бойовий прийом і примусила каратиста капітулювати

Внизу висотного маршруту знаходився глибокий колодязь, куди вона і потрапила.

– Добре, що мотузку правильно прив'язала і руки маю міцні, – каже Наталія, – зависла на спорядженні всього за метр від води.

Друзі витягали її з колодязя довго, а вже за кілька днів, коли все трохи призабулося, влаштували для дівчини справжній бенкет на Урицьких скелях, що в Сколівському районі Львівщини. Так відзначався другий Наталчин день народження.

На четвертому курсі навчання дівчині запропонували стрибнути з парашутом. Чому б і ні?

Для Наталки немає нічого неможливого: вже за кілька тижнів на висоті 800 метрів у неї над головою розкрився омріяний купол з блакитної матерії. Пізніше вона здійснила ще 10 стрибків з різних висот.

Після інституту лейтенанта Волошину направляють у льотну частину до Василь-

ко-
ва,
що на
Київщині, на-
чальником

клубу, трохи згодом – офіцером-психологом. Солдати дуже любили свою «командиршу» – вона часто влаштовувала для них цікаві екскурсії, організовувала святкові концерти, а в Новий рік приходила до них Снігуронь-

«Пам'ятай, що ти – жінка. І це зробить тебе ще сильнішою»

кою, аби підсолодити подарунками таке непросте солдатське життя. До сих пір 2-гу ескадрилью Васильківської бригади тактичної авіації символічно називають «спі-

вучою» або «пісенною». Звичайно, завдяки Наталії, яка завжди своїми творчими ідеями та піснями піднімала бойовий дух авіаторів.

– Ще будучи курсантом, постійно брала участь у KBK та різних концертах – ділиться жінка, – навіть сьогодні граю на гітарі, баяні та піаніно. Якщо буде вільний час, то обов'язково опаную й інші музичні інструменти.

Після народження доньки Наталія повернулася до рідного Гончарівська. В гарнізоні на той час з'явилася вакантна посада – заступник начальника польового вузла зв'язку. Тож свій льотний однострій вона повісила у шафу, а на нову камуфльовану форму заходила-ся пришивати шеврон із зображенням вовка – символом 1-ї окремої танкової бригади.

Минулого року її призначили на посаду у відділення виховної роботи. Отримала військове звання «капітан» і зараз – вона єдина жінка-офіцер у військовій частині. Тож слова свого друга, які супроводжували її багато років: «Йдеш до війська – забудь, що ти жінка!» – для неї набули вже іншого значення: «Пам'ятай, що ти – жінка. І це зробить тебе ще сильнішою».

У 2011 році Наталія Волошина в номінації «Жінка у погонах» була удостоєна почесного звання «Жінка року» в однойменному конкурсі, який проходив у Чернігові.

– Зірки на погонах – це не просто військові знаки розрізнення, – гордо стверджує Наталка. – Кожна зірочка – цінний досвід, якого не знайдеш у жодній книжці чи конспекті.

Всі, хто її знає, впевнені, якби українські кінематографи зробили фільм про Наталю Волошину, американські колеги заздрісно б сказали: «Справжня міс-капітан Ukrainian army!»

Василь ТОЛОЧКО

ВИШИТІ ЗОЛОТОМ

**Полковник Сергій Асанов
презентує свою незвичну колекцію**

Друга година ночі. Вібродзвінок стільникового перетворює телефон у сяючого равлика, який, мигаючи дисплеєм, поволі повзе полірованою поверхнею комоду і своїм падінням на підлогу ось-ось порушить солодкий сон домочадців...

Потираючи очі, намагаюся зрозуміти, що їй треба посеред ночі...

...Знайома, яка заробляє на хліб пошиттям костюмів для зйомок кіно, втерши шмарклі, на десятій хвилині розмови нарешті подає сигнал «SOS!»: — Знаю, ти працюєш у військовому журналі — допоможи!!! Режисер повернув два десятки мундирів! Каже, шеврони геть не відповідають епосі, яка описана у сценарії! Часу усе перешити — сам розумієш — «треба на позавчора!»...

...За кілька хвилин великий кухоль міцної кави та Інтернет-серфінг геть убивають сон. І мозок розуміє, що спроба лише доторкнутися до багатовікової історії знаків розрізнення може закінчитися фоліантом, котрий у сотні разів перевищить формат цього журналу. А експертів, які б зрозумілою мовою пояснили кожен шов на шевроні, в Україні можна перерахувати на пальцях однієї руки...

ДОЛІ

же перші «шеvronи» — це татуювання! Більше того, у різних народностей як відзнаки використовувалися пір'я, кам'яні намиста, черепашки або інші прикраси, які доповнювали одяг первісних людей.

Коли саме ці знаки перетворилися на сучасні нашивки на одязі, констатувати однозначно неможливо. Але вже в Древньому Китаї чиновника можна було відрізнити від простолюдина за пов'язкою на руці. Можливо, саме китайцям людство зобов'язане таким винаходом, як військові нашивки?

Проте шеврони і нашивки не є атрибутом лише військового одягу. У мирному житті вони виступають, свого роду, символами соціальних відмінностей, за якими можна визначити професію, релігійну або політичну приналежність людини.

Сігнуманістика... Мало хто з науковців чув про цю науку. Однак військові використовують її по кілька разів на день! Адже саме сігнуманістика, власне, і пояснює принципи субординації військових, як мовиться, за «кількістю личок».

ко закінчив Омське загальновишськове училище, і я після шкільного випускного подав туди документи. Так і став військовим...

Із 1999 по 2001 роки вчився у Національній академії оборони України. З усієї групи лише я був киянином, решта — приїжджі з регіонів. У кожного з них на куртці був наруканий знак його військової частини. І коли ми випускалися, то, само собою не без дозволу, позрізав у всіх ці нашивки і кажу: «Бог знає, чи зустрінемося випадково, наприклад у Яворові чи в Одесі?! А так — залишаться нашивки як пам'ять про вас...»

— Звідки з'являються експонати Вашої колекції?

— У мене немає жодного купленого чи виміняного знаку! Уся колекція — винятково подарунки! Точно сказати, скільки за 11 років назбиралося, не можу, бо я їх і не рахую. Скажу тільки, що стін у кабінеті не вистачає, навіть якщо густо під них цвяхи набивати, — сміється полковник.

«Привіт» киянину... з орбіти Землі!

Півроку Сергій Асанов проходив службу у складі українського контингенту миротворчих сил ООН в Югославії. У перші дні, коли приймав розташування у попередніх «блакитних беретів», заступник командира роти поставив традиційне для миротворчих сил ООН завдання — його бійці почали наводити лад у вагончиках чек-пойнту після своїх попередників. В одному з будиночків на підлозі під ліжком припадав пилом трикутний клапоть тканини сіро-зеленого кольору. Асанов підняв його і здивувався — на ньому був вишитий... американський космічний корабель багаторазового використання «Шатл».

Взявши на пам'ять знайдену нашивку, Сергій Леонідович навіть і гадки не мав, що вже незабаром почне глибше цікавитися їхньою «розшифровкою».

А та нашивка відтоді красується в одному ряду зі знаками розрізнення балканських збройних формувань. — Хоч і не стикується за географією, — говорить колекціонер у погонах, — проте дорога як пам'ять про бойових побратимів і службу у миротворчій місії.

Від татуювання до гаптування золотом

Упродовж історії земної цивілізації існували особливі символи, які дозволяли відрізнити людей. У деяких племенах такі знаки вважалися священними, надавали незримого підтримку і були своєрідним об'єднуючим початком. Крім того, відзнаки допомагали будувати ієрархічні сходинки. При цьому з плином часу зовнішній вигляд таких знаків кардинально мінявся. Спочатку символіка була далека від сучасного нам формату. Ад-

Шеврони... на пам'ять

Далеко за півтисячу експонатів перебрала кількість різних наруканих знаків, які зібрав у своїй колекції військовий комісар Солом'янського райвійськкомату у Києві полковник Сергій Леонідович Асанов. А почалося незвичайне хобі випадково:

— Мій батько був військовим. І я, живучи у військових містечках, вже настільки звик до армії, що вибір професії, зрозуміло, і не стояв, — згадує Сергій Асанов. — Бать-

На 100 гривень амбіцій, на гривню — амуніції

Сьогодні у Сергія Асанова багато як українських, так і зарубіжних нашивок. Знаючи про його захоплення, офіцери самі приносять йому нові експонати. Загалом, колекція полковника вже настільки солідна, що її не раз просили продати. Але він не погоджується.

— Один ділок просив продати колекцію, — розповідає Сергій Леонідович. — Мовляв, за кожен жетон 5 доларів США дам! Потім вивішу їх у себе в бані, аби друзі не нудьгували: парилися б і роздивлялися б!

Рука офіцера «зачесалася» — дуже хотілося врізати йому по пиці! Але полковник зібрав волю у кулак, а весь запас «міцних» слів використав на пояснення ціни кожного клаптя тканини із вишивкою...

Колекція Сергія Асанова продовжує поповнюватися. Нині офіцер мріє вивісити усі експонати на стінах свого кабінету. Хоча заради цього і доведеться винести меблі. Тож мрія поки що залишається мрією.

— Коли заступник начальника академії генерал Тарасов, а він колись був начальником кафедри артилерії, побачив мою колекцію, то поділився своєю мрією: зібрати шеврони усіх артилерійських частин, які існували раніше і є зараз у Збройних Силах України. Сказав і зробив! Деякий час ті експонати лежали у скриньці. А потім все своє зібрання він привіз мені. «На, — каже, — користуйся!» Вивісив я і їх.

А він каже: «Не дам! Якщо зріжу їх, то втрачу честь мундира!...» І що ти думаєш: дипломатичною поштою через тиждень прийшов конверт! Відкриваю, а там... такі, як у нього, шеврони!»

Після такого подарунку я вкотре переконався, що поняття «офіцерська честь» і «честь мундира» все ж мають матеріальне підтвердження! Хай навіть і у вигляді нашивок! І що цікаво, не лише в українській армії...

«Неминучий» атрибут армії

Вже у Древньому Китаї чиновника можна було відрізнити від простолюдина за пов'язкою на руці. Можливо, саме китайцям людство зобов'язане таким винаходом, як військові нашивки?

Пізніше, вже в середні віки, з'явилася і назва «шеврон». У перекладі з французької слово «chevron» означає «крокви» (мається на увазі корабельні). Воно символізує пам'ять про часи, коли офіцери вітрильного флоту нашивали трикутні (у формі крокв) знаки на рукави камзолів, аби під час бою можна було легко розгледіти своїх. Потім вигадали безліч форм для шевронів, але назва закріпилася навічно. Варто відмітити, що змінювався не тільки зовнішній вигляд нашивок, але і їхнє значення. Спочатку шеврон означав старшинство військового. Потім кількість знаків, що нашивали, стала символізувати кількість поранень військового або тривалість служби.

військ та київського, де довчався після розформування групи), тоді я повісив у себе в кабінеті, а подарунки Асанова так і лежали у скриньці робочого столу. Коли вчився в Академії СВ ЗСУ, то теж зібрав шеврони в одnogрупників. Далі — стандартна процедура: чужі нашивки перетворилися у пам'ятний «альбом» про тих, з ким служив і товаришував...

Хаотично розвішені на стіні нашивки не давали полковнику Швецю спокою — через кілька тижнів він почав упорядковувати їх по роках, подіях, географічних локаціях та родах військ...

Дивлячись на колекцію, відвідувачі розуміли: офіцер закоханий у своє хобі.

— Це вже історія! І про кожен шеврон хоч два слова, але сказати можу, — пояснює він і додає: — У мене, як і у багатьох, хто колекціонує нашивки, немає жодної купленої! Усі тільки даровані!

Микола Швець продовжує:

— Стався кумедний випадок при виготовленні нашивки для вихованців Харківського інституту танкових військ. Коли зробили першу, то танк чомусь на нашивці їхав не вперед, а назад, — сміється Микола Миколайович. — Прийшлося виготовляти другу нашивку. Тепер у ме-

Нашивки для військового — це своєрідний матеріалізований клаптик честі

Але ж колекція постійно поповнюється, то тепер вже нові знаки лежать у мене в скриньці, — демонструючи цілу пригоршню, посміхається воєнком.

— Не секрет, що нашивки для військового — це своєрідний матеріалізований клаптик честі. І не тільки власної, а й тієї військової частини, де проходить служба...

— Один мій товариш, який зараз викладає в Академії, якось зателефонував і каже: «Сергію, у мене для тебе подарунок — «закачаєшся!» Тут в одній із груп вчиться син Президента Шрі-Ланки! Коли я побачив у нього нарукавні знаки, то попросив подарувати їх для тебе.

Служили два товариша...

Випадкова зустріч Сергія Асанова з Миколою Швецем (нині командиром 101-ї окремої бригади військової служби правопорядку) стала для останнього каталізатором нового хобі:

— Колись служив під командуванням тоді ще майора Асанова, — пригадує початок свого «шевронного захоплення» командир однієї із елітних українських військових частин, що дислокується у Києві. — Якось розговорилися і він подарував мені дві нашивки, що дублювалися у його колекції. Шеврони навчальних закладів, які я закінчував (Одеського інституту сухопутних

не в колекції два абсолютно дзеркальних шеврони.

При згадці про іноземні нашивки очі командира військової частини заблищали і спинити потік інформації було неможливо...

За чашкою кави Микола Швець практично повністю повторив слова свого наставника — Сергія Асанова:

— Я лише півроку команду 101-ю окремою бригадою військової служби правопорядку. Але задумка вивісити колекцію у кабінеті була. Проте двох стін не вистачить на це, а меблі ж виносити не можна — вони потрібні для робочих документів. Отож і ховаю нові «надходження» у тумбочці.

Рука підполковника потягнулася до шухляди і за мить на столі опинилося більше дюжини різнобарвних брезентових клаптиків тканини. Україна, Росія, Грузія, Вірменія, Казахстан — географію можна продовжувати. На звороті Микола Миколайович робить написи, аби не забути історію нашивки та її дарувальника. З особливим азартом він розповідає про нарукавні знаки підрозділів, якими командував. До речі, мало хто з військовослужбовців 101-ї бригади охорони Генштабу України (це стара назва військової частини, яка побутує і ни-

ні) знає, що перша нарукавна емблема цього формування з'явилася у 1995 році. Її автором був полковник Олександр Попович. Тоді вона являла собою щит чорного кольору зі сріблястим кантом, де був зображений орел оранжевого кольору, що спирався на зелений лавровий вінок. На тілі орла — схрещені меч з булавою срібного кольору та малий Державний Герб

оборони України. Латна рукавиця є символом захисту, а схрещені алебарди уособлюють надійну охорону.

Нова нарукавна емблема 101-ї бригади з'явилася у квітні 2008 року. А нашивку до камуфльованої куртки, виконану у захисних кольорах, солдатські жартослови одразу охрестили «смайликом» чи «підковою» — залежно від настрою...

Сьогодні складно уявити корпоративний одяг, спортивну чи навіть шкільну форму без нашивок

України. Вище розміщувалася стрічка у кольорах Державного Прапора України, нижче — золота фігурна стрічка. Орел виступав як символ пильності, далекоглядності, хоробрості, а лавровий вінок — як символ слави та оборони мирної праці. Меч і булава тлумачилися як традиційний український символ сили та вірності бойовим традиціям захисників Батьківщини. Втім фігурна стрічка золотого кольору призначалася для розміщення напису з назвою бригади, але тогочасні технології не дозволили втілити в життя цей задум. Тож військовики носили над емблемою дугоподібну нашивку з написом «БРИГАДА ОХОРОНИ». Згодом як нарукавну емблему, так і додаткову нашивку почали виготовляти на малиновому фоні. Через сім років, після створення Воєногеральдичної служби Генерального штабу ЗС України, малюнок нарукавної емблеми був доопрацьований фахівцями. Серед іншого малий Державний Герб України замінили гербом Києва, а меч — шаблею. Напису з назвою частини не передбачалося, але командир бригади замовив виготовлення емблеми з написом «БРИГАДА ОХОРОНИ». Тому новий варіант нарукавної емблеми не був погоджений Воєногеральдичною службою Генерального штабу. Тож вирішили взяти за основу для так званого «шеврону»... герб бригади: на синьому полі — дві срібні схрещені алебарди, над ними — срібна латна рукавиця, а сам щит увінчує сталевий лицарський шолом. Синій та срібний кольори символізують кольори головного об'єкта охорони — будівлі Міністерства

На запитання, чи не планує Микола Швець принаймні після звільнення у запас написати посібник із сігнуманістики українського війська, він відповів, що скоріше продовжить збирати нашивки, а наукове обґрунтування свого хобі залишить працівникам спеціального відділу при Генштабі. Адже для нього набагато цікавіша історія людини і військової частини, якій належить гаптований золотом шматок полотна, а не те, де і як та нашивка народжувалася.

Сьогодні складно уявити корпоративний одяг, спортивну чи навіть шкільну форму без нашивок. Крім того, останнім часом нашивки часто використовуються в молодіжному одязі. Так званий стиль «мілітарі» став незмінним атрибутом не лише повсякденності молоді людини, ба навіть на богемні вечірки ходять у брезентових куртках та штанах із стилізованими під військові знаками розрізнення.

P.S.: ...Ранкові промені сонця ніжно лоскотали очі, у горлі трохи дерло від кави і цигарок, а звіт поштової програми «Вашого листа успішно відправлено» вселив надію, що черговий фільм про Велику Вітчизняну війну з'явиться на екранах із мінімальною кількістю помилок. Принаймні копії шевронів, даруйте, нарукавних нашивок матимуть історичну точність.

І, можливо, саме через кіно прийдешні покоління дізнаються про справжню ціну гаптованого золотою ниткою військового знаку розрізнення...

Віталій ЛУГОВСЬКИЙ

Їх можна побачити недільного ранку у Чернігові в парковому масиві «Ялівщина». Вони ганяють на великах, стрибають на батуті, стріляють з лука та гвинтівки. Мають знаки розрізнення – зелений шарф на шиї та кепку з емблемою черепахи. Так тренується скаутський підрозділ військово-спортивного клубу «Тайфун». Наймолодші його учасники називаються «черепашками» від свого талісману – живої черепахи Тортили, яка вікує у клубному спортзалі.

ПЕРШІ КРОКИ ТАЙФУНІВСЬКИХ «ЧЕРЕПАШОК»

Два роки тому в Чернігові відкрився військово-спортивний клуб «Тайфун». Директор – Михайло Рождественський – ідею його створення виношував кілька років.

Він змалку займався східними єдиноборствами. Його дід воював на фронтах Великої Вітчизняної війни, дійшов до берегів Японії. Батько підполковником закінчив військову службу. А сам Михайло служив у міліції. Проте завжди хотів займатися з дітьми, тренувати їх та навчати всьому, що вміє сам. Сьогодні він очолює Чернігівську обласну організацію Всеукраїнської Федерації атлетизму, бодібілдингу та фітнесу. Тут і випала нагода створити при цій організації військово-спортивний клуб «Тайфун».

– Це лише назва грізна, – розповідає Михайло. – Взагалі, всі учасники навчаються тільки хорошо-му, беруть від життя тільки корисне. Головна мета – дати дітям якомога більше необхідних життєвих навичок, допомогти їм розкрити фізичний та духовний потенціал, навчити працювати в команді. Вони займаються безкоштовно, навчаються азам самбо, карате та боксу.

Серед інструкторів клубу – військовослужбовці, міліціонери та видатні чернігівські спортсмени. Діти тренуються тричі на тиждень по півтори-дві години. Вони приходять до спортзалу після уроків, а в неділю заняття для них розпочинаються зранку, обов'язково на свіжому повітрі, так би мовити, «в обіймах природи».

– На жаль, нинішні діти мають слабку фізичну підготовку, – ді-

литься наболілим директор. Тож наші інструктори, зважаючи на це, привчають їх до спорту поступово. Наш підхід до тренувань можна назвати безпечною фізкультурою. До того ж військово-спортивний клуб допомагає школі та сім'ї виховувати дітлахів. Усі тренування «черепашок» обов'язково починаються з розминки, бігу та улюбленої гри в м'яч. Навчальні вправи Михайло Рождественський проводить у вигляді гри. Він контролює кожен крок дитини. На практичних заняттях у сосновому лісі «Ялівщина» обов'язково дає кожному постріляти з лука, арбалета, мультикомпресійної та пневматичної гвинтівки і пістолета. Весь інвентар Михайло особисто замовляв та купував у столиці. Є в арсеналі «черепашок» і дитячі імітаційні гранати, котрі учасники повинні навчитися правильно та влучно метати. Кожен «воює» доти, доки не влучить хоча б в одну мішень. Після «бойових задач» дітлахи вдосконалюють прийоми самозахисту. Керівник «Тайфуну» вчить своїх вихованців звільнятися від захватів противника, до речі, він сам розробив спеціальну методику рукопашного бою. Діти виявилися напрочуд талановитими учнями: прийоми у них виходять майже відразу.

Крім того, під час занять «тайфунівці» вчаться орієнтуватися на місцевості, як і де правильно ставити палатку на нічліг, розкладати багаття, не залишати після себе слідів тощо. За діями своїх «малих» уважно спостерігають і батьки. Вони, до речі, також можуть бути «че-

репашками», тобто тренуватися разом зі своїми дітьми. Чим вам не сімейне дозвілля?

– Наша сім'я живе на околиці Чернігова, – говорить Тетяна, мати

Кожен «воює» доти, доки не влучить хоча б в одну мішень

Тут, біля вогнища, –
ти справжній

одного з учасників клубу. – Двір абсолютно не облаштований для дітей, син з однокласниками не має змоги пограти у футбол чи баскетбол. Відтак ми з чоловіком вирішили віддати його до клубу. Зараз бачимо, що з вибором не помилилися.

Влітку до «Тайфуну» приєднуються діти з інших міст та областей України, оскільки багато юних відпочивальників приїжджають на канікули до родичів у місто над Десною. Діяльність клубу набирає обертів, адже вступити до лав юних патріотів можна будь-коли. За два роки серед «черепашок» вже з'явилися свої лідери, а головне – діти у захваті від занять!

– Мені подобається тренуватися з «черепашками», – говорить восьмирічний Данило Пастернак. – За півроку я навчився того, чого не вміють і не знають мої однокласники. Декому я навіть можу показати справжній майстер-клас у стрільбі з лука чи у стрибках на батуті.

Цікаво, що плани на майбутнє зароджуються у «тайфунівців» під час дружньої бесіди біля спільно розведеного багаття, коли повільно, не поспішаючи, по колу рухається тиха душевна розмова, коли вогонь бачить своє відображення в широко розплющених дитячих очах, коли хтось, не позбавившись шкільної звички, тягне руку, аби

розповісти свою цікаву історію, а хтось вже солодко посапує, красномовно говорячи, що вже ніч надворі. Звідки з'являється така атмосфера тепла і довіри? За словами Михайла Рождественського, тут, біля вогнища, ти особистість інша, можливо, духовна, ти у колі таких самих людей, ти належиш собі і природі, ти вільний і живий, ти справжній. Кожен ділиться своїми новими враженнями, життєвими історіями. Наприклад, хтось розповідає про те, як приготував йогурт у польових умовах, а хтось – як ходив з батьком на рибалку і зловив великого карася...

– Діти вчаться на очах, – говорить Михайло. – Головне, що я досяг мети: заклав у них жагу до активного способу життя, який згодом не лише допоможе їм реалізувати себе, а й стане міцним підґрунтям любові та відданості Вітчизні.

Чернігівські «черепашки» планують відвідати військові частини області, аби ознайомитися з життям та побутом українського солдата, а також подивитися на міць вітчизняної бойової техніки. Зрештою, у них ще багато планів на майбутнє, адже їхній девіз – «Хто зрозумів життя – той не квапиться!» Ну чим вам не черепашки?

Віктор АНУФРІЄВ

У більшості країн світу поряд із прапором, гербом, державною мовою, столицею, грошовою одиницею, наявністю власного війська, конституції — однією з ознак суверенної держави є її гімн. Україна — не виняток.

«Дай же, Боже, добрий час» Ю. Добриловського, «Я русин бил, есть і буду» О. Духновича, «Мир вам, браття!» І. Гушалевича, «Заповіт» Т. Шевченка, «Не пора» та «Вічний революціонер» І. Франка, «За тебе, Україно» В. Щурата... Що об'єднує ці, на перший погляд, різні твори, написані різними авторами і в різний час? Виявляється, усі вони тією чи іншою мірою претендували на роль українського національного гімну. Проте жоден із них так і не набув поширення серед усіх українців, а з часом вони втратили свою популярність на звання «пісні-уславлення». Справжнім усеукраїнським, спочатку національним, а згодом й офіційним державним гімном випала честь стати пісні «Ще не вмерла Україна», якій виповнюється 150 років.

ЯК УКРАЇНЦІ ГІМ

Оспівана воля

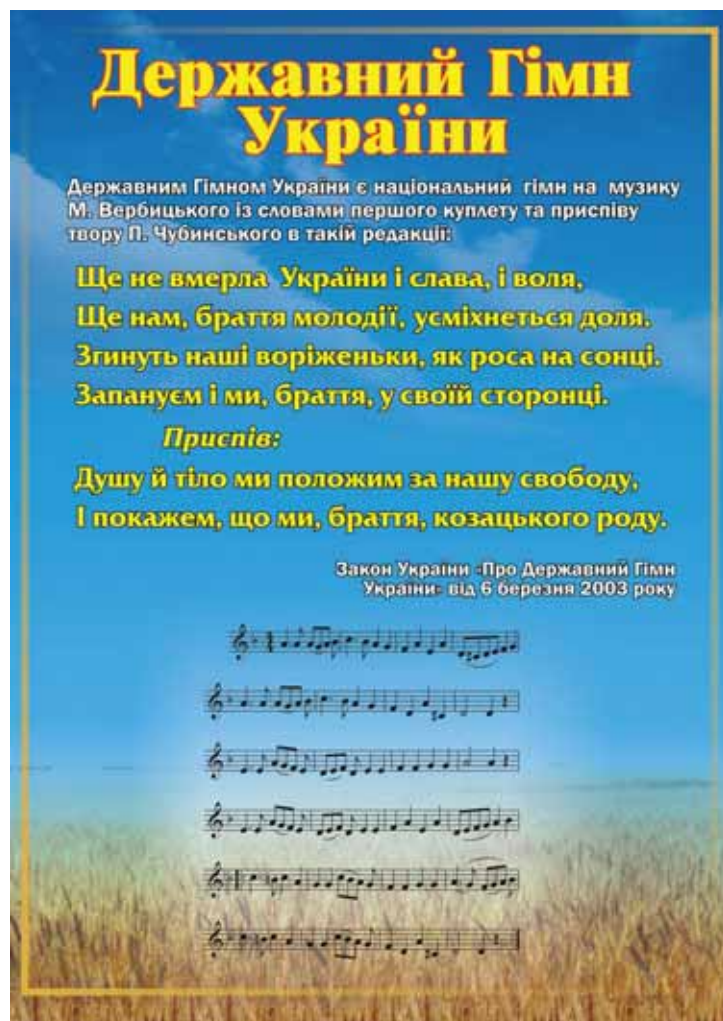
Власне, останній факт відомий, певне, кожному жителю нашої держави.

Про М. Вербицького й П. Чубинського як авторів слів і музики гімну повідомляють майже всі історичні джерела та довідники. Однак якою є історія створення нашого славня, який нелегкий шлях він пройшов, аби його визнали, які міфи були створені навколо нього — знає не так багато людей. А шкода.

До речі, мало кому відоме слово «славень» — гімн. Походить від славити когось/щось. Славень — питомо наше, слов'янське, слово, яке ще донедавна широко вживалося в літературі. Нині невинувато витіснене іноземним, незручним у відмінюванні запозиченням *hymn*. З грецької мови — буквально означає «хвалебна пісня».

Отже за найпоширенішою версією, створення українського гімну бере початок з осені 1862 року. Саме тоді український етнограф, фольклорист та поет Павло Платонович Чубинський створює вірш «Ще не вмерла Україна». Сталося це на одній із вечірок Київської громади, де були присутні, зокрема, й серби. Саме вони виконували хорову пісню, в якій у перекладі на українську мову були слова: «Серце б'ється і кров ллється за свою свободу». Чубинському дуже сподобалася ця пісня. Схвилюваний, він раптом зник, а через деякий час вийшов зі своєї кімнати з готовою піснею «Ще не вмерла Україна». Її спочатку й виконували на мотив цієї самої сербської пісні, а згодом — на спеціально написану музику М. Лисенка.

Має право на життя ще одна, трохи інша версія. У серпні 1862 року проходила вечірка, на якій були присутні Павло Чубинський, Тадей Рильський, Павлін Свенціцький та інші учасники. Розмовляючи між собою, згадали про похорони Тараса Шевченка та панахиду по п'ятьох убитих у Варшаві під час придушення маніфестації в лютому 1861

Павло Чубинський

ІН ПИСАЛИ

року. Ці дві події відбувалися одного дня. Під час панахиди звучав польський гімн. Відтак присутні на вечірці виконали його під акомпанемент фортепіано. Тоді Павло Чубинський і зазначив, що замість співати чужого, краще написати свого. Студенти, які були на вечірці, жартома почали імпровізувати, перекладаючи слова польського гімну. Такий підхід не сподобався Павлові Чубинському, і він запропонував свій варіант. Пісня була готова, й усі присутні записали її слова.

Обидві ці історії створення українського гімну свідчать, що єдиним автором тексту є саме Павло Чубинський. Та останніми роками набула поширення інформація, яка дещо по-іншому висвітлює цю знаменну подію. У книжці «Незнайомий вам Тарас Шевченко» Володимира Сиротенка, правнука Миколи Вербицького-Антіоха, написано: «Багато чого для України зробив академік Павло Платонович Чубинський. Та от в Гімні йому належить лише правка та приспів. Перший куплет написав Микола Вербицький-Антіох, столбовий дворянин, 19-річний студент петербурзького університету, учасник Петербурзької, Київської та Чернігівської Громад. Разом з ним пісню писав 21-річний студент Київського університету св. Володимира уроджений шляхтич Тадей Рильський, один з лідерів Київської Громади. Обидва вони в 1861 році,

в пам'ять про Шевченка відмовились від дворянства і всіх пов'язаних з цим привілеїв. А 23-річний викладач Київського жіночого пансіонату сестер Ленці, правнук запорозького козака, Павло Чубинський керував створенням пісні, виправляв створене хлопцями так, щоб можна було співати без загрози потрапити за це в буцегарню, створив приспів, та називати його єдиним творцем Гімну, не варту».

Пісню й справді, як стверджує Володимир Сиротенко, написано на студентській вечірці. Дівчата попрохали присутніх поляків заспівати свого гімну. За фортепіано сів Вербицький, а Рильський і

ся Павло Чубинський і написав безсмертні рядки:

*Душу й тіло ми положим
за нашу свободу
І покажем, що ми браття
козацького роду!
Гей-о-гей же браття милі,
нумо братися за діло,
Гей-о-гей, пора вставати,
пора волю здобувати!*

До слова сказати, Володимир Сиротенко цей варіант історії написання почув від своєї бабусі, невістки свого прадіда Миколи Вербицького-Антіоха. Науковці хоч і не спростовують цю версію пана Сиротенка, однак і не поспішають її підтверджувати. Ситуації не сприяє й уже згаданий факт затвердження на законодавчому рівні

Свенціцький заспівали бунтівні рядки. Коли ж вони закінчили, Микола Вербицький став тихо наспівувати власний переклад українською: «Мати Польща не загине, доки ми живемо». Тут Павло Чубинський замість похвали нарікнув Миколі, що, аніж перекладати чужу пісню, краще написати таку ж свою. І Микола Антіох-Вербицький, який славився імпровізаціями, тут-таки, під той же мотив, заспівав, створюючи нову пісню:

*Ще не вмерла Україна,
ні слава, ні воля,
Ще нам браття молодії
усміхнеться доля.
Ще розвіє чорні хмари, і біля віконця,
Ми в своїй українській хаті
діждемося сонця.
Спогадаймо ж тяжкий час,
лихую годину,
Й тих, що вміли боронити
рідну Україну -
Наливайко і Павлюк, і Тарас Трясило
Із могили кличуть
нас на святе діло.*

До процесу творення долучилися Тадей Рильський і Павлін Свенціцький. А згодом і Павло Чубинський, який відредагував написані слова. Після цього присутні на вечірці сербські студенти заспівали свого гімну, де приспівом були слова «Серце б'ється і кров ллється за свою свободу». «Та це ж — саме те, чого нам не вистачало», — схопив-

Михайло Вербицький

Павла Чубинського єдиним автором слів.

Щодо автора музики, то тут усе однозначно. «Ще не вмерла Україна» — гімн швидко поширився Наддніпрянською Україною. Пісню виконували як гімн «Громади» на різні мелодії.

У 1863 році у львівському журналі «Мета» (№ 4) її надрукували разом з уже знаваними віршами Т. Шевченка «Мені однаково...», «Н. Костомарову», «Заповіт». Так сталося, що помилково під усіма чотирма творами стояло ім'я Кобзаря як автора. Цей номер журналу катехит Перемишльської семінарії Юстин Желехівський відвіз своєму побратимові, млинівському священику Михайлу Вербицькому. Панотець

Вербицький, що надзвичайно любив Тараса Шевченка, мріяв покласти на музику всі його вірші. Тож, отримавши журнал і вважаючи, що має перед собою творчість Кобзаря, він за тиждень поклав на музику всі чотири вірші. Уже в грудні, на зібранні громади Перемишльської семінарії, уперше пролунало «Ще не вмерла Україна». Ректор, якому настільки сподобалася пісня, рекомендував семінаристам поширювати її серед прочан, а Вербицько-

ний ще 1797 року, відображав тогочасний стан польських земель, які були поділені між різними європейськими країнами. У ньому висловлювалася впевненість про перемогу над ворогами й відродження держави. Ситуація була достоту така ж, як і на інших слов'янських землях протягом XIX ст. — чеських, словацьких, сербських, хорватських, болгарських, українських. Тож не дивно, що цю пісню співали по всьому слов'янсь-

Європи. Упродовж XIX ст. мелодія англійського гімну використовувалася в 23 (!) країнах, зокрема й у Росії (країни, з якої, на жаль, так часто бездумно доносяться звинувачення в плагіаті). Навіть на сьогодні він є королівським гімном Канади, Австралії, Нової Зеландії та деяких інших королівств Співдружності, а також Ліхтенштейну.

Із британським славнем може посперечатися тільки французький гімн «Марсельєза». Його без прив'язки до власне Франції часто виконують як гімн революцій для людей усіх країн, що повстають проти несправедливості. Він був також державним гімном Росії 1917 року в період від Лютневої до Жовтневої революцій.

Приведемо ще кілька подібних менш знаних прикладів. Так, нині однаковісінку мелодію мають гімни Фінляндії та Естонії; слова й музику — Греція та Кіпр. З 1991 до 1994 років однаковий славень використовували в Румунії та Молдові. А вже згадуваний гімн «Гей, слов'яни» був гімном таких держав, як: Перша Словацька республіка (1939–1945), Соціалістична Федеративна Республіка Югославія (1945–1992), а також Союзу Сербії та Чорногорії (1992–2006), на сьогодні вважається другим, неофіційним, гімном словаків.

Існує ще один аргумент проти теперішнього українського гімну — його неактуальність. У ньому лунають часто твердження, не відображено наших сучасних реалій: заклики до здобуття свободи в

Український славень за свою 150-річну історію зазнав з боку тодішніх офіційних властей різноманітних заборон і переслідувань

го попросив зробити з солоспіву хорал. Так гімн здобув своє музичне оформлення.

Український славень за свою 150-річну історію зазнав з боку тодішніх офіційних властей різноманітних заборон і переслідувань. Устиг він обрости й різноманітними, часто несправедливо негативними, стереотипами. Наприклад, його недоброзичливці, не особливо вдаючись до подробиць, називають вірш не інакше, як плагіатом. Мовляв, автори, пишучи текст взяли польський гімн, переклали його українською й лише підставили замість слова «Польща» — «Україна», додавши кілька наших реалій. Звісно, нічого спільного з об'єктивністю таке твердження не має.

Річ у тому, що польський гімн «Марш Домбровського», створе-

кому світу та й за його межами (наприклад, під час революційних подій 1848 року «Марш Домбровського» виконували, зокрема, у Празі, Парижі, Відні, Берліні). Пізніше на його лад створювали власні гімни, в яких провідною ідеєю було звільнення з-під гніту поневолювачів: словацький, а згодом пан-слов'янський, гімн «Гей, слов'яни», болгарський «Шумить Маріца», український «Ще не вмерла Україна».

Та й узагалі, у тому, що одна пісня (мелодія чи слова) через свою значимість і символічність стає прототипом для інших пісень, зокрема гімнів, немає нічого надзвичайного. Хрестоматійний приклад — музика британського гімну «Боже, бережи короля/королеву» з невеликими змінами в тексті була прийнята як гімн у багатьох державах

З історії гімнів

Етимологія слова «гімн», що в сучасній українській мові означає «урочиста хвалебна пісня або музичний твір», досі залишається спірною. За найпоширенішою версією, воно має давньогрецьке походження. Спочатку такими піснями прославляли богів. Та згодом, у горнилі християнства, гімни трансформувалися у жанр церковного молитовного співу. Водночас суто релігійні гімни часто ставали бойовими піснями, де до Бога та святих зверталися перед великими битвами чи походами.

В Європі свій культовий характер гімни зберігали аж до епохи Відродження, після чого дедалі більше набували світських рис. У часи Реформації гімн, як і музику в цілому, почали наділяти функцією декларації нових ідеологічних підвалин протестантського світогляду. Так, чеський хорал «Хто вони, божі воїни» надихав на боротьбу гуситів, а гімн Мартіна Лютера «Могутня фортеця Бог наш» став справжнім бойовим співом німецьких протестантів.

Відтоді гімн пов'язують з урочистими подіями загальнонаціонального значення, з офіційними церемоніями, святами, демонстраціями та іншими актами політичної участі. Власне, так і виникає національний гімн — урочистий поетико-музичний твір нерелігійного характеру, який виконується під час масових комунікативних акцій церемоніального або спонтанного характеру. Приміром, у низці країн Європи явище національного гімну стало породженням практики використання духовного гімну як бойового співу. Зокрема, саме так у 1568 році народився найстаріший у Європі національний гімн — нідерландський революційно-молитовний визвольний спів «Вільгельмус ван Нассауве» («Wilhelmus van Nassauwe»), який лише у 1932 році офіційно набув статусу державного гімну.

Цікаво, що на сьогодні далеко не кожен національний гімн є офіційно затвердженим. Наприклад, пісня «Боже, бережи короля/королеву» («God save the King/Queen») ніколи не була законодавчо затверджена як гімн Великої Британії і вважається гімном тільки в силу традиції.

умовах існування вже незалежної Української держави — недоречні. Що ж, з цим частково можна погодитися. На момент створення тексту, в умовах бездержавності, слова про боротьбу за волю і справді звучали ніби актуальніше, ніж тепер. Та чи означає це, що про начебто вже застарілий текст треба забути?

Звернімося до прикладів з інших країн. У сучасному гімні Франції є такі слова: «Гей, діти рідної країни, // Ходім — настав славетний час! // Бо лютий ворог стяг руїни // Вже розгортає проти нас». В ірландському гімні — «Скинем владу тиранів — вчорашніх рабів // Підем в прірву двобою, до радісних днів». У польському — «Що нам чужа сила взяла, // Шаблею відберемо». Румунському — «Прокинься, румуне, від смертельного сну, // В якому тримають тебе варвари-тирани». Виникають запитання: про яких ворогів, бажаючих принести руїну, співають сучасні французи? Владу яких тиранів хочуть скинути в незалежній Ірландії? Що шаблею збираються відбирати поляки? Про яких варварів-тиранів, котрі тримають румунів у смертельному сні, йдеться?

Прикладів таких «неактуальних» гімнів можна навести багато. Тож чи варто соромитися українцям слів про боротьбу за волю, коли державна незалежність уже є? Гадаємо, ні. Такі «несучасні» пісні — данина пам'яті про тисячі тих, що свого часу виборювали для прийдешніх поколінь гідне життя.

Є ще один «забобон», широко поширений не тільки серед неприхильників усього українського, а й

Тож чи варто соромитися українцям слів про боротьбу за волю, коли державна незалежність уже є? Гадаємо, ні

у таборі патріотів: перші три слова нашого славня: «Ще не вмерла». Мовляв, от де криються всі наші біди, бо вже перший рядок налаштує на депресію. Варіантів змін першого рядка останнім часом пропонувалося багато: «Слава Богу, в Україні є і правда, й воля», «Вічно буде Україна, її слава й воля», «Квітне рідна Україна, як весняне поле», «Слава рідній Україні, слава нам, та воля», «Не вмирала України і слава, і воля» тощо.

Тут варто знову ж таки звернутися до чужоземного досвіду. Гімн Польщі, що безпосередньо вплинув на український, починається словами: «Jeszcze Polska nie zginela» («Ще Польща не згинула»). Так співають уже понад 200 років: і під час боротьби поляків за свободу, і тепер, в умовах незалежності країни. Та закликів змінити його текст не чути, бо це жодним чином не заважає нашим польським побратимам жити гідно у своїй державі й пишатися нею. Схожими словами починається й гімн Іллірійського руху — «Jos Hrvatska ni propala» («Ще не пропала Хорватія») — який свого часу мав вирішальний вплив на розвиток хорватського національного відродження і не тільки не завадив, а, навпаки, допоміг хорватам не розчинитися серед австрійців та угорців на початку XIX ст.

Тож українці тут геть не виняток. Мало того, з 1949 до 1991 роки в

Україні існував супероптимістичний гімн, що починався так: «Живи, Україно, прекрасна і сильна, // В Радянськiм Союзi ти щастя знайшла. // Між рівними рівна, між вільними вільна, // Під сонцем свободи, як цвіт, розцвіла». Та що сталося з УРСР, як і з самим Радянським Союзом, і якою була ціна «рівності», «щастя» й «свободи» — ми всі добре знаємо...

Заради об'єктивності треба зазначити, що гімн — не догма, яку за жодних обставин не можна змінювати. Сам текст нашого гімну ще до здобуття незалежності мав десятки різних редакцій. І яку з них слід вважати «канонічною» та ввести до теперішнього офіційного гімну, сказати непросто. Наприклад, є відомості, що за часів УНР 1917 року українці співали, до того ж у географічно віддалених один від одного містах, славень з рядками «Вже воскресла Україна». Мало того, навіть за часів існування незалежної Української держави законодавці встигли внести в текст правки.

Тож залишмо питання остаточного тексту нашого гімну відкритим. Єдине, що тут варто пам'ятати: нам треба знати той славень, який є на сьогодні, а до пропозицій його змінити ставитися дуже зважено.

Анатолій ХЛІВНИЙ,
спеціально для «Війська України»

Духовний гімн України

В Україні, крім офіційно затвердженого Державного гімну, є ще й гімн духовний — «Молитва за Україну», відомий також під назвою «Боже великий, єдиний, нам Україну храни».

Історія створення його така: у 1884 році Львів (на той час австро-угорське місто) відвідав відомий український письменник із Києва Олександр Кониський. Через нього вихованці місцевої духовної греко-католицької семінарії звернулися до композитора Миколи Лисенка з проханням надіслати такі пісні, з «яких повіяло б новим життям, новими думками, новими шляхетними чуттями».

Наприкінці березня 1885 року О. Кониський повідомив своїм адресатам, що на його слова Микола Лисенко написав «Молитву українських дітей».

Це була перша редакція Духовного гімну. Спочатку автори пісні розраховували на те, що її заспівають діти Галичини і Буковини, бо на Наддніпрянщині російський уряд заборонив українське слово. Твір виявився заважким для дитячого виконання. Тож на прохання відомого науковця Володимира Шухевича й композитора Анатолія Вахнянина Микола Лисенко швидко переробив гімн на «жіночі голоси».

Духовний гімн одразу став дуже популярним у Галичині та на Буковині, а на початку XX ст. повернувся і на Наддніпрянську Україну. Радянська влада наклала на нього табу. І тільки за роки незалежності України він зазвучав із новою силою. У багатьох храмах є традиція співати «Молитву за Україну» після відправи. Духовний гімн виконують нині під час урочистостей інавгурації Президента України.

Саме за цей трофей
розгорнулася боротьба

КРУТІ ПЕРЕГОНИ

НА «МЕЛДЖЕСАХ»

У Севастопольському яхт-клубі «Ушакова балка» стартувала регата на кубок журналу «Військо України». Визначальність змагань полягала не лише в тому, що вони проводилися Федерацією вітрильного спорту і редакцією журналу Міністерства оборони «Військо України» вперше, а ще й у тому, що присвячувалися 21-й річниці Збройних Сил держави.

Особливого натхнення спортсменам надавав факт, що перегони відбувались у нещодавно побудованому, найсучаснішому яхт-клубі. Й хоча процес становлення клубу триває, тут вже є прекрасний зал для прес-конференцій і брифінгів міжнародного рівня, причальна стінка, готель, бар... Одним словом, все необхідне для роботи яхт-клубу європейського рівня.

У регаті взяли участь як імениті і добре відомі яхтсмени, призери Олімпійських ігор, переможці чемпіонатів Європи, так і спортсмени армійських і флотських клубів. Враховуючи, що це остання регата сезону, її висвітлювали понад два десятки журналістів.

Але родзинка вітрильної регати полягала в тому, що гаялися спортсмени на яхтах-монотипах «Melges-24». Цей клас швидкісних яхт відносно новий для українського вітрильництва. Він налічує сім таких човнів, п'ять з яких взяли участь у регаті в акваторії Севастополя.

Довідка «Війська України»:
Клас яхт «Мелджес» —
монотипний спортбот,
відомий у світі здатністю
розвивати велику
швидкість на «скромних
вітрах». Човен
розроблений у 1992
році колективом
дизайнерів Reichel/Pugh
і увійшов у виробництво у
1993 році. Розміри
човна: 7 м у довжину і
2,5 м в ширину. Площа
парусності становить 93
кв. м (грот). Для управління
яхтою цього класу потрібні
високі професійні навички.

До речі, клас «Мелджес» є самим унікальним монотипним спортботом у світі.

Серед капітанів яхт відомі імена: член Національного олімпійського комітету Василь Гуреев, майстер спорту міжнародного класу, президент асоціації «Melges» в Україні Андрій Яно, севастопольці Іван Чехлатий та Олексій Борисов.

Президент Вітрильної Федерації Василь Гуреев, наголосив, що проведення такого заходу мало на меті привернути увагу громадськості, армійської і флотської молоді до здорового способу життя, а також продемонструвати наскільки навички «володіння вітрилом» сприяють розвитку професійної підготовки майбутніх офіцерів флоту і військових моряків.

На глибоке переконання головного редактора журналу Олександра Клубаня, вітрильний спорт має стати невід'ємною частиною служби у Військово-Морських Силах України, адже гартування характеру кадрового складу флоту має відбуватися, як це було раніше, на вітрильниках.

Організатори, і учасники змагань щиро сподіваються, що регата стане традиційною і щоразу збиратиме більше і спортсменів, і вболівальників.

Як зазначив начальник фізичної підготовки і спорту Командування ВМС Збройних Сил України полковник Микола Горник, наступного року до організаторів обов'язково долучиться і командування українського військового флоту.

Протягом двох днів яхтсмени ловили вітер, підкоряли хвилі, відчували драйвовий азарт, словом, показували високі професійні якості та вміння працювати в команді, адже у вітрильному спорті перемога — результат саме командних зусиль.

Кубок журналу «Військо України» виборов екіпаж Василя Гуреєва — найдосвідченішого яхтсмена, президента Вітрильної федерації, члена національного олімпійського комітету, заслуженого тренера, триразового чемпіона Європи серед майстрів та чемпіона серед грандмайстрів вітрильного спорту в олімпійському класі «Зоряний», переможця чемпіонату Української Асоціації яхт класу «Мелджес 24». До наступного вітрильного сезону перехідний кубок залишатиметься у Севастополі, в яхт-клубі «Ушакова Балка».

Фоторепортаж Сергія ПОПСУЄВИЧА

«ДОРОГИЙ ЛЮДВІГ! САДИ У НАС КВІТНУТЬ ЗНОВУ...»

Колишній солдат Вермахту зустрів українку, яку покохав майже 60 років тому.

«Марія і Людвіг: минуле й сучасність», – така назва книги, яку колишній німецький солдат вирішив присвятити українській остарбайтерці Марії Шишкіній. У роки війни вона була відвезена на примусові роботи до Німеччини, де працювала на фермерському господарстві у родичів Людвіга Деккера. Саме там він вперше побачив Марію і палко покохав...

Гарна Маша та не наша

З вродливою українкою юний Людвіг познайомився ще весною 1942 року. На той час він працював на авіазаводі в місті Регенсбург. А на вихідні навідувався до свого дядька Йохана Хассельбека, який проживав у селі Аубург. З тих пір вже промайнуло понад 70 років, а геру Деккеру здається, що це було ніби вчора.

– Була субота. Я приїхав до дядька з міста на велосипеді, – згадує Людвіг Деккер. – На подвір'ї побачив юну незнайомку, яка сиділа біля стайні і чистила картоплю. Відкрив хвіртку – і просто оторопів: яка красуня! І як вміло чистить картоплю! У ті вихідні я тільки наважився запитати у тітки, хто це така, звідки вона і як її звати. Але із самою дівчиною заговорити посоромився. Під час наступного приїзду я почув, як вона гарно розмовляє по-німецьки. Тож і вирішив з нею поговорити. Майже відразу зізнався, що закохався в неї по вуха. Проте у відповідь почув, що треба вести себе пристойно...

Від родичів юнак дізнався, що остарбайтерку звати Марією. До початку війни вона закінчила в Києві середню школу. Втім замість подальшого омріяного навчання в педінституті її відправили на примусові роботи до Німеччини (причому разом з матір'ю, яка не захотіла залишатися вдома без рідної доньки). Вивантажили в Баварії і продали місцевим фермерам... як худобу. Ось так українська дівчина і перетворилася на німецьку робочу силу: годувала корів, поросят та гусей. Орної землі у господарів було понад півсотні гектарів, а лугів – і не злічити. Над усім цим добром поралося лише четверо людей: дядько Йохан зі своєю дружиною, поляк Юзеф та українка Марія (її мати працювала в тому ж селі, але на іншого господаря).

Коли наступали вихідні, Людвіг мчав у село «на всіх парах». Летів, щоб швидше побачити ту, яку так палко кохав. Ходив за Марією буквально по п'ятах, намагаючись у всьому їй допомогти. Коли траплялася нагода, вони разом каталися на поромі по Дунаю. Довго говорили, але в тих розмовах про війну не було жодного слова.

Тільки одного разу дівчина вимовила: «Людвіг! Росія – дуже велика держава». Таким чином, українка

дала зрозуміти, хто в цій війні переможе.

– До речі, у сільському архіві є документ: в ньому детально описано, як українка Марія Шишкіна врятувала Аубург, – продовжує розмову Людвіг. – Річ у тім, що недалеко від нас знаходилося село Ільхоффен. Коли американці його окупували, то почали підпалювати будинки, – боялися, щоб там не заховалися німецькі солдати. Покінчивши з Ільхоффеном, вони підійшли до Аубургу. Селяни поховалися по підвалах. Ніхто з них англійської не знав і не міг повідомити американцям про те, що в селі залишилися тільки мирні жителі. І тоді до солдатів вийшла Марія, яка попросила не чіпати людей. Вона довго розмовляла з ними і, зрештою, переконала.

Втім сам Деккер знає про порятунок села лише за розповідями очевидців та за документами. За кілька місяців до цього випадку його призвали в армію фюрера й відправили на Східний фронт. Як тільки він прибув до своєї частини (у районі Одеру), радянські війська розпочали наступальну операцію.

«Найбільше ми боялися потрапити в полон до росіян, думали, що відразу в Сибір відправлять.» – зізнається Людвіг Деккер

Німці відступили до Берліна, потім до Мекленбурга і... потрапили в полон до американців.

Село Аубург теж «визволяли» американці. Офіцер, з вигляду сто відсотковий янкі, раптом звернув-

ся до Марії по-російськи, запропонувавши руку і серце (його мати-росіянка багато розповідала синови про вірність і красу слов'янок). Але Марія мріяла про повернення на Батьківщину. Її разом з матір'ю та іншими остарбайтерами відправили спочатку до Чехословаччини (де знаходився табір для полонених), а потім – в Україну. На жаль, до столиці УРСР остарбайтерів, як «ворогів народу», не допустили. Отож, Шишкіних прихистили родичі в Полтаві.

Зустріч у Нойштате

Історія про те, як Людвіг потрапив у полон, смішна й зворушлива одночасно. Коли німецька частина опинилася в оточенні, Людвіг вирішив утікати разом зі своїм другом Руді.

– Найбільше ми боялися потрапити в полон до росіян, – зізнається Людвіг. – Думали, що відразу в Сибір відправлять. Оскільки ми були худими й слабкими, то там відразу й померли б. Коли нас оточили, виявилось, що з одного боку стоять росіяни, з другого – американці, з третього – зачалися за-

лишки наших есесівських частин. До своїх не варто було йти – могли звинуватити у дезертирстві й розстріляти... Вирішили йти до американців. Нам дуже пощастило: американський майор, якому ми зда-

лися, виявився німецького походження. Правда, він сказав: «Ось зруйнований міст, якщо не допоможете його відновити, я вас віддам росіянам!» Після цих слів я ще ніколи в житті так швидко не працював! А ще я щасливий тому, що на війні не встиг нікого вбити...

У серпні 1945 року Людвіг Деккер звільнився з табору для військовополонених і повернувся додому. Від рідних дізнався, що Марію вже відправили додому. Прощаючись, вона пообіцяла Хассельбекам написати листа. Але звісточки від неї в Аубурзі так і не дочекалися. Причина – загальновідома: між Радянським Союзом і Західною Німеччиною виникла так звана «залізна завіса».

Після війни Людвіг подався до міста Кобург, влаштувався працювати у митній службі. У 1953-му одружився із симпатичною Гердою. Згодом у них народилися дві доньки. Однак всі ці роки Людвіг шукав Марію. Посилав різні запити до німецьких архівів, але відповіді приходили невтішні. Коли в СРСР до влади прийшов Михайло Горбачов, гер Деккер почав «бомбардувати» листами радянські архіви, намагаючись дізнатися про адресу коханої. Але все було безрезультатно.

Вередлива дамочка Фортуна усміхнулася колишньому німецькому солдатові лише на початку третього тисячоліття, коли група українських дітей-чорнобильців гостювала в Нойштате (неподалік від Кобурга). Разом з ними була київська вчителька німецької мови Марія Андрійчук, яка написала замітку в місцевій газеті. Ось тоді Людвіг й звернув увагу на три слова: «Україна», «Київ», «Марія»... Не роздумуючи, він швидко розшукав учительку з Києва і зі сльозами на очах розповів про своє перше кохання.

– Влітку 2001 року я приїхала з дітьми в Баварію, – розповідає вчителька Марія Андрійчук. – Нас поселили в лісовому будиночку. І я написала до місцевої газети невелику замітку про те, як здорово тут живеться українським дітям. І ось одного разу біжать до мене мої хлопчики і кричать: «Маріє Орестівно, вас якийсь гер шукає!» Дивлюся – йде до мене по доріжці імпозантний сивочолий пан з газеткою в руках. А на очах у нього сльози! Його вразило те,

що я – з Києва і звуть мене Марією. Він попросив мене допомогти в пошуках. «Якщо Ви знайдете Марію, запийте її, чи пам'ятає вона, як ми з нею каталися на поромі по Дунаю», – промовив він наостанок.

Тепер Андрійчук знала все: як німецький хлопець уперше побачив українську дівчину і зрозумів, що ненавидить війну і прагне кохання, як одружився із дівчиною із заможної сім'ї і як намагався знайти Шишкіну через Червоний Хрест та інші міжнародні організації. Повернувшись до Києва, Марія Орестівна надовго засіла в архівах. Як з'ясувалося, у Києві було шестеро жінок з ім'ям Марії Шишкіної. Довелося об'їздити всіх. Але жодна з них в Аубурзі ніколи не була...

Втім недарма кажуть: хто шукає, той завжди знаходить. У документах, які відшукав Деккер у Німеччині, було вказано місце народження Шишкіної – місто Полтава. Там Андрійчук і знайшла свою тезку.

Людвіг Деккер і Марія Шишкіна (у першому ряду) і дві доньки Шишкіної — Оля й Таня.

«Коли цвіли сади...»

Коли Марія Орестівна вперше зателефонувала Марії Федорівні, та подумала, що її турбують із соцзабезу. «Ви з приводу компенсації? Так у мене не збереглося ніяких паперів, підтверджуючих, що я працювала в Німеччині», — відразу відповіла Шишкіна. Дізнавшись про те, хто її розшукує, вона помовчала, а потім задумливо сказала: «А-а, це той хлопчик, з яким ми каталися на поромі...»

Довідавшись, що Шишкіна жива, Людвіг відразу зателефонував до Полтави. Він був упевнений, що Марія Федорівна ще пам'ятає німецьку мову. Але вона все забула... Тільки плакала в трубку і підтверджувала: «Так, так». Щасливим був не лише гер Деккер, а і його рідні — вони добре знали про цю дивовижну історію. Дружина Людвіга навіть погодилася, щоб чоловік з'їздив до Марії в гості. Але через три дні сталося непоправне: після операції на серці фрау Герда померла.

Однак Людвіг все ж таки виїхав до України. На київському вокзалі зібралися люди, серед яких були дві Марії — Шишкіна та Андрійчук. Коли гер Деккер вийшов з вагона поїзда, Марія Орестівна поглядом підказала йому, де саме стояла Марія Федорівна. І тут варто віддати належне колишньому німецькому офіцерові. Він підійшов до своєї

коханої, яку не бачив майже 60 років, а потім захоплено вигукнув: «Маріє! Ти не змінилася...»

Чотири дні «молодята» провели разом. Марія розповідала про себе і своє життя-буття, про свої сподівання і так звані мрії Марії. Після війни її особисте життя не склалося: кілька разів виходила заміж, згодом овдовіла. Виростила двох доньок і чотирьох онуків...

Завдяки зустрічі з німецьким «кавалером», нарешті, вдалося зібрати необхідні документи, щоб отримати компенсацію (яку виплачували українським оstarбайтерам). Після довгого розлучення, що тривало цілих півстоліття, Людвіг ніби знову народився на світ. Незважаючи на досить поважний вік, він часто навідувався до своєї коханої: запрошував її до себе в гості і надавав матеріальну допомогу. Його ніжні листи йшли до Полтави через Київ (потрібно було користуватися послугами перекладача Марії Андрійчук).

На жаль, щастя виявилось недовгим. Восьмого травня 2006 року перестало битися серце Марії Федорівни. На її столі залишився лист до гера Деккера: «Дорогий Людвіг! Сади цвітуть у нас знову... Ти був у нас у 2001, 2002, 2003 і 2004 роках, коли цвіли сади. А в цьому році я одна. Але все чекаю на тебе...»

Валентин КОВАЛЬСЬКИЙ

З ДОСЬЄ «ВІЙСЬКА УКРАЇНИ»:

Людвіг Деккер народився в День Радянської Армії та ВМФ — 23 лютого 1928 року в м. Регензбург (Баварія). У 14-річному віці став сиротою — його батьки загинули під час повітряного бомбардування рідного міста. В роки війни працював на місцевому авіазаводі і навчався в льотній школі «Мессершміт». Весною 1945 року потрапив у військовий полон до американців. Удівець. Проживає разом зі своїми двома доньками, зятем і двома онуками у власному трьохповерховому будинку в невеличкому містечку Лаутерталь. Захоплення: спортивна гімнастика, шахи та музика.

Марія Шишкіна народилася 21 серпня 1924 року в Полтаві. По батьківській лінії — з роду відомого російського художника Івана Шишкіна, по материнській — з династії української письменниці Марії Вілінської (псевдонім — Марко Вовчок). Після переїзду до Києва проживала разом з матір'ю в комунальній квартирі на вулиці Орджонікідзе, яку німці називали Бісмаркштрассе (нині — Банкова). З 1942 до 1945 роки знаходилася на примусових роботах у Німеччині. Після війни переїхала знову до Полтави (до Києва її не допустили через перебування в німецькому полоні). Була тричі заміжною. Виростила двох доньок. Померла напередодні Дня Перемоги — 8 травня 2006 року.

MILITARY TACTICAL CASUAL

Наше предприятие является производителем военной одежды и повседневной одежды в стиле милитари. Изделия изготавливаются на новейшем оборудовании производства (Япония, Германия, Англия, Тайвань), под руководством высококлассных специалистов. Одежда производится из оригинальных тканей производства (США, Россия, ЗС) и фурнитуры производства (США, Италия, Бельгия, Япония). Так же мы предлагаем одежду эконо-класса из ткани производства КНР.

000 Бетлега Комплекс

Адрес одиса:

69000 г. Запорожье, ул. Патриотическая, 50 Б/1

тел. (061) 2200101, 2200770, 2200422, факс (061) 348083

Адрес Магазина:

г. Запорожье, бульвар Шевченка, 27

www.chameleon.net.ua

e-mail: military.dp@mail.ru

067-612-49-49

Предъявнику купона знижка

5%

СЛАВА, ВИКАРБУВАНА В НАЗВАХ ПОЛКІВ

Історія розпорядилася так, що довгий час, не маючи власної держави, українці вимушені були жити в різних країнах і імперіях, які часто воювали одна проти одної. Зважаючи на те, що українці традиційно визнавалися відмінними воювачами, вони служили в арміях тих держав, громадянами яких вимушені були бути. Часто саме з Богданів, Остапів, Гордіїв... формували цілі військові частини, які покривали себе славою на полях історичних битв. Про це мало хто писав в офіційних історичних нарисах. Але нащадки бойової слави нашого народу мають знати правду і пишатися своїми предками, які ціною військового вишколу, особистого героїзму, а іноді і ціною власного життя впливали на долі країн, народів і навіть майбутнє усієї Європи. Отже, сьогодні — прем'єра рубрики.

У цьому році в Росії та в багатьох країнах, що утворилися на пострадянському просторі, досить активно відзначалася одна цікава історична дата, яка вплинула на розвиток Європи і, загалом, на хід подальшої світової історії. Це — 200-ліття Вітчизняної війни 1812 року.

Відзначали цю славетну дату і в Україні. Адже самі найменування великої кількості військових формувань тодішньої Російської імперії свідчать про активну участь українського народу в найбільш яскравих та доленосних історичних подіях: Охтирський, Олександрійський, Єлисаветградський, Ізюмський, Лубенський, Маріупольський, Ольвіопольський, Павлоградський, Сумський гусарські полки — 9 із 12; Харківський, Каргопільський, Стародубський, Сіверський, Чернігівський, Кінбурнський, Київський, Новоросійський, Переяславський, Житомирський, Ніжинський, Тираспольський — 12 із 36, що складає третину усіх драгунських полків імператорського війська. Із 8 полків важкої кавалерії, якщо не рахувати Лейб-гвардійський і Кавалергардський, 5 кірасирських полків були українськими: Глухівський, Катеринославський, Малоросій-

ський, Стародубський та Новгородський. І це далеко не повний перелік військових частин регулярної російської армії, які формувалися на українських землях із представників козацтва та селян.

Загалом, історія більшості полків імператорської легкої кавалерії починається з колишніх козацьких полків Слобожанщини та Гетьманщини. Серед гусар, уланів, драгунів і кірасир левову частину складали українці. І навіть один із кращих полків у важкій кавалерії того часу — Новгородський кірасирський — був сформований на Полтавщині в 1811 році і розквартирований поблизу Єлисаветграда (сьогодні на честь полку це містечко називається Новгородка). Значні людські ресурси, коні, зброя, продовольство, фураж — все це йшло з українських земель, не окупованих армією Наполеона. Кожен другий заряд порошу був вироблений у Шостці на Слобожанщині.

Участь України у війні 1812 року з Наполеоном... Про це багато написано, а ще більше не написано. Сьогодні ми маємо нагоду по-новому, без пересторог і оглядок, подивитися на історичні події того часу і віддати належне кращим представникам нашого народу в

перемозі над великим завойовником тієї епохи.

Ця тема знайшла яскраве відображення у виставці відомого київського мецената і колекціонера Олексія Шереметьєва, у відкритті якої в Києво-Печерській лаврі особисто взяв участь Прем'єр-міністр України Микола Азаров. У Кіровограді відбулася міжнародна воєнно-історична конференція, проведена за сприяння представництва Россотруднічества в Україні та підтримки Кіровоградської обласної державної адміністрації, на якій були присутні історики, науковці, працівники музейних установ та переможці всеукраїнських історичних конкурсів серед молоді і студентства. Продовження цього заходу було в колишньому родинному гнізді героя війни 1812 року генерала Миколи Раєвського. У селі Розумівка Олександрівського району відбувся божественний молебень у храмі над усипальницею полководця, біля якої учасники заходу заклали алею пам'яті із сотні молоденьких лип.

Багато цікавого було почуто і побачено. Особливо вразили своєю оригінальністю доповіді та наукові роботи викладачів і студентів вітчизняних вишів. Вони серйозно і

Хто зна, скільки українських сердець билось під мундирами російських гренадерів?

глибоко займаються історичними дослідженнями тієї далекої війни. Наприклад, мало хто знає, що саме елісаветградські гусари і козаки 1-го Бузького полку першими вступили в бій з непереможною армією Наполеона після форсування Неману поблизу Ковно. І таких красномовних фактів героїчної участі наших земляків у різних баталіях, про які ще доведеться розповісти, багато. Саме невідомі або маловідомі сторінки воєнної історії нашого народу повинні стати об'єктом наукових досліджень і публікацій. Тож, запрошуємо до співпраці!

Агресія Наполеона проти Російської імперії викликала різноманітну реакцію в тогочасному українському середовищі. Представники шляхти та інтелігенції розділилися на два різних табори: певна їхня частина вважала, що війна принесе автономію Україні, впровадження на її території Кодексу Наполеона; інша — навпаки, дотримувалася думки, що Наполеон не в змозі дати Україні нічого доброго, вважаючи його диктаторський стиль правління таким, що аж ніяк не докладався до українських реалій. У той же час селянство сприйняло війну, як можли-

вість визволення від кріпацтва, а представники родин козацького походження, зі свого боку, сподівалися на відродження козацтва.

Ці сподівання були безпідставними, оскільки українське земське ополчення формувалося фактично на добровільних засадах, і українці охоче вступали до його лав. З приводу формування ополчення київський військовий губернатор Михайло Милорадович писав до чернігівського предводителя дворянства Миколи Стороженка: «Государю императору благоугодно из обывателей бывшей польской Украины, заключающихся ныне в двенадцати уездах Киевской губернии да четырех — Каменец-Подольской, образовать Украинское казачье войско в четырех полках...»

Приступив к образованию сего войска, я обращаюсь к вашему превосходительству со всепокорнейшей просьбой подкрепить и вашими приглашениями ко вступлению в формируемые казачьи полки из известных вам отставных и в милиции служивших офицеров, для скорейшего совершения сего полезного Государю императору весьма угодного дела, приказав желающим вступить в оные явиться ко мне в Киев».

Більшість ополченських полків було сформовано в Полтавській та Чернігівській губерніях, а козачі — утворювалися на Правобережжі. В організації ополчення на Полтавщині брав участь, зокрема, Іван Котляревський. Загалом, чисельність ополченських та козачих полків становила понад 70 000 чоловік. Передусім вони використовувалися в проведенні спеціальних операцій диверсійно-розвідувального характеру, як це звучить сучасною військовою термінологією. Забезпечували прикриття відступаючих регулярних частин. Були задіяні у веденні партизанської війни. Прикривали армійські тили та бази постачання від дій диверсійних загонів наполеонівської армії.

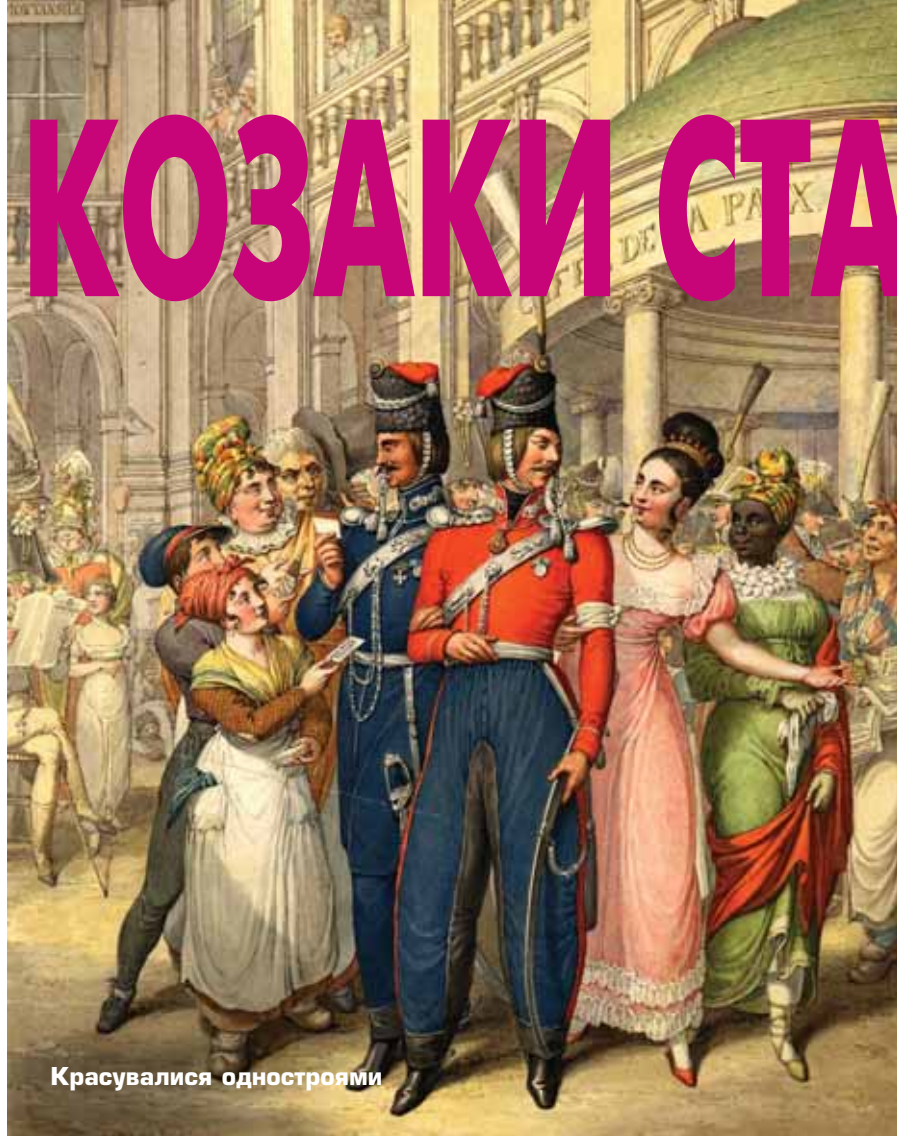
Коли перемога Росії у війні стала очевидною, і армія перейшла в наступ (розпочалися Закордонні походи 1813–1815 рр.) — частина козачих полків взяла активну участь у бойових діях і навіть дійшла до Парижа.

Козацька «лава»

Олександр МИХАЙЛІВ

КОЗАКИ СТАЛИ «ДИ

Красувалися одностроями

В усі часи козацтво було універсальним родом військ. Але в імператорський період історії Росії уряд більш ефективно використовував козацьку кінноту. Кінь був невід'ємною частиною козацького життя та побуту. Вже у 5–7 років хлопчики вміли безстрашно скакати по широкому степу на напівдиких конях без сідел, вчилися вправно долати будь-які перешкоди. Подібне виховання змалечку прищеплювало козакові любов до свого коня — адже в бою саме від чотириноного друга залежало його власне життя.

В Сені купали коней

Козаки були визнані чудовими найзниками, які не знали собі рівних у мистецтві джигітовки. Високі індивідуальні бойові якості та своєрідні дідівські тактичні прийоми давали їм можливість успішно протистояти кінноті кочових народів, польським уланам, саксонським кірасирам, французьким гусарам і драгунам, які вважалися елітою кавалерії того часу.

Усі козацькі полки входили тоді до складу іррегулярної кавалерії. Винятком був лише лейб-гвардії Козацький полк, створений у 1796 році. Він єдиний вважався полком регулярної кавалерії. Крім козаків, до іррегулярних військ були зараховані усі іншого роду формування Російської імперії. Але їхня організаційна структура повністю відповідала козацьким полкам.

На війні дії іррегулярного воїнства не регламентувалися ніякими статутами та інструкціями. В умовах постійної бойової практики козаки виробляли і застосовували тактику та різні способи ведення воєнних дій, надто відмінних від прийомів європейської регулярної кінноти. Багато тактичних імпровізацій козаки запозичили у своїх степових супротивників. Їхній головний тактичний прийом називався «лава». Це була гнучка кінна маса, яка, залежно від ситуації, постійно змінювала форми: то вона збивалася в натовп, то розтягува-

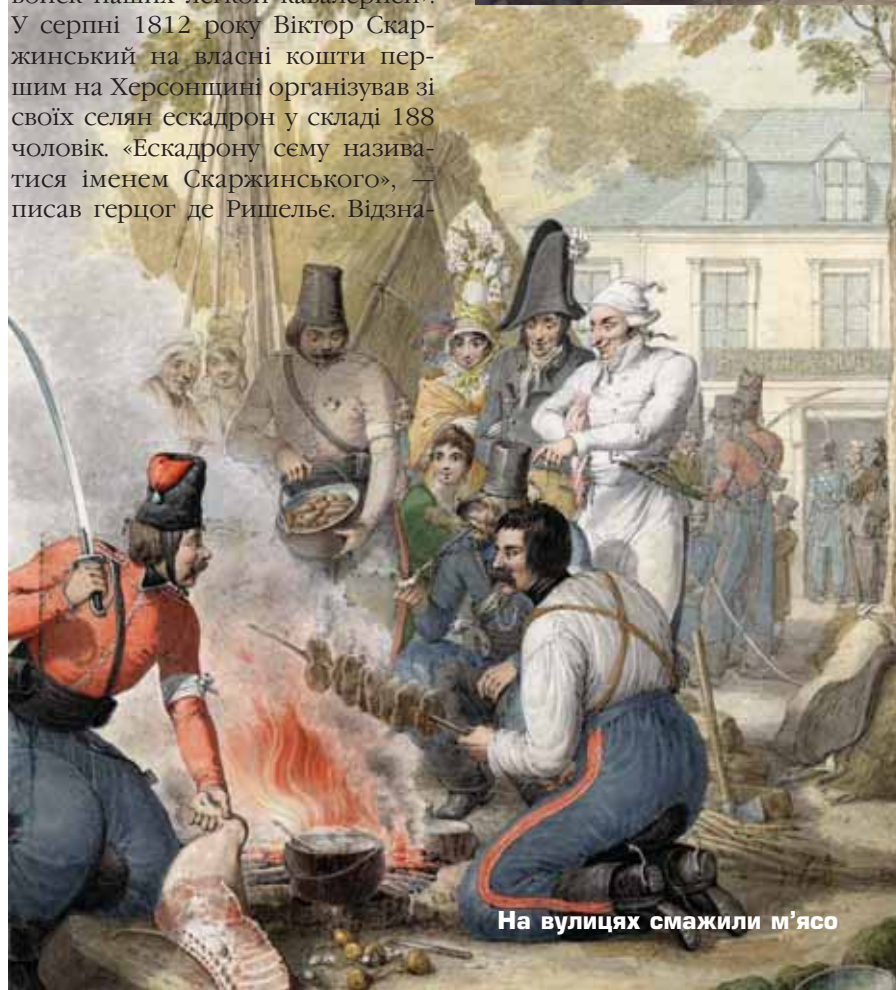
ВОВИЖЕЮ ЄВРОПИ»

лася по фронту. Дії «лавою» тримали в постійному напруженні звичну до певних статутних шаблонів європейську кавалерію. Французький офіцер згадував: «Не знаєш, як проти них діяти, розвернеш лінію, вони миттєво зберуться в колону і прорвуть лінію, хочеш атакувати їх колоною, вони швидко розгортаються й охоплюють її з усіх боків». Вдало використовували козаки прийом «ятір», котрий полягав у тому, що спочатку противника заманювали, а потім — оточували.

Багато козацьких полків брали активну участь у битвах Вітчизняної війни з першого її дня. Поряд із донськими козаками в боях билися чотири полки уральських козаків, два — оренбурзьких, три — бузьких, а також українські козацькі частини, сформовані в червні 1812 року «к вящшему усилению войск наших легкой кавалерией». У серпні 1812 року Віктор Скаржинський на власні кошти першим на Херсонщині організував зі своїх селян ескадрон у складі 188 чоловік. «Ескадрону сему називатися іменем Скаржинського», — писав герцог де Ришельє. Відзна-

Ловили симпатії парижанок

На вулицях смажили м'ясо

чився ескадрон при переслідуванні ворога від Березини до Ковно, за що був нагороджений медалями.

На початку кампанії 1812 року козаки, у тому числі 1-й Бузький козацький полк, першими зустріли на річці Неман частини Наполеона, які саме в той час здійснювали переправу. Донські і бузькі козаки відзначилися 27 червня в бою з польськими уланами під містечком Миром. Пізніше двом донським та одному Бузькому полкам були вручені знамена із написом «За відзнаку». Згодом 2-й Бузький козацький полк брав участь у бою при Валутиній Горі, потім — успішно діяв під Вязьмою та Вільно.

Коли в період кампанії 1812 року російські армії відходили вглиб країни, саме іррегулярні війська прикривали їхній відступ. Під таким дбайливим захистом російська рать могла вільно маневрувати, не боячись раптових флангових обходів, якими так прославився Наполеон, а також швидко відриватися від переслідування. Козацькі партії, що наводнили театр воєнного дійства, здобували оперативну інформацію про всі пересу-

вання супротивника і уповільнювали наступ французьких корпусів. У зриві наполеонівських планів велику роль відіграли саме козацькі частини, які в той час виконували роль спецназу та розвідки.

У Бородінській битві козаки захопили багато полонених, а наступного дня прикрили подальший відступ російських військ. Після залишення Москви донські козаки відволікали на себе увагу французької кінноти Йоахіма Мюрата. Ночами вони розводили багаття, створюючи видимість армії, а на ранок зникали, залишаючи французів у повному подиві. Прекрасно діяли козаки під Малоярославцем, при селі Красном. У цілому, у кампанію 1812 року козаками було захоплено 30 знамен і штандартів, більше 500 гармат противника, більше 50 тис. полонених.

Коли Наполеон залишив Москву, саме козацька кіннота опинилася в перших рядах військ, які переслідували ворога не тільки на території Росії, але і Європи. У 1813 році 1-й Бузький козацький полк діяв у складі летючого загону полковника Дениса Давидова. Під його керівництвом у жовтні 1812 року знаходилися Полтавське та Чернігівське ополчення. У боях при Люцені й Бауцені

особливо відзначилися 1-й Бузький полк, донські козаки та українські частини. Під Кульмом саме козаки оточили і захопили в полон разом зі штабом генерала Домініка-Жозефа Рене Вандамма, який командував французькими військами. Не оминула участь козаків і в знаменитій «битві народів» під Лейпцигом.

Козаків боялися, ними захоплювалися. Окремі козацькі полки, у тому числі 1-й та 2-й бузькі, відзначилися в боях при Краоні й Лаоні, а також у багатьох битвах на підступах до Парижа: у Немюра, Суассона, при Арсі-сюр-Об і Фер-Шампенуазі. При взятті Парижа 1-й Бузький полк за підтримки двох пруських полків атакував і відкинув французьку кавалерію. Врешті-решт усі незвичайні прийоми і маневри дозволили козакам у 1814 році вступити в Париж в якості переможців.

І ось наступив довгоочікуваний мир. У березні 1814 року російська армія урочисто увійшла в Париж. Одним із перших через міські ворота пройшов лейб-гвардії Козацький полк, із козаків якого складався імператорський конвой Олександра І.

Про перебування козаків у Парижі наочно розповідає серія акваре-

лей художника Георга-Еммануеля Опица «Козаки в Парижі», що зберігається в Державному Історичному музеї в Москві. Ці мистецькі шедеври надійшли в музей у 1924 році в складі колекції відомого петербуржця Павла Дашкова (1849-1910 роки). Автор знаменитих акварелей волею долі опинився в Парижі, де створив серію робіт про козаків. Очевидно, Георг-Еммануель Опиц теж потрапив у вирій святкового настрою, що панував тоді на паризьких вулицях. Як художник він щиро зацікавився колоритним видом козаків, їхньою безпосередньою поведінкою; він неначе зазирнув у козацький світ, світ звиятиги і патріотизму, світ степової вольності і відчайдушності, лицарства і побратимства, світ барвистих сіл, зелених левад і гаїв, якими живуть і тужать козаки, утворюючи себе як народ і відбиваючи хижі напади ворогів. Натхненний, митець зробив багато натурних замальовок, наочно відтворивши картину довгоочікуваного миру з його особливою атмосферою, що воцарилася в місті. Всі насолоджувалися і миром, і весною, і Парижем.

Козаки привнесли в Париж своє невибагливе життя. Вони купалися з кіньми в Сені, як писав сучасник, «зламували паркети, щоб розтоплювати свої польові кухні на Єлисейських полях», по-ведмежому тискали ручки парижанок, об'їдалися морозивом у Тортони на бульварі Італійців, наступали на ноги відвідувачам Пале-Рояля і Лувру, вечорами співали і танцювали на площах міста, привертаючи зацікавлені погляди жителів. Розгулюючи вулицями, вони щиро дивувалися і захоплювалися побаченим. Не знаючи мови, жваво спілкувалися з місцевими мешканцями. Навколо козаків увесь час юрмилися парижани. На два місяці козацькі полки стали чи не головною визначною пам'яткою Парижа.

Зразком для всіх козацьких військ служила уніформа донських козаків. За встановленими на той час правилами, вони носили куртку або чекмень, шаровари вільного крою із синього сукна, а також короткі шкіряні чоботи; облямівки і лампаси мали червоний колір. Установлений головний убір — ківер із султаном, що часто замінювався папахою або паперовим кашке-

Маніфести переможців — французам

том. У решті козацьких військ основні відмінності одягу могли полягати в деталях: інші кольори випушек, лампас тощо. Наприклад, козаки Бузького козацького полку носили куртки темно-синього сукна з білими комірцями і облямівкою, шаровари, що були теж темно-синього кольору, білі пояси, шапки з чорним верхом. Черпаки сині з облямівкою з білого сукна в офіцерів були обкладені вузьким срібним галуном. У 1812 році їм було наказано мати шапки зі спущеним шликом, як у Донському козацькому війську. В ескадроні Віктора Скаржинського носили білі сукняні куртки, комір і вилоги — блакитного кольору, шаровари — темно-синього.

Своїм доброзичливим ставленням до жителів міста козаки розвіяли міф про начебто власну дикість і жорстокість.

За словами відомого російського генерала Олексія Ермолова, козаки стали «здивуванням Європи». Популярність серед населення різних країн вони здобули завдяки своєму екзотичному вигляду і нестандартній поведінці, проявленій як у бою, так і в побуті, а також завдяки численним стилізованим зображенням, котрі широко тиражувалися лубочними виданнями союзників. Інтерес до козаків підігрівався і наполеонівською пропа-

гандою, що малювала їх у вигляді дикої азіатської орди лютих і кошлатих чудовиськ. Елемент цікавості змушував багатьох жителів європейських міст при вступі союзних військ збігатися, щоб спеціально подивитися на незвичайних людей. Стендаль писав: «Одне тільки ім'я «козак» для французів гриміло жахом, а після паризького знайомства вони відкрилися для них героями стародавніх міфів. Вони були чисті, як діти, і великі, як боги».

Схоже, французький письменник був явно схильний до перебільшень.

В Європі дуже скоро «степові варвари» увійшли в моду. Іноземні офіцери, які перейшли на службу в російську армію, з гордістю надягали і з особливим шиком носили уніформу іррегулярних військ. Навіть Наполеон захоплювався російськими козаками, одного разу сказавши: «Якби у мене була армія з одних козаків, то я підкорив би всю Європу». А прусський король, у наслідування російській іррегулярній кінноті, вирішив створити у власній армії подібні частини, для яких форма шилася на козацький манер.

Австрійський міністр Клемент Венцель Лотар фон Меттерніх знайшов у Парижі умиротворену атмосферу: «Тут все спокійно, не-

мовби й не було війни. Бульвари повні народу — щиголі, гусари, дами під вуаллями і козаки. Всі один з одним знайомі і один одного вітають». Звичайно, не така ідилія була тоді в Парижі. Залишилися спогади, де потерпілі розповідали, що «козаки відбирали добро у жителів передмість і продавали в Парижі», часом виламували паркетні мостини в будинках, щоб розтопити свої багаття. Відомий архітектор П'єр Фонтен згадував: «Сьогодні до мене з'явилися 14 гігантів-козаків із кінями і поклажею, заявивши, що мають розпорядження зайняти мій будинок і харчуватися в мене. Я вирішив змиритися з першим пунктом цієї вимоги, щоб хоча б уникнути другого». Нещасний архітектор вирішив з'їхати з квартири, ніж «відчувати незручності, пов'язані з перебуванням подібних гостей». Знаючи круту вдачу своїх непримирених козаків, отаман Матвій Платов давав їм настанову: «Обивателям Парижа образ не чинити, особливо не ображати їхніх мадамів і мамзель, крім якщо за взаємною згодою. Пам'ятати, що ми — козаки російського імператора, військо благородне і цивілізоване». Але, у цілому, ставлення до козаків було кращим, ніж до австрійців і пруссаків, які часто поводитися як завоювальники.

Особливою популярністю в Парижі користувалися гвардійські козаки. Сучасник писав: «На лейб-козаків жінки дивилися з цікавістю, але спочатку на відстані. Вони боялися їх. Однак, переконавшись, що вони нітрохи не звірі, а, навпаки, лагідні і ввічливі, вони стали ближче їх розглядати і, мабуть, милувалися красою і костюмами наших молодців». З іншого боку, і козаки опинилися під шармом французьких жінок. Існував навіть вислів: «Козаки завоювали Париж, а парижанки завоювали козаків».

Пам'ять про перебування козаків у Парижі і сьогодні зберігається у французькій столиці на Монмартрі у меморіальній дошці закладу Матінки Катрін, де вони вперше почали вимагати «бистро, бистро» дати їм щось поїсти. Знамениті бистро Парижа почалися саме з перебування в цьому місті наших козаків.

Людмила Сахарова, науковий співробітник Державного Історичного музею. м. Москва

Гопак був у моді на Єлисейських полях

Україну се

**Україно моя, далі, грозами свіжо пропахлі,
Польова моя мрійнице. Крапля у сонці з весла.
Я віддам свою кров, свою силу і ніжність до краплі,
Щоб з пожару ти встала, тополею в небо росла...**

Андрій Малишко – поет–лірик від Бога і мужній воїн, якого по праву названо Сурмачем. Його голос, то ніжний і схвильований, як перші слова кохання, то гнівний, сповнений пристрасті вибухової сили, не можна сплутати з чийось іншим.

Навіть у ряду визначних талантів, яких дала українська поезія світові у XX столітті – Максим Рильський, Павло Тичина, Євген Маланюк, Богдан-Ігор Антонич – постать Андрія Малишка не меркне, вирізняється глибокою поетичною самотністю, власним баченням світу, єдинокорінням з народнопоетичною творчістю, інтимним тоном звучання, навіть коли він говорить про світові загальнолюдські проблеми. Та разом з тим слід наголосити на драматизмі постаті «сонця і правди сурмача» Андрія Малишка – правдиву любов до України змушений був «роздвоювати» на пісний ідеологічний непотріб. Як згадував Дмитро Павличко: «Малишко мав дві кишені для різних виступів, але серце мав одне». Адже поет жив і творив у складні часи, коли над творчою елітою тяжіли «правила гри»...

Звичайно, кожна людина, поет тим більше, формує себе сама. Та все ж і життя, особливо дитинство, де закладаються перші й найміцніші підвалини любові, духу, характеру людини, де батько й мама, родина, перші друзі, теж важать багато у долі людській.

З тісної селянської хатини у невеликому селищі Обухові, що неподалік Києва, де народився 14 листопада 1942 року, виніс він, передусім, незрадливу любов до рідної землі та матері, до рідної пісні та слова. Андрій Малишко виріс на Обухівщині, яка була краєм повсталого отамана Зеленого. Майбутній поет тоді був ще малий. Але пізніше його старший брат Петро став своєрідним Робін Гудом – грабував комуністів і радянських чиновників, але не чіпав простих селян. У 1928 році Петра спіймали, одвезли до Києва й засудили до страти. Мати, Івга Остапівна, пішки ходила до самого «всеукраїнського» старости Петровського, але той не допоміг – Петра розстріляли.

Жилося родині Малишків нелегко: землі було дві десятини, а сім'я чималенька (одинадцять дітей), тож доводилося господареві й шевцювати, й на заробітки в Таврію ходити. Малий Андрій пособляв чим міг: то ходив заможнішим по господарству помагати, то грав на весіллях на гармонії, бо талант мав до музики.

Підрісши, пішов у семирічку, потім навчався у медичному технікумі. Та кликали його інші мрії. Жив у юнаковій душі потяг до прекрасного, до пісні, до поезії. Тож і привів він Андрія на літературний факультет Київського інституту народної освіти (тепер – Київський університет ім. Т. Шевченка). Там його взяв під своє могутнє крило Максим Рильський.

По закінченні інституту народної освіти деякий час викладає українську мову та літературу в Овручі, що на Житомирщині, пізніше працює в газеті. У 1934-1935 роках служить в армії, а потім переходить на творчу роботу.

Перші друковані вірші Андрія Малишка побачили світ, коли він був ще студентом. А 1936 року вийшла книжка віршів «Батьківщина». Вона засвідчила неабиякий талант молодого автора. Наступні збірки – «Лірика» (1938), «3 книги життя» (1938), «Народження синів» (1938) – стали щаблями помітного творчого зростання. Ліричними героями поезій, які склали ці збірники, є хлібороби-сівачі, прості трударі. Оживає в його твор-

Хата, де народився поет, нині музей-садиба

рцем боронив...

чості й історична пам'ять народу. Зокрема постають із рядків циклу віршів «Запорожці» славетні прадіди наші, які кров'ю своєю боронили край від ворогів.

Та це була тільки прелюдія. Патетичною симфонією, закличним звуком сурми лунає поезія Андрія Малишка у роки війни проти фашистських нападників. Для нього, як, власне, і для всієї української літератури, це були роки високого злету. Тоді з'явилися «Слово про рідну матір» Максима Рильського, «Любіть Україну!» Володимира Сосюри, «Україна в огні» Олександра Довженка. З-під пера Андрія Малишка вилілася пристрасна, пекуча й ніжна пісня любові до Вітчизни. Сином України, сурмачем, поетом і журналістом пішов він на фронт.

Андрій Малишко працював кореспондентом газет «Красная Армия», «За Радянську Україну», «За честь Батьківщини» і на вогневих рубежах, у землянках, клунях і просто неба писав балади й поеми, пісні й ліричні сповіді, сповнені пристрасної любові до поневоленої України, де закликав до помсти за її рани. Як заклик до битви, як плач над розтерзаною Матір'ю-Батьківщиною зазвучали його збірки: «До бою вставайте» (1941), «Понад пожари» (1942), «Україно моя» (1942), «Битва» (1943), «Полонянка» (1944).

У своїй розповіді «Слово про поета», розглядаючи воєнну лірику Максима Рильського, Малишко писав: «Талант митця, якщо він справжній талант, не може стояти осторонь від долі свого народу, тим більше, коли ця доля піддавалася таким страшним випробуванням». Сам же поет не тільки не стояв осторонь від долі своєї Батьківщини у найгірші літа, а й чи не найглибше у нашій поезії відтворив мужність і завзяття народу в жакливому поединку з фашистським змієм.

Твори Андрія Малишка друкувалися не тільки у фронтових газетах. Вони падали листівками на окуповану фашистами землю, ставали партизанськими піснями. Вони воювали...

Новий етап у творчості Андрія Самійловича Малишка починається з середини 50-х років. У збірці «Що записано мною» (1956) містяться тексти віршів, які лягли в основу відомих пісень: «Знову цвітуть каштани», «Пісня про Київ», «Як на дальнім небосхилі»... А у збірці «Серце моєї матері» (1959) надруковані «Пісня про рушник», «Ми підем, де трави похилі», які є справжніми ліричними гімнами молодості, кохання, щирості почуттів. Озвучити ці твори поетові допомагали такі музичні корифеї, як брати Майбороди, Л. Ревуцький, П. Козицький, М. Вериківський, А. Штогаренко, С. Козак, О. Білаш.

Андрій Малишко зосереджується на найскладніших філософських проблемах буття, дошукується першопричин, витоків усього, що діється у світі. У віршах про складне, насичене болями, злочинами, війнами двадцяте століття поет-гуманіст закликає прийти орачем, а не будувати в'язниці. Поета завжди хвилювала проблема історичної пам'яті народу. Зокрема вірш «В завійну ніч з незвіданих доріг», здається, написаний у наші дні – наскільки актуально він звучить:

*В завійну ніч з незвіданих доріг,
Від злих заграв і переправ жорстоких,
Мене тривожать дальні голоси
Живих і мертвих, знаних і забутих;
З обличчями притертими, як тил,
З корінням рук, з півкулями зіниць,
В порохівім завзятті, як в надії,
Ті голоси влітаються вночі
У дерево, в непокриту сизу воду,
І спонеляють камінь жаром слів,
І спонеляють серце.
- Не забув?
Не кинув нас на муку і розлуку?
Вставай, іди! – І я встаю, мов клен
Пронизаний очима й голосами...*

Олександр Довженко та Андрій Малишко

Починаючи зі збірки «Батьківщина», Андрій Малишко звертається до образу матері – родоначальниці життя на землі. Зрозуміло, що це ні в якому разі не може вважатися обмеженістю тематики його творчості. До того ж навряд чи можна згадати поета, який би уникнув цього образу у своїй творчості. Велика кількість творів про матір, навпаки, є ознакою великої майстерності автора, який щоразу знаходить нові грані цього багатостороннього образу. Любов до рідної матері давала А. Малишкові ніжність і благородство, пронизувала його свідомість променем доброти, якої він тримався у творчості, у поведінці, у ставленні до людей. До образу рідної матері він додав ідеальні прикмети, витворені з почуття пошани до інших матерів.

Ще в Овручі А. Малишко жив на квартирі неписьменної жінки, яка диктувала йому листи до свого сина – офіцера Червоної Армії. Можливо, ранні вірші Малишка, в яких виступають у ніжному зв'язку почуттів мати і

син-воїн, ранній його твір «Мати», де показана жінка, яка латає гімнастерки, бинтує рани солдатам, а саму її «кулі не беруть», як і книжка «Листи червоноармійця Опанаса Байди», задумувалися при писанні листів отієї неграмотної, але мудрої жінки. Так чи інакше Андрій Малишко став поетом материнського смутку і материнської величі, він пережив – і відбив це у своєму слові – всі почуття, які йшли материнськими стежками в його душу.

Та апофеозом поезій про матір є вірш А. Малишка «Рідна мати моя» («Пісня про рушник»), який, окрилений чарівними мелодіями Платона Майбороди, став народною піснею. І хоча пісня перекладена тридцятьма п'ятьма мовами світу, найкраще вона звучить саме українською. Адже її образність тримається на вишитому рушникові, нашому оберегові, з яким в українців пов'язано все від народження до останнього шляху. Андрій Самійлович вірив у те, що у буремні роки він вижив після важкого поранення тільки завдяки вишитому рушникові, з яким мати провела його на фронт. «Пісня про рушник» сприймається як монолог сина, який знаходить найніжніші слова, щоб подякувати любій матері за її турботу, вірну любов і ласку:

*Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушникові оживе все знайоме до болю –
І дитинство, й розлука,
 й твоя материнська любов.*

Андрій Малишко – поет, публіцист, перекладач, сценарист, але, у першу чергу, він – людина, представник своєї країни, своєї епохи. З нею він пройшов важкий шлях, де доводилося інколи йти на компроміс зі своїм сумлінням. Але, як справжня людина, він умів визнавати свої помилки і каятись. Показовим є ось такий епі-

Нещодавно в університетському видавництві «Пульсари» за сприяння Малої академії наук України вийшло друком оригінальне видання.

Йдеться про французький переклад найзнаковіших поезій Андрія Самійловича Малишка «Моя стежина», покладених на музику братами Майбородами й Олександром Білашем і перекладених французькою лауреатом цього річної Премії «Сковорода» Посольства Франції в Україні Дмитром Чистяком. До книжки увійшли такі відомі пісенні перлини, як «Рідна мати моя», «Київський вальс», «Моя стежина», «Ми підем, де трави похилі», «Цвітуть осінні тихі небеса», «Пісня про вчительку», «Білі каштани», «Запливай же, роженько весела» та інші. «Моя стежина» А. Малишка приурочена до 100-річного ювілею поета. Презентація видання відбулася у межах виставки наукових розробок та художніх робіт «Талант та інтелект» у Культурно-інформаційному центрі при Посольстві України у Франції у жовтні.

Андрій Малишко помер у Феопанії 17 лютого 1970 р. Похований на Байковому кладовищі

зод з біографії поета. На похороні Володимира Сосюри у січні 1965 року Малишко виступив із промовою, яку вперше повністю надрукували майже через 40 років. Так тоді узгоджувалося наперед у компартійних інстанціях. Але Андрій Самійлович раптом порушив це правило. І договорив до кінця, хоча посеред виступу йому вимкнули мікрофон. Він промовив: «...холодно тобі зараз, поете? І сніг над тобою іде холодний. Над твоєю труною, у цей холодний зимовий день, ми клянемося, що будемо любити свою мову, свій кароокий народ, як ти заповідав у своєму вірші «Любіть Україну!»... І хай дурість кретинів і невігласів, яка вкоротила тобі життя після написання цього вірша, зів'яне над могилою великого українського поета». Відчувається – це своєрідне каяття. 14 років перед тим, улітку 1951-го року В. Сосюру чотири дні поспіль засуджували на письменницькому пленумі за патріотичний вірш «Любіть Україну!». А. Малишко також був змушений виступити з осудом «ідеологічних збочень» Сосюри – колишнього петлюрівця.

Читає розуміє, що поет відчуває свій борг перед минулим і майбутнім, перед усім на світі сущим – чорним хлібом і низенькою батьківською хатою, мамою, ручаєм і сосною, щастям закоханих. Та, напевно, найбільше світлий і нескорений образ Андрія Малишка відтиснеться у народній пам'яті таким, яким він лишається у цих фронтових рядках:

*Запалали вогні за долиною синього неба,
Самольоти гудуть,
 бо на захід фронти і фронти.
Україно моя, мені в світі нічого не треба,
Тільки б голос твоєї чуттєвості і ніжності твоєю берегти.*

Клавдія ПАНАСЮК

ТА ВИКРЕШЕМО ВОГНЮ, ТА ПОКУРИМО ЛЮЛЬКИ...

З давніх-давен запорозьке козацтво було та й досі залишається однією з найяскравіших сторінок історії українського народу. Люди вірили у невичерпну силу козачу, і відважні лицарі ставали їхніми героями. Їх оспівували в історичних піснях і думах, втілювали в надлюдські образи в легендах та переказах.

В усі часи січове товариство було своєрідним військовим формуванням, яке вимагало від своїх членів особливої дисципліни та самопосвяти. Але був козакам і спочинок. «Вони оце б'ють-б'ють ляхів або турків, а потім як загуляють, – говорить в одному з переказів, записаних істориком Дмитром Яворницьким на Катеринославщині (у межах колишніх Запорозьких Вольностей), – так неділі дві або три бенкетують. Горілка була дешева, так вони ту горілку, мед (вид хмільного напою – авт.), пиво, як воду, тягнуть. Танцюють, музики водять, у карти грають». У вільний від походів та буденних військових справ час запорозькі козаки, зі слів того ж Д. Яворницького, любили, лежачи на животах, потеревенити, послухати розповіді інших, тримаючи при цьому в зубах коротенькі люлечки, так звані носогрійки (від ніс гріти – авт.) або люльки-буруньки, й попахуючи з них димом.

Люльки козаки робили з доброго дерева (вишні-дички або дикої

груші, що їх сила-силенна росла по балках, яругах та берегах річок і озер), а найчастіше – з глини. Люльки були коротенькими і прикрашалися орнаментом або невеличким написом. А носогрійками люльки звалися через те, що тютюн у такій короткій люлечці тлів під кінчиком носа козака, гріючи його нижню частину і, як правило, розкішні вуса. «Викопчені» у такий спосіб вуса робилися пухнастими, набували тютюнового смаку і довго пахли димом. «Люлька для козака – то найперша справа: запорожець на Великдень принесе з церкви паску, поставить її на стіл, а сам – мерщій за люльку: «А ну-те, синки, беріться за люльки, нехай паска постоїть, а поросяти (смаженої свинини – авт.) кат не візьме», – так жартівливо писав про козацькі звички Яворницький. – Люлька для запорожця – рідна сестра, люба подруга: він як сів на коня, то відразу запалить люльку та верстов із шість, а то й більше, все смалить і смалить, не

випускаючи її з рота». У запорожців, крім того, що кожен козак мав свою, осібну, люльку, була ще й «обчиська» люлька – дуже велика, вшпана намистом, коштовним камінням, різними бляшками, монетами із срібла та золота, іноді з написом, як от: «Козацька люлька – добра думка».

Є така «обчиська» люлька і в Музеї запорозького козацтва, що на острові «Хортиця» у Запоріжжі. З такої люльки потягували дим ціле товариство козаків або гурт, коли обмірковували якесь важливе рішення чи замислювали виступити в похід. Проте вживання люльок і табакопаління не виключали з ужитку й нюхальних ріжків та запашного нюхального тютюну.

– Нюхарями були переважно старі діди, – зауважував Д. Яворницький, – які, уникаючи надто великої трати часу з люлькою, віддавали перевагу ріжку з тютюном. «Поки її наложеш, поки її запалиш, поки її накриєш та поки її насмокчешся, еретичної душі, а то – смик!

Утер носа та й готов!» А деякі козаки, бувало, вживали і те, й інше: «Люлька душу улаждає, а ріжок мозок прочищає».

А от як і де козаки ті ріжки з люльками зберігали і розпалювали, питаєте?

Як стверджував знатний запорожець Микита Леонтіївич Корж, «всякий козак (особливо з сіроми), табунщик чи, скажімо, чабан носив через плече шкіряний гаман (торбину чотирикутної форми – авт.) з кресалом, кременем та губкою...» Більш заможні козаки, які мали шапку високу, гостру, зі смушковою околицею завширшки з четверть (свідчення заможності – авт.), зберігали курильне приладдя за околицею.

«Околиця шапки часто правила козакові за кисет чи кишеню, – писав Дмитро Яворницький, – туди він клав тютюн, кресало, люльку чи ріжок з нюхальним тютюном, особливо люльку: тільки-но витягне її з рота, відразу й затикає за околицю».

Отож так воно колись і було, що люлька в козаків – то найперша подруга й утішниця у важку годину. Наскільки вони дорожили цією річчю, розповідає Микола Гоголь на прикладі уславленого Тараса Бульби. Попри переслідування переважачим у силі ворогом, запорозький полковник повертає коня, аби підібрати подругу-люльку,

Люди вірили у невичерпну силу козаку, і відважні лицарі ставали їхніми героями

до якої прикипів усім серцем. Ця необачність вартує йому життя...

Інший приклад засвідчує відома від козацьких часів пісня «Ой на горі та жінці жнуть», в якій прямо говориться про те, що козак міг проміняти (обміняти – авт.) жінку на тютюн та люльку:

*«А за ними Сагайдачний,
Що проміняв жінку,
На тютюн та люльку,
Необачний».*

*«Ой вернися, Сагайдачний, –
Візьми свою жінку,
Віддай мою люльку,
Необачний».*

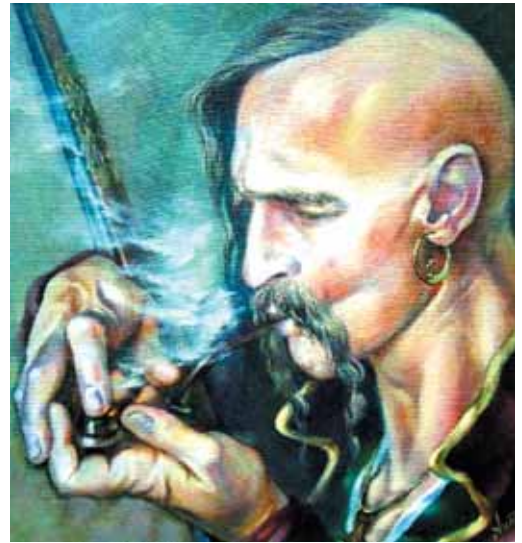
*«Та мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться».*

*«Ой хто в лісі, озовися,
Та викришеш вогню,
Та покурим люльку,
Не журися».*

І все це при тому, що жінка, а особливо жінка-мати, згадаймо Січ-Мати, Україна-Мати, козацька шабля-мати, користувалася в козацькому соціумі незмінною повагою і шаном. Отже, про що в такому разі йдеться – питає читач.

Проте подібна настороженість – лише ще одне підтвердження стереотипних уявлень сучасників про історію запорозького козацтва.

Аби «розуміти» поведінкові засади запорозького козацького війська (учасників походу,

які спостерігали за «спектаклем») і двох козаків (учасників «торгу», «спектаклю»), слід приділити увагу третьому учаснику «дійства» – безіменній і безсловесній (за сюжетом пісні) жінці, яка під час походу перебувала в козацькому таборі та була власністю (товаром і предметом обміну) Сагайдачного. Ким була ця жінка, як вона потрапила до козацького війська і чому Сагайдачний з нею «возився» та мав підтверджене в очах громади право її продати?

Відповідь на це питання дає в історичному нарисі «Жінки при Чигиринському дворі» польський історик і белетрист Йосип Ролле, який друкував в Україні свої твори під псевдонімом Д-р Антоній І. Використовуючи широке коло письмових джерел із державних і приватних архівів Волині й Поділля, дослідник виокремив факти участі (окремі сценарії) жінок у різного роду військових змаганнях XVI-XVII ст. Особливо цінними є спостереження Й. Ролле про активну діяльність жінок у походах козацького війська. Дослідник звернув увагу на ту обставину, що «під час воєнних дій їм (жінкам – авт.) доводилося інколи шукати сховища в обозах і поділяти всі труднощі й тривоги мандрівного життя». Серед козацьких дружин, зауважує Й. Ролле, були «не лише місцеві за походженням, а й шляхетні польки, єврейки, молдаванки, вірменки і навіть, іноді, татарки». Більша частина цих жінок була захоплена козаками в полон під час походів і битв.

Жінки-полонянки, зі свідчення історика, становили для козаків своєрідний «капітал переможців, мали визначену ринкову вартість і

відігравали, так би мовити, роль грошової одиниці». Захоплених у полон жінок продавали, купували та обмінювали, не лише турки і татари, але й запорозькі козаки. Потрапляючи у власність запорожців, полонянки «часто прихилили до себе своїх суворих володарів і ставали їхніми дружинами...» Схоже на те, що згаданий вище Сагайдачний «поміняв на тютюн та люльку» не дружину, як твердить переважна більшість українських істориків, а жінку-полонянку, «воєнну здобич». Проте цілком «законна» в очах козацького товариства торговельна операція (продаж полонянки) за сюжетом пісні викликала моральний осуд (бо вчинок козака гудили) як з боку рядових козаків, учасників походу, так і – очільників козацького війська. Громада голосом

безіменного учасника обміну дружно вимагала відмінити його:

*Візьми свою жінку,
Оддай мою люльку,
Необачний!*

Однак Сагайдачний не захотів більше «возитись» (возити за собою – авт.) з полонянкою і наполог на тому, що саме:

*Тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!*

Схоже на те, що його рішення не припало до вподоби ані очільникові козацького підрозділу, який вів «своє військо хорошенько», ані рядовим козакам. Бо молодецьки налаштований Сагайдачний вимушений був іти не слідом за Дорошенком, не посередині (вкупі з козаками), а «позаду» козацького війська.

Люлька нарівні з волею, шаблею, Січчю та Великим Лутом стала головною ознакою козаччини, похідною родиною запорозького воїнства:

*А я бідний, безталанний:
Степ широкий – то ж мій сват,
Шабля, люлька – вся родина,
Сивий коник – то ж мій брат.*

Або ще:
*Се козак запорожець,
ні об чім не туже,
Як люлька є й тютюнець,
то йому й байдуже...*

Переважна більшість українських дослідників схиляється до того, що козаки запозичили цю шкідливу для здоров'я звичку від своїх східних сусідів (татар, турків). Табакопаління було досить широко розповсюджене в Індії та Малій Азії, звідти й запозичили козаки цю «нехитру справу» під час походів на турецькі і татарські міста, а також коли перебували у неволі. У Московській державі табакопаління з'явилося значно пізніше, ніж на Запорозжжі. Слід також додати, що козаки не тільки уміли палити тютюнець, але й вирощували його на своїх хуторах-зимівниках. Є свідчення про те, що висушеним тютюновим листям козаки успішно торгували з кримськими татарами, турецькими і волоськими (молдавськими – авт.) купцями.

По селах Нижньої Наддніпрянщини ще й зараз інколи вирощують листя тютюну, бо вирощений на українському чорноземі тютюнець та ще й напханий у глиняну люльку, кажуть, набагато смачніший за всі оті заокеанські «вінстони» та «пел мели». Сам, правда, не куштував, брехати не буду, а от люди кажуть... А не куштував, бо палити так і не привчився, хоч і давнього козацького роду.

Олекса КРИВОШИЙ,
кандидат історичних наук,
фото Сергія Лаврова

**Старший науковий співробітник відділу фондів
Національного заповідника «Хортиця»
Тетяна Шелеметьєва тримає унікальну
«обчиську» люльку, яка використовувалася
козаками на радах**

«ДАЙТЕ КАВКА І НЕ ШУ ЗЕМ

Кавказ я люблю давно. Відтоді, коли потрапив на цю благословенну землю вперше. Кавказькі вершини надихають на нові мандри і гірські сходження, а люди, які там живуть, відразу і назавжди стають вірними друзями. І хто б що не казав про потенційну небезпеку мандрівок по цій Країні гір, я ніколи не звертаю на такі розмови будь-якої уваги. Оскільки, вважаю, добре усвідомив основу менталітету кавказців: «Приходь до нас з миром – і станеш кращим другом і дорогим гостем. Але ніколи не приходь зі зброєю...» І в цих словах – справжня суть Кавказу.

ЗУ МИР КАЙТЕ МНОГО РАЮ...»

Незвичність експедиції, в якій брав участь автор цих рядків, полягала в присутності в ній православного священника – настоятеля Свято-Георгіївського храму міста Тирніауза ієромонаха Ігоря (Васильєва). Адже знайти останки убитих бійців – це лише половина справи. За християнськими законами треба їх відспівати, упокоїти їхні душі.

Вже перший день пошуків у районі Льодової бази (висота приблизно 3600 м) дав результат: було знайдено тіло майора Амвросія Богверадзе, грузина з Кутаїсі, 1905 року народження (при ньому знайшли партквиток). А на льодовику Гарабаші (3700-3800 м) натрапили на те, що залишилося від ще близько десятка радянських хлопців. За 70 років льодовик так перемолов їхні тіла, що ми побачили лише кістки і шматочки людської плоті... І нехай не над мертвими тілами, а над спотвореними природою і часом останками, нехай не на кладовищі, а на льодовику але все ж таки пролунали слова православного священника: «Господи, упокій душі загиблих на цьому місці воїнів...»

Знахідка на Терсколі

На іншому ельбруському льодовику (Терсколі) нашу експедицію чекала ще одна знахідка – тіло загиблого альпініста. Судячи зі спорядження і стану тіла, трагедія

сталася від трьох до шести років тому. Встановити особу загиблого на місці було нереально через відсутність документів. Зробити ідентифікацію по тілу також виявилось майже неможливо: обличчя муміфікувалося (крига «висмоктала» з плоті вологу), а від ший до ніг тіло склювали до кісток хижі птахи. Єдина «зачіпка», яка, ймовірно, допоможе рятувальникам Ельбурського загону МНС встановити особу бідолахи – це годинник, що залишився на його руці.

На Ельбрусі, на жаль, подібні «знахідки» трапляються щороку. Хоча в технічному плані сходження на цю гору не є дуже складним (не потребує досконалих альпіністських навичок), але через мінливу погоду Ельбрус є дуже небезпечним. Потрапив у туман або завірюху, збився зі стежки – і впав у льодовикову тріщину. Не розрахував власні сили, помилився зі спорядженням, затримався на спуску – і замерз. Гори люблять сміливих, але не прощають помилок і самовпевненості...

Одному Аллаху відомо...

Після видання власного «Кавказького щоденника» я вирішив відвідати старих друзів і знайомих, про яких писав у своїй книзі, щоб подарувати їм примірники цього твору і знову побачити й «відчути» той Кавказ, про який більшість людей має, на жаль, лише спотворене телевізором уявлення. Який же він, Кавказ, сьогодні, зокрема ті його частини, що звично називають «гарячими точками»?

Найбільший парадокс у тому, що зовні найспокійнішим регіоном на Північному Кавказі наразі є Чечня. Тут давно не стріляють. Грозний відбудовується. Шаленими темпами споруджуються сучасні широкі дороги. Москва вкладає в економіку республіки величезні кошти, компенсуючи руйнації від двох чеченських військових кампаній. Рамзан Кадіров дякує за допомогу Аллаху (а не Москві) і навіть запрошує повернутися до Чечні росіян та інших не мусульман, які залишили республіку після 1993 року, обіцяючи їм роботу, і

житло (але чомусь майже ніхто не поспішає пустити свіжі коріння в цих землях, які колись були так грубо викорчовані). Бойовики-вахабіти, котрі ще торік знаходилися в гірських лісах Ічкерії (південно-східна частина Чечні), витіснені у сусідній Дагестан і здійснюють джихад вже там. Можна спокійнісінько проїхати всю Чечню із заходу на схід без жодних перевірок документів і зупинок на постах. До речі, ті південні райони республіки, в котрих два роки тому діяв безстроковий режим «зони контртерористичної операції», є сьогодні відкритими для відвідання навіть іноземцями (у 2010 році автору довелося сплатити штраф за «несанкціоноване проникнення» у Шатойський та Ітум-Калінський райони, де якраз і була та сама «зона КТО»).

Рамзан Кадіров на посаді керманіча Чечні почувається дуже впевнено і, складається враження, відчуває себе вічним. Навіть висуває територіальні претензії до сусідніх Інгушетії та Дагестану. І якщо претензії до східного сусіда ще якось можна зрозуміти (після депортації чеченців 1944 року частину їхньої території Сталін подарував Дагестану), то закиди на адресу Інгушетії видаються, щонайменше, дивними. Адже чеченці та інгуші – братні вайнахські народи, між якими ніколи – ні за царя, ні за радянської влади, ні після 1991 року – не було навіть адміністративного розмежування. У Москві ж на такі дії Кадірова-молодшого дивляться крізь пальці. Мовляв, конституційний порядок у республіці підтримує, сепаратизм не «хворіє» – то й добре...

А що ж прості чеченці? Переважна більшість із них – трударі, які прагнуть жити в мирі й не хочуть нової війни. Їх і Рамзан Кадіров, і нинішній стан речей у Чечні цілком задовольняють. Ті ж, хто звик дивитися у майбутнє, розуміють, що рано чи пізно федеральні гроші закінчатся. Що буде потім – одному Аллаху відомо...

«Що в рюкзаку?», «Чому борода?»

Якщо у Чечні бодай зовні все спокійно і добре, то поруч, у Дагестані, все навпаки. У цій найбільшій кавказькій республіці вже півтора десятиліття йде неоголошена війна влади з опозицією. Перша – представлена корумпованими чиновниками, друга – бойовиками і вахабітами; перша – робить вигляд безкомпромісної боротьби з «незаконними збройними формуваннями», а друга – знаходиться поза законом.

Мандрівника в Дагестані перевіряють. Кожного дня, у містах і на дорогах. Дивляться документи, копаються в речах і задають питання на кшталт «Чому з рюкзаком?», «Що в рюкзаку?», «Чому борода?»... Цього разу за шість днів перебування в Дагестані мене перевіряли чотири рази. Найприскіпливішою була перевірка в Хасавюрті. Коли стояв із піднятою рукою на трасі за містом, зупинилася машина, з якої раптом вийшли озброєні автоматами люди. Виявилось, що це місцева поліція: «Ми зобов'язані вас перевірити». Сперечатися не було сенсу, тому сів до тієї ж машини і незабаром був у міськвідділі поліції. Перевірка тривала півтори години, в мені підозрювали терориста, «лісового бра-

та» і ще бозна-кого. Підключили до перевірки ФСБ. Я ж найбільше непокоївся за великий дагестанський кинджал, куплений у Махачкалі, який лежав у нетрях рюкзака.

зака. Коли хасавюртівські поліцейські переконалися, що перед ними дійсно мандрівник, а не бойовик, то вибачилися і відпустили. Навіть вивезли на машині до найближчого поста на трасі. Розуміючи специфіку регіону, я не мав жодних претензій до охоронців дагестанського правопорядку.

Випадок у Махачкалі

Найбільшим (710 тисяч чоловік населення) і водночас найнеспокійнішим містом Дагестану є Махачкала. Тут мало не щодня або вахабіти когось стріляють, або «силовики» проводять спецоперації по знешкодженню «вахів». Поліція тут ходить у бронезилетах і оточує свої відділки великими залізобетонними плитами. Та все одно... боїться. Показовий випадок трапився зі мною у Махачкалі 21 вересня. Цього дня було велике християнське свято – Різдво Пресвятої Богородиці. Повертаючись після святкової служби з місцевого православного храму, я був одягнений у камуфляж і раптом почув позаду себе свист. Не маю звички обертатися, коли свистять, тому ніяк не прореагував. Свист повторився. Залишаюся незворушним і йду далі. Тепер вже кричать: «Ей!» Обертається жінка, що йде попереду, і жестами показує, що кличуть саме мене. Повертаюся – і бачу поліцейського з автоматом. Знаючи, що боятися мені нічого, сміливо підходжу до нього і, посміхаючись, тисну йому долоню й кажу: «Салам алейкум!» Але в очах захисника правопорядку у цей час помічаю ... страх. Бо він не знає, що може трапитися наступної миті: чи то я підірву його гранатою, чи то вистрілю...

Працювати поліцейським у Махачкалі, та й взагалі у Дагестані, нині дійсно небезпечно. Пригадую слова чергового міліціонера в райвідділі міста Буйнакська, почуті у 2010 році: «Здається, що ця напруга в республіці ніколи не скінчиться. Багато хто чекає на нову кавказьку війну. Треба кудись звідси їхати...»

Шаріатське весілля

У дагестанському аулі Согратль (неподалік від славетного Гуніба) я вперше у житті потрапив на гірське весілля. Для мене, як для не мусульманина і не місцевого жителя, це весілля було дуже дивним. По-перше, на ньому не було ніякого алкоголю. По-друге, жодних пісень, танців, великих радощів. По-третє, я майже не бачив наречених. Посеред двору стояв великий стіл із самоваром (не електричним, а тим, що розтоплюється дровами), тарілками, наповненими бараниною, солодощами й овочами. За столом сиділи тільки чоловіки, жінки ж юрилися на другому поверсі будинку. Із самовару постійно підливав чай, дагестанські чоловіки (у Согратлі живуть переважно аварці) неспішно попивали його і розмовляли. Неподалік двору, де справлялося весілля, знаходилася сільська мечеть і, коли приходив час намазу, всі чоловіки підводилися з-за столу та йшли молитися. За 15–20 хвилин поверталися і продовжували чаювати. Як пояснили гостю (тобто мені), таке весілля по-аварськи називається «мавлід» і проводиться майже за законами шаріату.

Українець навчив аварців пити чай

Зазвичай під час власних мандрівок я намагаюся знайти в місцях, де перебуваю, український слід. Але в Согратлі він сам знайшов мене. На вищеописаному шаріатському весіллі познайомився з місцевим істориком Магометом Маркуловим, який розповів, що в 1924–1940 роках у Согратлі працював лікарем українець Семен Максимович Радченко. Він назавжди залишився у вдячній пам'яті жителів аулу і не лише тим, що професійно лікував горян від усіляких хвороб. Семен Радченко навчив їх... пити чай. До його приїзду в аул тут майже не знали про це питво, вживаючи традиційні для Дагестану кисломолочні напої. А український лікар так «підсадив» горян на чай, що в радянські часи 80% всього чаю, який постачався в Гунібський район, продавали саме в Согратлі!

Семен Максимович Радченко помер 1946 року і був похований у Харкові. Але в Дагестані його добре пам'ятають, про що свідчить встановлення на його честь кілька років тому біля согратлінської лікарні пам'ятної плити.

Охоронець каменів

Коли з Дагестану повертався у Приельбрусс, то завернув у чеченське місто Урус-Мартан до давнього знайомого – директора місцевого етнографічного музею Адама Сатуєва. А той повів мене в передгірне село Гехі-Чу. «Хочу познайомити тебе з незвичайною людиною. Він є охоронцем каменів», – сказав Адам.

У дорозі мій супутник розповів таку історію. У 2001 році Адам шукав на березі річки Гехінки красиві і незвичні камені для експозиції свого музею. Раптом до нього на берег річки із села спустився дідусь і почав дорікати: «Чоловіче, навіщо ти забираєш каміння? Через таких як ти, річка розмиває береги і руйнує наші будинки. Забирайся звідси і більше не приїжджай!»

Адам пояснив дідуся, що камені йому потрібні винятково для музею, аби показати красу природи людям. Той пом'якшив своє ставлення до незнайомця і запросив до себе. А потім упродовж десяти років сам допомагав Адаму, підшуковуючи йому незвичні за формою і структурою камені.

Охоронець каменів Алеві Супаєв, якому на той час виповнилося 77 років, зустрів нас радісною посмішкою. Незважаючи на те, що кілька місяців тому його «розбив» інсульт, він, як справжній чеченець, зібрав залишки сил і поки що дає собі раду. Ми довго розмовляли, сидячи у просторому дворі. Алеві згадував своє дитинство, батька Анду, який у 1918 році воював проти Денікіна, важкі роки депортації... Розповів, як у 1999-му, під час другої чеченської кампанії, на берег річки приїхав військовий «Урал», і солдати-«федерали» для якихось своїх потреб стали завантажувати у кузов машини каміння. Алеві підійшов до військових і попросив їх забиратися геть. Солдати, батьки яких, видно, не навчили дітей поважати старших, наставили на діда зброю. Той не злякався, рукою відвів від себе дуло автомата і попросив покликати старшого. Офіцер виявився більш чемним, ніж його підлеглі, він все зрозумів і наказав вивантажити з машини камені...

Наприкінці нашої розмови Алеві, мабуть, передчуваючи близькість власної смерті, сказав: «Я ще тут, на землі, а душа моя вже — біля каменів...» Коли ми з Адамом збиралися повертатися в Урус-Мартан, Алеві підкликав мого друга і нечутно для мене мовив йому: «Я вже не зможу вийти на берег річки, але дуже хочу подарувати Олександрові красивий камінь. Зроби це замість мене, Адаме». І тільки-но ми спустилися до берега Гехінки, як Адам знайшов надзвичайно красивий і незвичайний камінь, наче він на мене тут чекав. Тепер ця знахідка залишиться у мене назавжди на добру згадку про чеченця Алеві Супаєва, охоронця каменів...

Р. С. Вкотре відвідавши благословенний Кавказ, я зайвий раз переконався в щирості і гостинності людей, які тут живуть. Той, хто хоча б раз у житті приїжджав сюди з миром і чистою душею, зберігає найкращі спогади на довгі роки. Але як же хотілося б, щоб тут запанували мир і спокій. Адже ще у XIX столітті про Кавказ якнайкраще сказав письменник-де-

кабрист Олександр Бестужев-Марлінський: «Дайте Кавказу мир і не шукайте земного раю на Євфраті. Він тут...»

Олександр ВОЛОЩУК, спеціально для «Війська»

**Бронзова призерка Олімпіади-2012 працівник
Збройних Сил України Олеся ПОВХ:**

«В естафеті ми були, як «дикі кішки»...»

Естафета 4 x 100 метрів
входить у програму
Олімпійських ігор у
чоловіків з 1912 року й у
жінок з 1928 року.

Легка атлетика.

Жінки. Естафета 4x100 метрів.

Фінал:

1. США — 40,82 (світовий рекорд).
2. Ямайка — 41,41.
3. Україна — 42,04 (рекорд України).

На Олімпіаді-2012 представницям України — легкоатлеткам Олесі Повх, Марії Ремінь, Єлизаветі Бризгіній, Христині Стуй — вдалося стати на один п'єдестал пошани з титулованими командами США та Ямайки. При цьому дівчата перевершили всі свої колишні результати та обновили національний рекорд країни. В ексклюзивному інтерв'ю для нашого часопису Олеся Повх розповіла про свій шлях до Олімпу.

— Олесю, до легкоатлетичної секції ти «завітала» сама чи за чиєюсь порадою?

— У мене батьки були кандидатами в майстри спорту, спринтерами, спеціалізувалися на шістдесятиметрівці. Проте, коли мені виповнилося п'ять років, вони чомусь вирішили, що мое

покликання — музика. З того часу я намагалася старанно грати на фортепіано, але в десять років «батьківські гени» таки взяли своє. Як мені пізніше розповіла мати, я категорично заявила: «Хочу бігати! Ведіть мене на стадіон!» Тут вже настав час радити батьку, адже він мріяв про мое спортивне майбутнє. У дніпропетровському спортклубі «Трудові резерви» потрапила до молодого тренера Антоніни Слюсар, яка на той час тільки-но закінчила свої професійні виступи.

Незважаючи на те, що я була її першою ученицею, у нас все склалося якнайкраще: відразу показала досить непогані результати, а головне — на відміну від «нотних страждань» — кожне тренування для мене було дійсним святом.

— А не пригадаєш, за скільки секунд вперше пробігла стометрівку і в якому віці?

— Це сталося приблизно в десять-одинадцять років — 13,9 секунди. Під керівництвом Слюсар тренувалася до двадцятирічного віку. У Дніпропетровську закінчила школу та Державний інститут фізичної культури і спорту. До магістратури поступала вже у Запорізький інститут.

— Чи не був цей переїзд пов'язаний, зокрема, і зі спортом?

— Так. На жаль, у Дніпропетровську умови для підготовки легкоатлетів бажать бути кращими. А в Запоріжжі, окрім досить непоганого манежу, я отримала можливість тренуватися у досвідчених тренерів Михайла і Костянтина Рурків (батько та син — Прим. авт.). Вже через два роки в індивідуальному забігу на стометрівці я виконала норматив майстра спорту міжнародного класу. З того часу і розпочалася моя професійна кар'єра. У 2010 році з дівчатами виграли чемпіонат Європи. Після цієї перемоги мені було присвоєно звання заслуженого майстра спорту.

На наступному чемпіонаті Європи-2011 у Парижі я виграла золоту медаль. Згодом був літній командний чемпіонат Європи-2011, де наш дівочий квартет також виборов першість. В особистому заліку на дистанції 100 метрів я посіла друге місце. А вже на чемпіонаті світу того ж року ми здобули «бронзу». Саме ця нагорода була для всієї команди на вагу золота, адже збірна України рідко коли

потрапляла навіть до фіналу, а тут — медаль...

— **Лесю, а як відбувалася підготовка до Лондона-2012?**

— Збори проходили в Ялті. Індіанськи тренувалися по шість днів на тиждень, в естафетному бігу — три рази на тиждень. Тренери вирішили, що потрібно відмовитися від участі в комерційних стартах

ципліна в легкій атлетиці. До цього можна додати ще й те, що перед самою поїздкою до Лондона в нашо-му кварталі тренери замінили одну з учасниць. А з нею ми бігали лише кілька разів під час тренувань. Тобто було над чим працювати...

— **Невже вдала передача естафетної палички — така проблема?**

— Тут є багато нюансів. Цей «процес» здійснюється легкоатлетами в чітко визначених межах двадцятиметрового коридору, що відповідно позначений на доріжках. Дійсно, при цьому найскладніший технічний прийом — передача палички, що вимагає напрацьованої на тренуваннях злагодженості. Спортсменам заборонено, приміром, надягати рукавички для кращого утримання предмету або змазувати долоні якими-небудь клейкими речовинами. Тут є і свої невеличкі секрети. Зокрема, оптимальною вважається передача в останній третині визначеного коридору, що дозволяє легкоатлету розігнатися та одержати естафету з ходу. При цьому в ідеалі максимальна швидкість не знижується.

— **Мені здається, що саме цього прийому притримується легендарний спринтер Усейн Болт...**

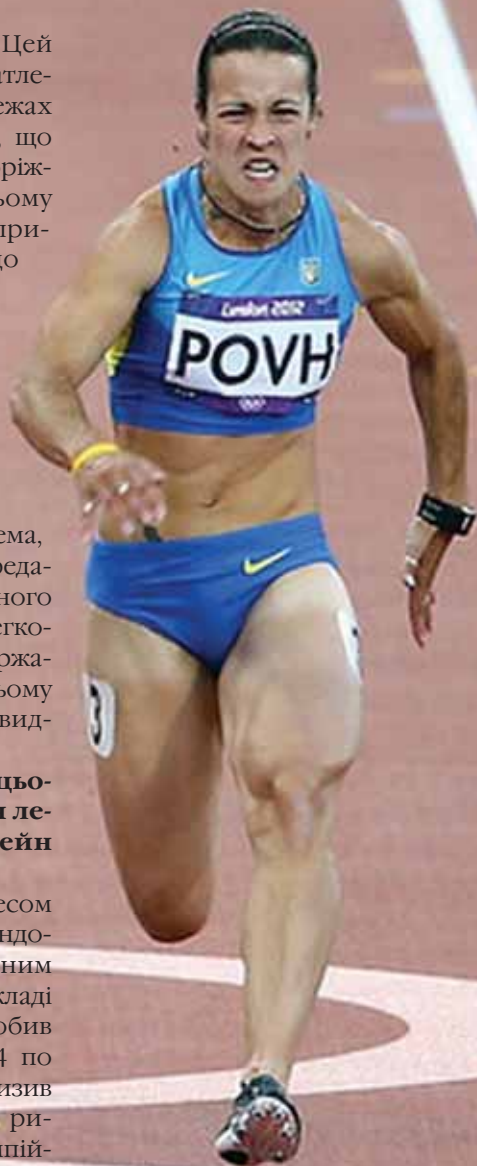
— Так, я сама завжди з інтересом дивлюся на його виступи. У Лондоні Болт став, мабуть, головним «шоуменом» Ігор. Адже він у складі збірної Ямайки не тільки побив світовий рекорд в естафеті 4 по 100 метрів (при цьому не знизив темпу бігу перед фінішною рисою), завоювавши носте олімпійське «золото» у своїй кар'єрі (із них три — англійської «проби»), а й відвіз додому ще і незвичайний олімпійський сувенір!

— **І що ж це було?**

— По закінченні естафети Усейн попросив організаторів залишити йому... естафетну паличку на пам'ять. Спочатку офіційні особи були непохитними і вимагали повернути її під погрозою дискваліфікації спортсмена, за що і були освітані всією ареною. Утім, «легенді спринту» нині дозволено багато чого: вже через сорок хвилин паличка була вручена атлету. Болт прийняв подарунок із шанобли-

вим уклоном, поцілував сувенір і відразу попросив товаришів по команді залишити на ньому свої автографи.

— **Скажи, а, взагалі, якою є техніка виконання передачі естафети?**

і зосередитися саме на естафеті. До того ж цього року ми мали невдалий досвід виступу на чемпіонаті Європи. Вболівальники пам'ятають, як тоді ми загубили на дистанції естафетну паличку. Ця прикра помилка зайвий раз показала, що чотирьохсотметровка — не тільки найвидовищніша, але і найскладніша дис-

— Існує два основних способи. У першому випадку паличка передається вниз у відкриту долоню (використовується збірною США) або нагору (колишня збірна СРСР, збірна Росії). При техніці «униз» трохи більшою є імовірність утратити паличку при передачі, при техніці «нагору» при перехоплюванні може «скінчитися» довжина предмету і на останньому етапі виникнуть проблеми з передачею.

— Отже, за що можуть дискваліфікувати команду при проходженні дистанції?

— Найбільш розповсюджена помилка, що призводить до цього — передача за межами визначеного коридору. А от при втраті палички спортсмен може її підібрати і продовжити біг з того ж місця, де це сталося.

— При підготовці до лондонських стартів тренери все це враховували?

— Наші наставники розподіляли дівчат на етапах в залежності від їхньої сили і навичок. На перший етап, зазвичай, ставлять фахівця стрімкого старту (того, хто добре бігає короткий шістдесятиметровий спринт), на прямий другий етап — фахівця з бігу на сотметрівці, на третій етап вигідно поставити спортсмена з бігу на двохсотметрівці, який вміло «проходить» віраж. А от найсильнішого легкоатлета ставлять долати останній етап, хоча іноді його можливості використовують і на першому етапі.

— Чим тобі запам'ятався виступ на Олімпіаді?

— Ми весь сезон йшли до лондонського результату і тому на доріжці, за влучним висловом моєї подруги Єлизавети Бризгіної, були «дикими кішками». Дуже хотілося перемогти. На жаль, для нас це поки що не реально, адже всі суперники були в дуже гарній формі. Отже потрібно було бігти з «усіх ніг», наче в останній раз.

Скажу відверто — за місце на п'єдесталі боролися з останніми силами. Наш квартет відчував підтримку і вболівальників з України, і тренерів з нашими батьками, а також запасних дівчаток — Наталії Погребняк і Вікторії П'ятаченко. Кваліфікувавшись із найкращим своїм часом у сезоні — 42,36 секунди, нам вдалося в Лондоні не лише покращити свій результат у фіналі — 42,04, а й встановити новий рекорд України. «Золото» з новим світовим рекордом здобули представниці США (40,82 секунди), «срібло» — дівчата з Ямайки, а «бронзу» — ми, українки.

— Чи був у тебе час на спілкування з рідними? Хто першим привітав з олімпійською медаллю?

— Звісно, то була рідна матуся. Ми з нею постійно знаходимося на

зв'язку. При першій нагоді, між тренуваннями і виступами, спілкуємося по скайпу. Я їй обов'язково телефоную, коли прокидаюся і лягаю спати. У нас із нею дуже тісний взаємозв'язок! Перед змаганнями вона обов'язково мене благословляє і говорить, що без допомоги Бога нічого б не вийшло. А ще моя матінка дуже смачно готує. Незважаючи на те, що в Лондоні в їдальні був великий вибір страв, я сумувала за домашньою їжею, а більш за все — за смаженою картоплею з курятиною.

— Олесю, у тебе вже є плани на майбутню Олімпіаду?

— Я вже вдало «опробувала» бігіві доріжки в Ріо-де-Жанейро на V Всесвітніх іграх серед військовослужбовців. Не хочу наврочити, але вірю, що наступного разу на бразильській землі буду набагато впевненішою в собі. Час на підготовку до стартів є. Вірю — ми переможемо, здобудемо ще і «золото» Ігор, і... сувенірну естафетну паличку, на якій поставлять свої автографи мої подруги по команді.

Юрій КУЗНЕЦОВ

Олеся ПОВХ.

Легка атлетика. Біг на 200 м, естафета 4x100 м («Україна» — Збройні Сили України, Запоріжжя). Заслужений майстер спорту. Закінчила Запорізький національний університет. Перший тренер — Антоніна Слюсар. Чемпіонат Європи-2010 — 2-ге місце. Чемпіонат світу-2011 — 3-тє місце. Чемпіонат Європи-2011 — 1-ше місце. Чемпіонат Європи-2011 командний — 1-ше місце. Тренери — Костянтин Рурак, Михайло Рурак.

АРМІЙСЬКА КУХНЯ

«Як солдата погодуєш, так і буде воювати», – каже відома приказка.

Так! Хто ж не полюбить ситно попоїсти після важкого трудового дня, а ще похастувати себе, рідних та друзів чимось смачненьким. Тим більше, що військові, бувало, творили такі дива кулінарії з найпростіших продуктів, що ні «на гражданці», ні у фешенебельному ресторані не скуштуєш! Переконані, історій, способів та варіантів приготування таких страв – безліч! Згадайте тільки казкову історію, як солдат кашу із сокири приготував...

Отож, дорогі наші читачі! Увага! Невеличка цікавинка від нашого журналу.

Надсилайте нам свої унікальні рецепти! Найкращі з них ми із радістю будемо розміщувати у нашій «Армійській кухні». Разом із вашими ілюстраціями автори найкреативніших страв отримають більш ніж неочікуваний подарунок. А розпочинаємо ми з фронтових рецептів, які пройшли крізь вогонь війни та допомогли нашим дідам—прадідам здобути перемогу.

ФРОНТОВИЙ КУЛІШ

(рецепт 1943 р.)

ІНГРЕДІЄНТИ:

грудинка на кістах (500 гр), пшоняна крупа (250-300 гр), 3-4 шт. картоплі, 2-3 шт. цибулі, сіль, перець

ПРОЦЕС ПРИГОТУВАННЯ:

1. Зрізуємо м'ясо, а кістки варимо 15 хвилин у киплячій воді (1,5 - 2 літри).
2. Додаємо пшоно і варимо до готовності.
3. Картоплю, нарізаємо великими кубиками і відправляємо туди ж.
4. Зрізане з кістки м'ясо обсмажуємо з цибулею на сковороді і додаємо в каструлю.

Посоливши і поперчивши варимо до готовності 10 хвилин. Виходить смачне і ситне блюдо.

МАКАРОНИ «БАЛТІЙСЬКІ»

(рецепт 1941 р.)

Рецепт активно використовувався у святковому меню (з нагоди вдалих боїв або перемог флоту) на кораблях Балтійського флоту:

ІНГРЕДІЄНТИ: макарони (500гр), м'ясо (бажано на порібниках, 500гр), цибуля ріпчаста (150-200гр), сіль, перець

ПРОЦЕС ПРИГОТУВАННЯ:

1. М'ясо вариться до готовності, нарізається кубиками
2. Відварюються до готовності макарони
3. Цибуля пасерується до «золотавого» кольору
4. М'ясо, макарони і цибуля змішуємо в казанку або каструлі, додаємо небагато м'ясного бульйону і відправляємо на 10-20 хвилин у гарячу духовку.

Рецепти надсилайте на адресу:

viysko2012@ukr.net;

04050, м. Київ,

вул. Мельникова, 81, а/с 72

КОКТЕЙЛЬ ВІЙСЬКОВИЙ

(рецепт 1941 р.)

ІНГРЕДІЄНТИ:

30 мл спирта, 70 мл огірковий розсіл

ПРОЦЕС ПРИГОТУВАННЯ:

Змішати як звичайно і пити.

Ведуча рубрики Дар'я Чігарєва:

Листопад – найсуперечливіший час року. Осінь вже втратила свою меланхолійну барвисту привабливість для прогулянок та фотографування, а іскристий запал зими з першим снігом ще не настав. Тому не дивно, що в цей період осені все дуже мінливе і не визначене, тим паче погода та думки. І навіть важко зрозуміти, чого хочеться: тепла та літнього сонця чи зимової завірюхи й яскраві ялинки з подарунками. Але не варто впадати в передзимову сплячку чи апатію – цей час можна використати для хорошого відпочинку: подаруйте кожному вільну хвилину собі. Можна на деякий час забути про клуби, бари, магазини, роботу, довгі прогулянки та обов'язкові зустрічі зі знайомими та настроїтися на філософський лад.

У сучасному світі нам дуже важко залишитися на самоті, адже навколо люди, метушня, обов'язки та стреси. І ми забуваємо, наскільки важливо для нашого душевного здоров'я просто сісти у зручне крісло і, забувши про все, перечитати улюблену книгу чи переглянути новий

фільм. Або ввімкнути фонову приємну музику і зробити нарешті те, про що завжди мріяли: написати роман, освоїти мистецтво оригамі, домалювати натюрморт, скласти нарешті пазл чи просто залишитися наодинці зі своїми думками.

• ЧИТАЄМО

«Новий Дозор» (п'ятий роман серії «Дозорів» про життя Інших)

Сергій Лук'яненко
2012 рік

Порівняно нещодавно усі фанати «Дозорів» Сергія Лук'яненка повільно розтягували задоволення від четвертої книги серії, яка красномовно називалася «Останній Дозор», аж ось ми маємо п'ятий роман, «Новий Дозор».

В принципі, можна погодитися з літературними критиками, які вважають п'яту книгу комерційним проектом, бо успіх попередніх книжок цієї серії — приголомшливий. Також можна навіть не сперечатися з приводу того, що атмосфера, яка затягла у сіті «Дозорів» багато читачів, в останніх книгах назавжди втрачена. Дехто навіть називає цю книгу найгіршою у творчості відомого фантаста. Але що б не говорили навколо, варто визнати: Лук'яненко — майстер своєї справи. А роман, як завжди, читається на одному подиху, легко і з великим задоволенням.

У п'ятій частині автор зосередив свою увагу не на інтригах та коливанні сил між Нічним і Денним Дозорами, а на Сутінку. Що або хто це? Чи зможуть Інші жити без нього? Це не єдині питання, на які Антон Городецький шукає відповідь протягом усього роману. І, звичайно, як завжди, герой Лук'яненко опиняється перед вибором, який може змінити долю не лише його близьких, але й усього світу: «Обираючи менше зло, ти ніколи не повинен забувати, що все-таки обрав зло».

«Військовий льотчик»

Антуан де Сент-Екзюпері
1942 рік

«Військовий льотчик» — це книга про поразку та людей, які перенесли її в ім'я майбутньої перемоги. У ній письменник повертає читача до початкового етапу Другої світової війни, до травневих днів 1940 року, коли «відступ французьких військ був у повному розпаді».

Книга представляє собою репортаж про події одного дня, невелика за обсягом, але велична за емоційним наповненням. Вона розповідає про політ французького літака-розвідника, сповнений прихованих небезпек, до міста, яке опинилося в німецькому тилу. Дуже емоційний та ліричний твір, який занурює читача з головою у світ роздумів, почуттів, страхів та сподівань головного героя. Саме тому під час прочитання ти співчуваєш герою Екзюпері та хвилюєшся за нього, мов за близького друга.

• СЛУХАЄМО

Альбом «Escala»

2009 рік

Одноименний альбом британського струнного квартету «Escala» — це органічний сплав сучасних звуків та класичної музики.

Навіть якщо ви не цінувальник класичної музики, більше того — вважаєте її нудною та нецікавою, то цей альбом може похитнути ваші погляди та змінити смаки. Чотири талановиті чарівні жінки дуже серйозно ставляться до своєї музики, використовують найсучаснішу апаратуру та електроінструменти, вносячи елегантні відтінки до класичної та популярної музики в сучасній інтерпретації. Особливої уваги заслуговують композиції Requiem For A Tower, Palladio, Feeling Good та Children.

Цей музичний альбом може стати чудовою фоновією музикою, яка стимулюватиме вашу творчу діяльність та креативний підхід до будь-яких буденних занять.

• ДИВИМОСЯ

«Варшавська битва 1920 року»

(в оригіналі – «920 Bitwa Warszawska»),

2011 рік

Жанр: військова історична драма

Режисер: Єжи Гофман

У головних ролях: Борис Щіц, Наташа Урбанська, Даніель Ольбрихський, Адам Ференц, Іржі Бончак, Богуслав Лінда, Ева Вісьневська, Олександр Домогаров, Ольга Кабо, Адам Штелецький

Нове історичне полотно Єжи Гофмана з колоритними батальними сценами та запаморочливою історією кохання. Головні герої – улан польського війська та прекрасна актриса й співачка – розлучені полум'ям війни.

Протягом «Варшавської битви 1920 року» вони проходять через безліч випробувань, зустрічають різних людей, з якими їх зводить доля – неотесаних «червоних», шляхетних і не дуже польських офіцерів, друзів та ворогів.

Це перший польський фільм у форматі 3D, що й викликало хвилю скептицизму навколо його очікування. Але результат виявився досить непоганим: якісно зроблені спецефекти, красиві натуралістичні вибухи – новий для польського кінематографу формат було використано на «відмінно».

Сюжет розгортається на фоні «не замилених» декорацій радянсько-польської війни (1919 – 1921 рр.), коли у ході Варшавської битви (1920), Польща змогла зупинити наступ Червоної армії і досягти перелому на свою користь у цій війні.

«Нестримні – 2»

(в оригіналі – «The Expendables 2»),

2012 рік

Жанр: бойовик, трилер, екшн

Режисер: Саймон Вест

У головних ролях: Арнольд Шварценеггер, Джейсон Стетхем, Брюс Уїлліс, Сильвестр Сталлоне, Жан-Клод Ван Дамм, Чак Норріс та ін.

Як і в першому фільмі, сюжет «Нестримних – 2» не пропонує глядачу нічого нового й оригінального: небезпечний терорист викрадає п'ять тон плутонію, щоб змінити баланс сил у цьому світі на свою користь, а протистойть йому команда «крутих» найманців. Все просте й старе, якби не список акторів.

Це класна кінострічка, яка повертає нас у часи дитинства, підліткового віку, коли ми з захопленням дивилися бойовики, де все було просто і ясно, а добро завжди перемагало зло. Тільки у кінострічці 2012 року до «заліза», крупного калібру і біцепсів додали ще неперевершене почуття гумору та нестримний драйв.

Круті, хоч і немолоді «хлопці» все ще в прекрасній формі, а приправа з чудового почуття гумору та самоіронії, плюс – якісні спецефекти привертають увагу не лише цінувальників старого й доброго жанру бойовика, але й нову молоду аудиторію.

«Солдати вдачі»

(в оригіналі «Soldiers of Fortune»),

2012 рік

Жанр: бойовик, пригоди, екшн

Режисер: Максим Коростішевський

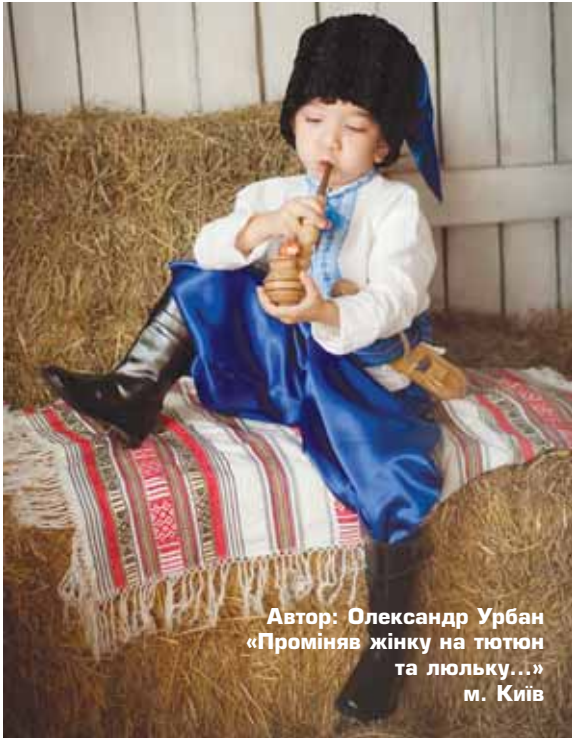
У головних ролях: Кристіан Слейтер, Шон Бін, Домінік Монаган, Джеймс Кромвелл, Колм Міні, Вінг Реймс, Чарлі Б'юлі, Райан Доноху, Оксана Коростішевська, Фреді Родрігес

Фільм ідеально підійде для того, щоб відпочити та розслабитися. Це бойовик другої категорії для одноразового перегляду, коли хочеться подивитися щось легке і, що головне, не нудне.

З приводу сюжету: двох досвідчених спецназівців за невиконання наказу корумпованого агента ФБР з ганьбою відправляють у відставку та фінансову яму. Одному з них, Крейгу, пропонують дуже цікавий підрібок у новому реаліті-шоу «Солдати вдачі». У цьому проєкті мільонерам надається змога відчутти себе справжніми бійцями і повоювати за демократію, при цьому не ризикуючи своїм життям (їх повинні «прикривати» досвідчені спецназівці). І саме на Крейга, головного героя фільму, покладені обов'язки охорони вередливих мільонерів та навчання їх основам ведення бою. Ну, звичайно ж, все не може йти за планом, і у наших «крутих» героїв дуже швидко виникають проблеми...

ЩЕ Є ПОРОХ У ПОРОХІВНИЦЯХ!

Автор: Олександр Урбан
«Проміняв жінку на тютюн
та люльку...»
м. Київ

Чи є в Україні молоді патріоти?

Чи підростає гідна заміна старшим поколінням? Відповісти на ці питання ми намагалися разом з Вами, шановні читачі, на сторінках журналу у фото-конкурсі «Підростають Козаки», розпочатого 23 лютого 2012 року та завершеного 14 жовтня на Свято Покрови Божої Матері, святої покровительки всіх козаків.

Зараз ми можемо з впевненістю сказати, що в Україні чимало молодих людей, які щиро цікавляться історією рідного краю та є гідними продовжувачами славетних козацьких традицій нашого народу.

За цей час ми отримали багато цікавих фоторобіт, найкращі з яких друкувалися на шпальтах журналу.

Фотографії, які надійшли до редакції, показали ставлення українців до ідеї виховання патріотів.

Власне, оригінальність, нестандартність, якість виконання та актуальність вилилися у світлини, які ми друкували на шпальтах «Війська України». Тож сьогодні називаємо імена переможців.

За трьома номінаціями «Гарне навчання – краще майбутнє України», «Готуємось до захисту Вітчизни» та «Нащадки доблесті Богдана», переможцями конкурсу стали Василь Батанов із Севастополя – фото під назвою «Море в очах»; Віктор Кошмал із Чернігова – «Майбутній захисник» та киянин Сергій Попсуєвич з фото під назвою «Чоловіча розмова». У номінації «Нащадки доблесті Богдана» перемогла фоторобота Олександра Урбана із Києва під назвою «Проміняв жінку на тютюн та люльку». Почесним дипломом нагороджено Віталія Кирилова з Гончарівська, що на Чернігівщині, за світлину «На площадці танцювальній – 41-й рік».

Колектив журналу висловлює щиру подяку всім, хто взяв участь у конкурсі та підтримав почин журналістів «Війська України».

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Засновник:

Міністерство оборони України

Адреса редакції:

вул. Мельникова, 81,
04050, Київ, Україна, а/с 72

Телефони редакції:

(044) 483-08-39,
489-38-59, 454-42-02

mail: viysko2003@ukr.net;

Електронна версія: www.vu.mil.gov.ua

© «Військо України», 2012

Підписано до друку: 22.11.2012 р.

Передплатний індекс: 74101

Передплату можна оформити в усіх поштових відділеннях

зв'язку

Свідчення про державну реєстрацію

КВ № 827 від 12.07.1994 р.

Рік заснування часопису – 1992

Друк: ТОВ «Поліграф-Експрес»

Головний редактор: Олександр КЛУБАНО; заступник

головного редактора: Валентин БУРЯЧЕНКО; відповідальний

секретар: Андрій МИРОНЧУК; заступник відповідального

секретаря: Андрій ПОГОРЕЛОВ; начальники відділів:

Олександр БІРЧЕНКО, Руслан ТКАЧУК, Вячеслав

ПЕТРОВСЬКИЙ, Володимир КОСЕНКО; фотокореспондент:

Сергій ПОПСУЄВИЧ; спеціальні кореспонденти: Василь

ПОТАПЧУК, Юрій ЛАВРОВ, Валерій ВОРОНЧУК, Віталій

ЛУГОВСЬКИЙ, Юрій КУЗНЕЦОВ; кореспонденти: Валерія

СОКОЛІК, Дар'я ЧІГАРОВА; літературні редактори: Лілія

ВЛАСЮК, Меруерт ІСАБЕКОВА.

На обкладинці: капітан Богдан Прилуцький, командир

батареї 30-ї окремої механізованої бригади з Новограда-

Волинського, яка перемогла у конкурсі на кращий

артилерійський підрозділ Збройних Сил України.

Фото Сергія Попсуєвича

Телефон з питань розміщення реклами:

(044) 483-08-39

Редакція не несе відповідальності за зміст повідомлень

інформагентств і може друкувати статті, не поділяючи

поглядів автора. Відповідальність за достовірність фактів,

власних імен та інших відомостей несуть автори публікацій.

Роботи (фотознімки, статті, малюнки, тексти та інші матері-

али), які прийшли на адресу редакції, не рецензуються і не по-

вертаються. Передрук матеріалів чи будь-яке інше їх вико-

ристання можливо лише з письмового дозволу редакції. При

використанні матеріалів посилання на журнал «Військо Ук-

раїни» обов'язкове. За зміст реклами відповідальність несе

рекламодавець.

Почесний президент Благодійного фонду імені двічі Героя Радянського Союзу О.Г. Молодчого Олександр Шкурят:

«Коли побачив роботи професійних фотографів та аматорів, щиро кажучи, вразило... Переглянувши світлини учасників фотоконкурсу, я зробив власний висновок щодо майбутнього нації! А нехай хтось тільки спробує мене переконати, що на нашій землі немає патріотів – не повірю!!!»

Верховний отаман України та діаспори, Гетьман міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке» Дмитро Сагайдак:

«Коли ми відкривали першу козацьку школу, думав, що для дітей то буде забавка – не більше! А коли дізнався, що вже діти наших вихованців одягають шаровари, стають грудки за дівчат у школі та висаджують ліси – знаєте, якось не хочеться навіть телевизор вмикати, де розповідають, що підростає покоління алкоголіків і наркоманів – це чистої води неправда!»

Автор: Василь Батанов
«Море в очах»
м. Севастополь

Автор: Віталій Кирилов
«На площадці танцювальній – 41-й рік»
м. Гончарівськ

Автор: Сергій Попсусвич
«Чоловіча розмова»
м. Київ

Автор: Віктор Кошмал
м. Чернігов
«Майбутній захисник»

ДП «ДЕРЖАВНЕ КИЇВСЬКЕ
КОНСТРУКТОРСЬКЕ
БЮРО «ЛУЧ»

STATE KYIV DESIGN
BUREAU «LUCH»

ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ Чернівецька область, X ст.
KHUTYN CASTLE Chernivtsi Oblast, X century.

ПЕРЕНОСНИЙ ПРОТИТАНКОВИЙ РАКЕТНИЙ КОМПЛЕКС “СКІФ”

“SKIF” MAN PORTABLE ANTITANK MISSILE SYSTEM

Україна, 04050, Київ, вул. Мельникова, 2
Тел.: + 38(044) 483-0745; 484-1898; Факс: + 38(044) 483-1394
E-mail: kb@luch.kiev.ua; www.luch.kiev.ua

2, Melnikov Str., Kyiv, 04050, Ukraine
Phone: + 38(044) 483-0745; 484-1898; Fax: + 38(044) 483-1394
E-mail: kb@luch.kiev.ua; www.luch.kiev.ua